

**T.Y. B.A. Examination, 2011
APPLIED MATHEMATICS
(AMG -3 : Real Analysis)
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures to the right indicates **full marks**.

1. Attempt each of the following : (2×8=16)
- i) Give an example of two divergent sequences whose product is a convergent sequence.
 - ii) Prove that if the series $a_1 + a_2 + a_3 + \dots$ converges to s , then $a_2 + a_3 + \dots$ converges to $s - a_1$.
 - iii) Let $f(x) = x$ ($0 \leq x \leq 1$) and let $\sigma = \left\{0, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, 1\right\}$ be the subdivision of $[0, 1]$.
Compute $U[f, \sigma]$ and $L[f, \sigma]$.
 - iv) True or false ? If $f \in R[a, b]$ and if $f(x) = g(x)$ except for countable number of points $x \in [a, b]$, then $g \in R[a, b]$.
 - v) Evaluate $\int_1^{\infty} \frac{1}{x^2} dx$ if convergent.
 - vi) Find C.P.V. of $\int_{-1}^1 \frac{1}{x} dx$.
 - vii) Let $f_n(x) = x^n$ ($0 \leq x \leq 1$). Find $\lim_{n \rightarrow \infty} f_n(x)$, $x \in [0, 1]$.
 - viii) Show that the series of functions $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2 + x^2}$ converges uniformly on $[0, \infty)$

2. A) Attempt **any one** of the following : (6)

- i) Show that any bounded sequence of real numbers has a convergent subsequence.
- ii) If $\{a_n\}_{n=1}^{\infty}$ is a nonincreasing sequence of positive real numbers and if $\sum_{n=1}^{\infty} 2^n \cdot a_{2^n}$ converges, then show that series $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ is convergent.

B) Attempt **any two** of the following : (10)

- i) Show that $\sum_{n=1}^{\infty} (-1)^{n+1} \left[\frac{1}{\sqrt{n}} + \frac{(-1)^{n-1}}{n} \right]$ is a divergent series .
- ii) Show that if $0 < x < 1$, then series $\sum_{n=0}^{\infty} x^n$ converges to $\frac{1}{1-x}$ and if $x \geq 1$ then $\sum_{n=0}^{\infty} x^n$ is a divergent series.
- iii) For $n \in I$, let $t_n = 1 + \frac{1}{1!} + \frac{1}{2!} + \dots + \frac{1}{n!}$. Show that $\{t_n\}_{n=1}^{\infty}$ is a convergent sequence and $\lim_{n \rightarrow \infty} t_n \geq \lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n} \right)^n$.

3. A) Attempt **any one** of the following : (8)

- i) a) Let f be a bounded function on the closed bounded interval $[a, b]$. Then show that $f \in R[a, b]$ if and only if for each $\varepsilon > 0$, there exists a subdivision σ of $[a, b]$ such that $U[f, \sigma] - L[f, \sigma] < \varepsilon$. (5)

b) Evaluate $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \left[\left(\frac{1}{n} \right)^2 + \left(\frac{2}{n} \right)^2 + \dots + \left(\frac{n}{n} \right)^2 \right]$. (3)

- ii) a) If f is a continuous function on a closed and bounded interval $[a, b]$, and if $\phi'(x) = f(x)$ ($a \leq x \leq b$), then show that $\int_a^b f(x) dx = \phi(b) - \phi(a)$. (5)

b) Prove that $\frac{1}{3\sqrt{2}} \leq \int_0^1 \frac{x^2}{\sqrt{1+x}} dx \leq \frac{1}{3}$. 3

B) Attempt **any one** of the following : (8)

i) Evaluate $\int_0^a \frac{\log(1+ax)}{1+x^2} dx$ and show that $\int_0^1 \frac{\log(1+x)}{1+x^2} dx = \frac{\pi}{8} \log 2$.

ii) Show that $\int_0^\infty \frac{\tan^{-1} ax}{x(1+x^2)} dx = \frac{1}{2} \pi \log(1+a)$ if $a \geq 0$ and find the value of the integral if $a < 0$.

4. A) Attempt **any one** of the following : (6)

i) Prove that the integral $\int_a^\infty \frac{dx}{x^p}$ ($x > a > 0$) converges for $p > 1$ and diverges for $p \leq 1$.

ii) Let f be a nonincreasing function on $[1, \infty)$ such that $f(x) \geq 0$ for $1 \leq x < \infty$.

Then show that $\sum_{n=1}^\infty f(n)$ is convergent if $\int_1^\infty f(x)dx$ converges and $\sum_{n=1}^\infty f(n)$

is divergent if $\int_1^\infty f(x)dx$ diverges.

B) Attempt **any two** of the following : (10)

i) Discuss the convergence of the following improper integrals

a) $\int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}}$ b) $\int_0^1 \frac{dx}{x}$.

ii) Show that the improper integral $\int_0^\infty \frac{1}{x^2 + \sqrt{x}} dx$ is convergent.

iii) Let $g_n(x) = \frac{1}{n} e^{-nx}$ ($0 \leq x < \infty$). Prove that $\{g_n\}_{n=1}^\infty$ converges uniformly to '0' on $[0, \infty)$.

5. A) Attempt **any one** of the following : (6)

- i) Let $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ be a sequence of functions in $R[a, b]$ which converges to the function f uniformly on $[a, b]$. Then prove that $f \in R[a, b]$ and

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_a^b f_n(x) dx = \int_a^b f(x) dx.$$

- ii) Let $\sum_{k=1}^{\infty} u_k(x)$ be a series of real valued functions on a set E . If there exist

positive numbers M_1, M_2, M_3, \dots with $\sum_{k=1}^{\infty} M_k < \infty$ such that

$\sum_{k=1}^{\infty} u_k(x) << \sum_{k=1}^{\infty} M_k$ then prove that $\sum_{k=1}^{\infty} u_k(x)$ converges uniformly on E .

B) Attempt **any two** of the following : (10)

- i) Show that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{nx^2}{n^3 + x^3} \right)$ is uniformly convergent on $[0, A]$ for any $A > 0$,

Also, prove that $\lim_{x \rightarrow 1} \left(\sum_{n=1}^{\infty} \frac{nx^2}{n^3 + x^3} \right) = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{n}{n^3 + 1}$.

- ii) Let $f_n(x) = \frac{\sin nx}{n}$ ($0 \leq x \leq 1$). Show that $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ converges uniformly to

'0' on $[0, 1]$ but that $\{f'_n\}_{n=1}^{\infty}$ doesn't converge pointwise on $[0, 1]$.

- ii) Let $f_n(x) = nx(1-x^2)^n$ ($0 \leq x \leq 1$). Show that $\{f_n\}$ converges pointwise but not uniformly on $[0, 1]$.

T.Y. B.A. Examination, 2011**Hindi (General – III)****(1) हिंदी सामान्य****निबंध, खंडकाव्य, व्याकरण तथा लेखन****(2004 Pattern)****पाठ्य पुस्तकें : i) श्रेष्ठ निबंध : संपा.डॉ.आलोक गुप्त****ii) भूमिजा : नागार्जुन****समय: तीन घण्टे****पूर्णांक : 80****सूचनाएँ : i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।****ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।****1. अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं छः के हिंदी पर्यायवाची शब्द लिखिए।****6**

1) Acting

2) Director General

3) Liaison Officer

4) Post Master General

5) Quality Control Officer

6) Returning Officer

7) Treasury Officer

8) Under Secretary

आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं चार के पूर्ण हिंदी पर्याय लिखिए। 8

- 1) C.T.B.T.
- 2) F.E.R.A.
- 3) I.D.B.I.
- 4) I.T.C.
- 5) N.D.A.
- 6) N.A.S.A.
- 7) U.N.I.C.E.F.

इ) निम्नलिखित में से किसी एक उक्ति को पल्लवित कीजिए। 6

- 1) “आवश्यकता अविष्कार की जननी है।”
- 2) “जिओ और जीने दो।”

2. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की संसार्ध व्याख्या कीजिए। 10

- 1) अब निश्चित है, पति का अनुचित शाप

अंब आप में हो न सका संक्रान्त

कैसे छुए किसी को कोई शाप

किया नहीं जब सपने में भी पाप

- 2) ‘सूठ गलेगी जब कि मोम की भाँति

सहज सुलभ होगा जब सबको न्याय

स्वेच्छा-संयत होंगे जन-समुदाय

झूठ-मूठ की ग्लानि, असत्य, प्रवाद

3) 'इसी छटा में कौशिक ऋषि के पास

धो देगा वह अपनी माँ की ग्लानि
कर देगा वह उस, प्रवाद का अन्त
लगी सोचने त्रिजटा बारंबार

4) 'आसन-सहित हुई वह अन्तर्लीन

भूमि गर्भ में समा गयी स्वयमेव
यह तो था उसका इच्छा अवसान
फटी दररें जुड़ीं आप से आप ...

3. अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए।

10

1) 'गेहूँ बनाम गुलाब' के प्रतीकत्व को स्पष्ट कीजिए।

2) बाबू शिवपूजन सहाय और निराला जी की मित्रता पर प्रकाश डालिए।

3) 'पहला सफेद बाल' दिखने पर लेखक की क्या प्रतिक्रिया हुई ?

आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए।

10

1) 'भूमिजा' के लव-कुश का परिचय दीजिए।

2) 'भूमिजा' शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

3) 'भूमिजा' के राम द्वारा किए गंगा-स्तवन को स्पष्ट कीजिए।

4. अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक का उत्तर लिखिए।

10

1) "साहित्य की महत्ता निबंध द्विवेदी जी की वैचारिकता एवं देशप्रेम का उत्तम उदाहरण है।" सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

2) "गेहूँ बनाम गुलाब निबंध मनुष्य की भौतिक एवं मानसिक जरूरतों के बीच संतुलन स्थापित करता है।" स्पष्ट कीजिए।

आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक का उत्तर लिखिए।

10

1) 'भूमिजा' में सीता के त्याग, तपस्या और साधना का निरूपण हुआ है। स्पष्ट कीजिए।

2) 'भूमिजा' में नागार्जुन जी ने प्रकृती की मनोरम झाँकियाँ अंकित की हैं। -स्पष्ट कीजिए।

इ) निम्नलिखित में से किसी एक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए।

5

1) निजय पाटील, अवर सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार सभी राज्यों को 'छात्र-आत्महत्या' को मिटाने के विविध उपायों के संदर्भ में परिपत्र भेजते हैं। नमूना तैयार कीजिए।

2) वैभव वाघ को भारत सरकार के शिक्षा मंत्रालय में अवर सचिव के पद पर नियुक्ति की सूचना देते हुए 'ज्ञापन' का प्रारूप तैयार कीजिए।

ई) निम्नलिखित में से किसी एक पर साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए।

5

1) समाजसेवी श्री प्रकाश आमटे से समाज सेवा के संदर्भ में पत्रकार श्री. धर्मा मैड की बातचीत-इस साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए।

2) क्रिकेट खिलाड़ी गौतम गंभीर से पत्रकार विनोद काळे की बातचीत-इस साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए।

(2) प्रयोजनमूलक हिन्दी : सामान्य स्तर
(वैकल्पिक पाठ्यक्रम) (2004- Pattern)

समय: तीन घण्टे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ: 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दस अँग्रेजी शब्दों के लिए हिन्दी पारिभाषिक शब्द लिखिए। 10

- 1) Affiliated
- 2) Attest
- 3) Locality
- 4) Insurance
- 5) Majority
- 6) Form
- 7) Ground
- 8) Justice
- 9) Subsidy
- 10) Regulation
- 11) Bonafide
- 12) Bill.

आ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच अँग्रेजी वाक्यांशों के लिए हिन्दी वाक्यांश लिखिए। 10

- 1) By way of amendment
- 2) Conclusive proof
- 3) Disciplinary action
- 4) Misrepresentation of facts
- 5) In a nutshell
- 6) The question is issue
- 7) For action and report
- 8) Under investigation

2. अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए। 5

- 1) टूथ पेस्ट
- 2) फूड फेस्टिवल

आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय के आधार पर समाचार पत्र में प्रकाशन हुए ‘समाचार’ का नमूना तैयार कीजिए। 5

- 1) महांगाई के निषेधार्थ महिला-मोर्चा का आयोजन।
- 2) आतंकवादी को पकड़ने में एक लड़के ने की अनोखी मदद।

3. अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पत्रों का प्रारूप (नमूना) तैयार कीजिए। 14

- 1) कार्यालय ज्ञापन
- 2) कार्यालय आदेश
- 3) परिपत्र

आ) निम्नलिखित में से किसी एक अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए। 6

One day a king saw a poor man working in the field. It was a very cold day, but the man had very few clothes on. He was singing merrily-while he was working. The king went to him and said, ‘Don’t you feel cold in this weather ?’ The man replied, ‘No, I don’t feel the cold. You see that I have to work very hard. That makes me warm’. Then the king said to him, “You seem to be very happy. Are you really happy ?” The man replied, “Of course, I am, I have no time to be unhappy.

अथवा

एकविसाव्या शतकात वापरताना, संपूर्ण विश्व म्हणजे एक ग्लोबल व्हिलेज झालय अस अभिमानान सांगत असतांना माहिती तंत्रज्ञान आणि संगणकाचा वापर करून आपले दैनंदिन जीवन भौतिक साधनांनी सुखी व संपन्न बनवण्याचा प्रयत्न करत असताना आपण मानसिक पातळीवर मात्र अस्वस्थ, अशांत आणि सतत अतिरेक्यांच्या भीतिने ग्रासलेलो का आहोत याचा विचार करण्याची गरज आहे. आपण ग्लोबल झालोत त्यावर नेमके कोणते प्रभाव कार्यरत असतात, या सगळ्यांचा विचार करून मला माझ्या जगण्याच्या पद्धतीं कडे लक्ष धावे लागेल. आपल्याच इच्छा आकांक्षेच्या पूर्ती साठी जगत असणाऱ्या मला दुसऱ्यांच्या सुखदुःखाची जाण आहे का ? ह्या साठी मी वेळ काढतो का ? हे सर्व प्रश्न विचारले असता बहुतांशी मला नकारात्मकच उत्तर मिळत आणि म्हणून आपण ग्लोबल फक्त शाब्दिक रूपात झालोत तसे आपण एकटेच लढत असतो.

4. निम्नलिखित में किन्हीं छह प्रश्नों के उत्तर लगभग पंद्रह पक्षियों में लिखिए। 30
- 1) ‘दूरदर्शन के लिए लेखन’ की विशेषताएँ बताइए।
 - 2) जनसंपर्क माध्यमों का संक्षेप में परिचय दीजिए।
 - 3) विज्ञापन की उपयोगिता पर प्रकाश डालिए
 - 4) अनुवाद के महत्व पर अपने विचार व्यक्त कीजिए।
 - 5) ‘संपादकीय’ पर टिप्पणी लिखिए।
 - 6) सफल अनुवादक के गुणों का वर्णन कीजिए।
 - 7) सरकारी पत्र की प्रमुख विशेषताएँ बताइए।
 - 8) विज्ञापन का अर्थ बताकर उसके उद्देश्यों को स्पष्ट कीजिए।
 - 9) समाचार के प्रमुख घटकों का परिचय दीजिए।
 - 10) सरकारी पत्राचार का महत्व बताइए।
-

T.Y. B.A. Examination, 2011
ECONOMICS (SPECIAL – III)
International Economics
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) What is meant by Inter-regional trade ?	
2) What is absolute cost ?	
3) Give full form of I.M.F.	
4) What is meant by dynamic gains from trade ?	
5) Define “Terms of trade”.	
6) State the meaning of flexible exchange rate.	
7) What is meant by favourable balance of payments ?	
8) State the concept of full convertibility of Indian rupee.	
9) What is meant by income terms of trade ?	
10) Define foreign exchange market.	
11) Define balance of trade.	
12) What is Euro currency market ?	
13) What is meant by export policy ?	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
1) State the importance of international economics.	
2) Explain the concept of infant industry argument.	
3) State the types of tariffs.	
4) Explain the merits of fixed exchange rate.	

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Explain the arguments for and against free trade policy.
- 2) Explain the difference between the international trade and interregional trade.
- 3) Discuss the causes of disequilibrium in balance of payments.
- 4) State the objectives and functions of SAARC.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain in detail the objectives and functions of international monetary fund.
- 2) State and explain Heckscher-Ohlin theory of international trade.
- 3) Explain the India's recent export-import policy.
- 4) Critically examine the purchasing power parity theory.

मराठी रूपांतर

सूचना: 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) आंतरप्रादेशिक व्यापार म्हणजे काय ?
- 2) निरपेक्ष खर्च म्हणजे काय ?
- 3) IMF चे पूर्ण रूप द्या.
- 4) व्यापाराचे गतीशील लाभ म्हणजे काय ?
- 5) व्यापारशर्तीची व्याख्या द्या.
- 6) लवचिक विनिमय दराचा अर्थ सांगा.
- 7) अनुकूल व्यवहारतोल म्हणजे काय ?
- 8) भारतीय रूपयाची पूर्ण परीवर्तनीयतेची संकल्पना सांगा.
- 9) उत्पन्न व्यापार शर्तीचा अर्थ सांगा.
- 10) विदेशी विनिमय बाजाराची व्याख्या द्या.
- 11) व्यापारतोलाची व्याख्या द्या.
- 12) युरो चलन बाजार म्हणजे काय ?
- 13) नियर्त धोरण म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **10**
- 1) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राचे महत्व सांगा.
 - 2) बालोद्योग युक्तीवाद ही संकल्पना स्पष्ट करा.
 - 3) जकातीचे प्रकार सांगा.
 - 4) स्थिर विनिमय दराचे फायदे स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) मुक्त व्यापार धोरणाच्या बाजुचे आणि विरोधी युक्तीवाद विशद करा.
 - 2) आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि आंतरप्रादेशिक व्यापार यातील फरक स्पष्ट करा.
 - 3) व्यवहारतोलातील असमतोलाच्या कारणांची चर्चा करा.
 - 4) सार्कची उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये सांगा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये सविस्तर पणे विशद करा.
 - 2) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा हेक्शर-ओहलीन यांचा सिद्धांत सांगा व स्पष्ट करा.
 - 3) भारताचे अलीकडील आयात-निर्यात धोरण स्पष्ट करा.
 - 4) क्रयशक्ती समता दराच्या सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.

**T.Y. B.A. Examination, 2011
GEOGRAPHY (Special – III)
Geography of India (Gg-320)
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** i) All questions are *compulsory*.
ii) Figures to the *right* indicate *full marks*.
iii) Draw *neat* diagrams and sketches *wherever* necessary.
iv) Use of map stencils is *allowed*.

1. Answer the following questions in about 20 words each (any ten) : **20**

- 1) Give the length and width of India.
- 2) What is Terai ?
- 3) Name any four tributaries of the river, Godawari.
- 4) Define monsoon.
- 5) Write the names of any two types of soil in India.
- 6) What is deforestation ?
- 7) Give the different uses of manganese.
- 8) What is land holding ?
- 9) What is Blue Revolution ?
- 10) Give any four localizational factors of sugar industries.
- 11) Mention any four problems of Urbanization in India.
- 12) State the significance of ports in Foreign trade.
- 13) Give the types of iron ore.

P.T.O.

2. Write notes on the following in about **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) Relative location of India
- 2) Soil conservation
- 3) Rural-Urban migration
- 4) Significance of dry farming.

3. Answer the following questions in about **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Give an account of “The Great Northern Plains”.
- 2) Describe the climatic condition in India during winter and summer seasons.
- 3) Give a geographical account of India’s iron and steel industry.
- 4) Describe the significance of green revolution in social and economic development.

4. Answer the following questions in about **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Describe the east flowing river system in India.
- 2) Explain in detail the types of forest in India.
- 3) Give an account of generation of hydel and thermal power in India.
- 4) Explain in detail the urban problems in India.

मराठी रूपांतर

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) योग्य त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या व नकाशे काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) भारताची लांबी आणि रुंदी सांगा.
- 2) तराई म्हणजे काय ?
- 3) गोदावरी नदीच्या कोणत्याही चार उपनदयांची नावे लिहा.
- 4) मान्सूनची व्याख्या द्या.
- 5) भारतातील कोणत्याही दोन मृदा प्रकारांची नावे लिहा.
- 6) निर्वनीकरण म्हणजे काय ?
- 7) मँगनीजचे विविध उपयोग सांगा.
- 8) जमीणधारणा म्हणजे काय ?
- 9) निलक्रांती म्हणजे काय ?
- 10) साखर उद्योगाच्या स्थानिकीकरणाचे कोणतेही चार घटक सांगा.
- 11) भारतीय नागरीकरणाच्या कोणत्याही चार समस्या नमूद करा.
- 12) विदेशी व्यापारातील बंदरांचे (Ports) महत्व सांगा.
- 13) लोह खनिजाचे प्रकार सांगा.

2. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : **10**

- 1) भारताचे सापेक्ष स्थान
- 2) मृदा संवर्धन
- 3) ग्रामिण-शहरी स्थलांतर
- 4) कोरडवाहू शेतीचे महत्व.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**

- 1) उत्तरेकडील मैदानी प्रदेशाचा वृत्तांत लिहा.
- 2) भारतातील इवाळा व उन्हाळा ऋतुतील हवामान स्थितीचे वर्णन करा.
- 3) भारताच्या लोह-पोलाद उद्योगाचा भौगोलिक वृत्तांत लिहा.
- 4) हरितक्रांतीचे सामाजिक आणि आर्थिक विकासातील महत्व विशद करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**

- 1) भारतातील पूर्व वाहिनी नदी प्रणालीचे वर्णन करा.
 - 2) भारतातील अरण्य प्रकारांचे सविस्तर वर्णन करा.
 - 3) भारतातील जलविद्युत आणी औषिंगिक विद्युत निर्मितीचे वर्णन करा.
 - 4) भारतातील शहरी करणाच्या समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.
-

T.Y. B.A. Examination, 2011

Gg-320 : FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEM (GIS)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :**
- i) All questions are **compulsory**.
 - ii) Figures to the **right** indicate **full marks**.
 - iii) Draw **neat diagrams and sketches wherever necessary**.
 - iv) Use of map stencils is **allowed**.

1. Answer the following questions in about **20** words **each (any ten)** : **20**
 - 1) What is GPS ?
 - 2) What is ratio scale ?
 - 3) Give any two types of films.
 - 4) Give the full form of DIP.
 - 5) What is sensor ?
 - 6) State importance of polygon in GIS.
 - 7) What is spatial query ?
 - 8) Define the term ‘topology’.
 - 9) Give the full form of ‘LIDAR’.
 - 10) Give any two components of GIS.
 - 11) What is meant by geostationary satellite ?
 - 12) What is buffering ?
 - 13) Give any two names of GIS software.
2. Write short notes in about **50** words **each (any two)** : **10**
 - 1) GIS softwares.
 - 2) Multicriteria analysis.
 - 3) Electromagnetic spectrum.
 - 4) Geometric corrections.

3. Answer the following questions in about **150** words **each (any two)** : **20**
- 1) Give sources of spatial data and explain in detail one of them.
 - 2) Define and distinguish raster and vector data structures.
 - 3) Discuss the development of Indian remote sensing satellite series.
 - 4) Discuss in detail the method of digital image processing.
4. Answer the following questions in about **300** words **each (any two)** : **30**
- 1) Discuss the elements of visual interpretation of aerial photographs.
 - 2) What is image enhancement ? Explain different methods of image enhancement.
 - 3) Explain in detail the process of unsupervised classification in image processing.
 - 4) What is query ? Explain types of queries in GIS.

मराठी रूपांतर

१. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- १) जी.पी.एस. म्हणजे काय ?
 - २) गुणोत्तर प्रमाण म्हणजे काय ?
 - ३) फिल्म चे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
 - ४) DIP चे पूर्ण रूप सांगा.
 - ५) संवेदक (sensor) म्हणजे काय ?
 - ६) जी.आय.एस. मधिल बहु भुजाकृतीचे महत्व सांगा.
 - ७) अवकाशीय (spatial) पृच्छा म्हणजे काय ?
 - ८) ‘स्थल विज्ञान’ (Topology) व्याख्या द्या.
 - ९) LIDAR चे पूर्ण रूप लिहा.
 - १०) जी.आय.एस. चे कोणतेही दोन घटक सांगा.
 - ११) भूस्थिर उपग्रह म्हणजे काय ?
 - १२) मृदंग प्रदेश तयार करणे म्हणजे काय ?
 - १३) कोणत्याही दोन जी.आय.एस. संहितेची नावे लिहा.

२. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : **10**
- १) जी.आय.एस. संहिता
 - २) बहुनिकष पृथकरण
 - ३) विद्युत चुंबकिय वर्णपट
 - ४) भूमितीय दुरुस्त्या.
३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : **20**
- १) अवकाशिय सांख्यिकीचे स्रोत सांगा व त्या पैकी एक सविस्तर स्पष्ट करा.
 - २) सदीश व जाळी सांख्यिकी संरचनेच्या व्याख्या सांगुन त्यामधिल फरक स्पष्ट करा.
 - ३) ‘भारतीय दूरसंवेदन उपग्रह मालिकेच्या’ विकासावर चर्चा करा.
 - ४) अंकिय प्रतिमा पृथकरणाच्या विविध पद्धतीवर सखोल चर्चा करा.
४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- १) हवाई छायाचिंत्राच्या दृष्य वर्णन-वाचनाच्या (visual interpretation) विविध घटकांची चर्चा करा.
 - २) प्रतिमाप्रत वृद्धी (image enhancement) म्हणजे काय ? प्रतिमाप्रत वृद्धिच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.
 - ३) प्रतिमान प्रक्रियेमधिल (image processing) अपर्यवेक्षित वर्गीकरण पद्धती सखोल स्पष्ट करा.
 - ४) पृच्छा म्हणजे काय ? जी.आय.एस. मधिल पृच्छेचे प्रकार स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
(Special – IV)
PUBLIC ADMINISTRATION
Administrative Thinkers
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions (20 words each) : 20

- 1) State two merits of bureaucracy advocated by Max Weber.
- 2) What is ‘communication’ according to Herbert Simon ?
- 3) Who wrote the book ‘Discovery of India’ ?
- 4) What is ‘Authority’ according to Max Weber ?
- 5) Name the writing of Mary Parker Follett.
- 6) State the two functions of Chief Executive suggested by Chester Bernard.
- 7) Who wrote the Book ‘The Ecology of Public Administration’ ?
- 8) Who supported the study of ‘Administrative Behaviour’ ?
- 9) Which is the most famous book of Kautilya ?
- 10) What are the two types of organization according to Chester Barnard ?
- 11) What is scientific management according to Fredrick Taylor ?
- 12) What is socialism according to Nehru ?
- 13) What is ‘Equity’ according to Henri Fayol ?

2. Answer any two questions (50 words each) : 10

- 1) Explain Nehru’s ideas on administration.
- 2) Kautilya’s views on state.
- 3) Explain Max Weber’s model of Bureaucracy.
- 4) State Fred Riggs importance of Ecological Approach.

P.T.O.

3. Answer **any two** questions (**150** words **each**) : **20**
- 1) Explain mechanism of management to Fredrick Taylor.
 - 2) Discuss Kautilya's contribution to the development of administrative ideas.
 - 3) Explain Abraham Maslow's contribution to the development of administration.
 - 4) Discuss Max Weber's types of Bureaucracy.
4. Answer **any two** questions (**300** words **each**) : **30**
- 1) Examine Mary Parker Follet views on scientific management.
 - 2) Explain Herbert Simon's views on process of communication.
 - 3) Examine Nehru's views on socialism and planning.
 - 4) Explain Kautilya's structure and functions of state and planning.

मराठी रूपांतर

सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा : **20**
- 1) मॅक्स वेबर प्रणीत नौकरशाहीचे दोन गुण सांगा.
 - 2) हर्बर्ट सायमनच्या मते संसूचन म्हणजे काय ?
 - 3) 'डिस्कवरी ऑफ इंडिया' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
 - 4) मॅक्स वेबरच्या मते 'सत्ता' म्हणजे काय ?
 - 5) मेरी पार्कर फॉलेट यांच्या ग्रंथाचे नाव सांगा.
 - 6) चेस्टर बर्नर्ड यांनी सूचविलेल्या मुख्यकार्यकारी अधिकाऱ्याची दोन कामे सांगा.
 - 7) 'दि इकॉलॉजी ऑफ पब्लिक अँड मिनिस्ट्रेशन' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
 - 8) प्रशासकीय वर्तनाच्या अभ्यासाचा पुरस्कार कोणी केला ?
 - 9) कौटिल्याचा सुप्रसिद्ध ग्रंथ कोणता ?
 - 10) चेस्टर बर्नर्डच्या मते संघटनेचे दोन प्रकार कोणते ?
 - 11) फ्रेडरिक टेलरच्या मते 'शास्त्रीय व्यवस्थापन' म्हणजे काय ?
 - 12) नेहरूच्या मते समाजवाद म्हणजे काय ?
 - 13) हेन्री फेअलच्या मते 'समता' म्हणजे काय ?

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : **10**
- 1) प्रशासना विषयी नेहरूंचे विचार स्पष्ट करा.
 - 2) राज्यासंबंधी कौटिल्याची मते.
 - 3) मँक्स वेबरचे नौकरशाहीचे प्रारूप स्पष्ट करा.
 - 4) फ्रेड रिंज यांचे वातावरणात्मक दृष्टि कोनाचे महत्व सांगा.
3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा : **20**
- 1) फ्रेडरिक टेलर यांचे ‘व्यवस्थापनाचे तंत्र’ स्पष्ट करा.
 - 2) प्रशासकीय विचारांच्या विकासातील कौटिल्याच्या योगदानाची चर्चा करा.
 - 3) प्रशासकीय विकासातील अब्राहम मास्लो यांचे योगदान स्पष्ट करा.
 - 4) मँक्स वेबर यांचे नौकरशाहीच्या प्रकारांची चर्चा करा.
4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दात लिहा : **30**
- 1) शास्त्रीय व्यवस्थापना संबंधी मेरी पार्कर फॉलेट यांच्या विचारांचे परीक्षण करा.
 - 2) हर्बर्ट सायमनची संसूचन प्रक्रिये संबंधी मते स्पष्ट करा.
 - 3) समाजवाद आणि नियोजना संबंधी नेहरू यांच्या विचारांचे परीक्षण करा.
 - 4) कौटिल्याचे राज्य आणि नियोजनासंबंधी रचना व कार्ये स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
PSYCHOLOGY
(General – III)
(1) Industrial and Organizational Psychology
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: 1) Attempt **all** questions.
2) Figures to the right indicate **full** marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) :	20
1) Define learning.	
2) What is forced choice technique ?	
3) Define performance evaluation.	
4) What is task analysis ?	
5) Give the hierarchy of needs.	
6) Define stress.	
7) What is leadership style ?	
8) What is quality of work life ?	
9) What is employee involvement ?	
10) Define conflict.	
11) What is emotional intelligence ?	
12) Define organization behaviour.	
13) Define personality.	
2. Answer in 50 words each (any two) :	10
1) Describe the critical incident technique as a job analysis method.	
2) Explain the quality circle programme.	
3) Discuss the dimensions of emotion.	
4) Explain the importance of political science in an organizational behaviour.	

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**
- 1) Describe the goals of organizational behaviour.
 - 2) Explain the Big Five Model of personality.
 - 3) Explain the importance of perceptual and motor-ability tests in personnel selection.
 - 4) Discuss the theory 'X' and theory 'Y' of motivation.
4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**
- 1) Discuss OhioIowa leadership study.
 - 2) Explain the effect of stress and conflict.
 - 3) Explain the uses of performance evaluation.
 - 4) Describe the intellectual, physical and job fit abilities.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. प्रत्येकी **२०** शब्दत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**
- १) अध्ययनाची व्याख्या करा.
 - २) सक्तीचे निवड तंत्र म्हणजे काय ?
 - ३) निष्पादन मूल्यांकनाची व्याख्या करा.
 - ४) कार्य विश्लेषण म्हणजे काय ?
 - ५) गरजांचा महत्त्व क्रम द्या.
 - ६) ताणाची व्याख्या करा.
 - ७) नेतृत्वशैली म्हणजे काय ?
 - ८) कार्य जीवनाची गुणवत्ता म्हणजे काय ?
 - ९) कर्मचारी आंतर्भूतता म्हणजे काय ?

- १०) संघर्षाची व्याख्या करा. १०
- ११) भावनीक बुद्धीमत्ता म्हणजे काय ?
- १२) संघटनात्मक वर्तनाची व्याख्या करा.
- १३) व्यक्तिमत्त्वाची व्याख्या करा.
२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- १) कार्यविश्लेषणाची पद्धती म्हणून निर्णयिक घटना तंत्राचे वर्णन करा.
 - २) गुणवत्ता चक्र कार्यक्रम स्पष्ट करा.
 - ३) भावनेच्या परिदीर्तींची चर्चा करा.
 - ४) संघटनात्मक वर्तनातील राज्यशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.
३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- १) संघटनात्मक वर्तनाच्या ध्येयाचे वर्णन करा.
 - २) व्यक्तिमत्त्वाचे बृहद पंचघटक प्रारूप स्पष्ट करा.
 - ३) कर्मचारी निवडीतील संवेदन चाचणी व कारक क्षमता चाचणीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 - ४) प्रेरणेच्या सिद्धांत ‘क्ष’ आणि सिद्धांत ‘य’ ची चर्चा करा.
४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) ओहीओ आयवा नेतृत्व अभ्यासाची चर्चा करा.
 - २) ताण आणि संघर्षाचे परिणाम स्पष्ट करा.
 - ३) निष्पादन मूल्यांकनाचे उपयोग स्पष्ट करा.
 - ४) बौधीक, शारीरिक आणि कार्य-योग्यता क्षमतांचे वर्णन करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011
PSYCHOLOGY
(General – III)
(2) (Applied Psychology)
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer in **20** words **each (any ten)** : **20**
- 1) What is political psychology ?
 - 2) What is forensic psychology ?
 - 3) Define sports psychology.
 - 4) Enlist the techniques of counselling.
 - 5) Define family.
 - 6) Define population psychology.
 - 7) What is marital adjustment ?
 - 8) Define stress.
 - 9) What is brainwashing ?
 - 10) Enlist physical changes in old age.
 - 11) What is slow learner ?
 - 12) What is team cohesiveness ?
 - 13) Who is the father of REBT ?

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) State the problems of handicapped.
- 2) State the marriage counselling.
- 3) Explain the relationship of personality and sports.
- 4) Explain career counselling.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Describe in detail political psychology.
- 2) Explain the remedies to overcome divorce.
- 3) Discuss the role of emotion and motivation in sports.
- 4) Explain the theories of counselling.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Describe the different changes in old age.
- 2) Describe the adjustment in military living.
- 3) Explain the nature, scope and development of health psychology.
- 4) Describe the fields of applied psychology.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २० शब्दात लिहा : **२०**

- 1) राजकारण मानसशास्त्र म्हणजे काय ?
- 2) न्यायवैद्यक मानसशास्त्र म्हणजे काय ?

- ३) क्रिडा मानसशास्त्राची व्याख्या करा.
- ४) समुपदेशन तंत्रांची नांवे सांगा.
- ५) कुटुंबाची व्याख्या सांगा.
- ६) लोकसंख्या मानसशास्त्राची व्याख्या सांगा.
- ७) वैवाहीक समायोजन म्हणजे काय ?
- ८) ताणाची व्याख्या लिहा.
- ९) ‘ब्रेनवार्शिंग’ म्हणजे काय ?
- १०) वृद्धांपकाळातील शारीरिक बदलांची नांवे सांगा.
- ११) गति मंदत्व म्हणजे काय ?
- १२) संघ एकात्मता म्हणजे काय ?
- १३) आर.ई.बी.टी. चा पितामह कोण आहे ?
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा : १०
- १) अपंगत्वाच्या समस्या सांगा.
- २) वैवाहीक समुपदेशनाची माहिती सांगा.
- ३) व्यक्तिमत्व आणि खेळ यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.
- ४) व्यवसाय समुपदेशन स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा :

२०

- १) राजकारण मानसशास्त्राचे सविस्तर वर्णन करा.
- २) घटस्फोटाचे प्रमाण कमी करण्यासाठीचे उपाय स्पष्ट करा.
- ३) खेळांमध्ये प्रेरणा व भावना यांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- ४) समुपदेशनाचे सिद्धांत स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ३०० शब्दात लिहा :

३०

- १) वृद्धापकाळाती विविध बदलांचे वर्णन करा.
 - २) सैनिकी जीवनातील समायोजनाचे वर्णन करा.
 - ३) आरोग्य मानसशास्त्राचे स्वरूप, व्याप्ती व विकास स्पष्ट करा.
 - ४) उपयोजित मानसशास्त्राच्या शाखांचे वर्णन करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011
YOGAVIDYA (General – III)
Vyavaharik Yog (2004 Pattern)**

Time : 2 Hours

Max. Marks : 40

- Instructions :*** 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any five questions in two sentences each :	10
1) State the definition of Asana according to Yogsutra.	
2) State the name of two Klesha.	
3) State the name of two Pranayama.	
4) Which Yoga is known as Internal Yoga ?	
5) In Yogabhsya, Uddiyangbandha use at which body part ?	
6) Which Asana should not do by female person ?	
7) On which system of body the Shuddhikriya affects ?	
2. Attempt any one question in five or six sentences :	5
1) State the benefits of Yogascience.	
2) State the obstacles occurring in Yogsadhana.	
3. Attempt any one question in twenty to twenty five sentences :	10
1) Describe the importance of Yoga in social life.	
2) Explain the importance of Yoga in sports.	
4. Attempt any one question in detail :	15
1) Discuss the uses of Yoga for higher level personnels.	
2) Discuss the Yoga and old age in detail.	

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाचांचे प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे द्या. 10
1) योगसूत्रानुसार आसनांची व्याख्या सांगा.
2) दोन क्लेशांची नावे सांगा.
3) दोन प्राणायामांची नावे सांगा.
4) ‘आंतरंगयोग’ म्हणून कोणत्या यागास ओळखले जाते ?
5) ‘उडडीयाण’ बंध शरीराच्या कोणत्या टिकाणी लावला जातो ?
6) महीलांनी करू नये असे आसन कोणते ?
7) शुद्धिक्रीयांच्या अभ्यासाचा प्रभाव कोणत्या शरीर संस्थेवर होतो ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे पाच किंवा सहा वाक्यात उत्तर द्या. 5
1) योगशास्त्राचे फायदे सांगा.
2) योगाभ्यासात येणारे आडथळे सांगा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे विस ते पंचवीस ओळीत उत्तर द्या. 10
1) समाज जीवनात योगाचे योगदान.
2) क्रिडाक्षेत्रात योगाचा कसा उपयोग होतो ते स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर द्या. 15
1) उच्चपदस्य अधिकाच्यांना योगाचा होणारा उपयोग सांगा.
2) योग आणि वार्धक्य सविस्तर चर्चा करा.

[3901] – 49

T.Y. B.A. Examination, 2011
HOME ECONOMICS
General – III
Dynamics and Challenges of Indian Society
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) Concept of Social Change.	
2) Concept of modern society.	
3) What is Social change process ?	
4) Define traditional society.	
5) Define social conformity.	
6) Define social deviation.	
7) What is adoption system ?	
8) Define family.	
9) Define Dowry.	
10) Define communication.	
11) What is Divorce ?	
12) Meaning of women Education.	
13) Define social value conflict.	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
1) State the causes of social deviation.	
2) State the importance of education in family development.	
3) State the concept of Marriage and Sex.	
4) State the importance of Women Education.	

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Explain the factors in influencing on social change process.
- 2) Explain the characteristics of modern society.
- 3) Explain the causes and effects of Dowry system.
- 4) Explain the causes of Divorce.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the characteristics of Traditional society.
- 2) Explain the role of Education, Technology and Communication in social change process.
- 3) Explain the functions of family.
- 4) Explain the causes of social value conflict in Indian society.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**

- १) सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना.
- २) आधुनिक समाजाची संकल्पना.
- ३) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रिया म्हणजे काय ?
- ४) परंपरागत समाजाची व्याख्या.
- ५) सामाजिक अनुचलनाची व्याख्या.
- ६) सामाजिक विचलनाची व्याख्या.
- ७) दत्तक पद्धती म्हणजे काय ?

- ८) कुटुंबाची व्याख्या.
९) हुंड्याची व्याख्या.
१०) संदेशवहनाची व्याख्या.
११) घटस्फोट म्हणजे काय ?
१२) स्त्री शिक्षणाचा अर्थ.
१३) सामाजिक मूल्य संघर्षाची व्याख्या.
२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- १) सामाजिक विचलनाची कारणे सांगा.
२) कुटुंबाचा विकासातील शिक्षणाचे महत्व सांगा.
३) विवाह आणि लैंगिकता ही संकलना सांगा.
४) स्त्री शिक्षणाचे महत्व सांगा.
३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- १) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
२) आधुनिक समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
३) हुंडापद्धतीची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
४) घटस्फोटाची कारणे स्पष्ट करा.
४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) परंपरागत समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
२) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेतील शिक्षण, तंत्रज्ञान व संदेशवहनची भूमिका स्पष्ट करा.
३) कुटुंबाची कार्ये स्पष्ट करा.
४) भारतीय समाजातील सामाजिक मूल्य संघर्षाची कारने स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
SOCIAL WORK (General – III)
(I) Introduction to Youth Welfare
(II) Introduction to Rural and Urban Welfare
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B.: i) All questions are compulsory.
ii) Figures in the right indicate full marks.*

1. Answer any ten questions in 20 words each :	20
1) Define the youth.	
2) Give the meaning of welfare.	
3) Explain the meaning of urban community.	
4) Explain any two emotional problems of youth.	
5) Explain any two causes of youth unrest.	
6) Explain any two problems of rural youth.	
7) Explain any two objectives of Neharu Yuva Kendra (NYK).	
8) Explain any two major activities of Mahila Mandal.	
9) Explain any two basic needs of youth.	
10) Explain the problems of backward class youth.	
11) Explain the meaning of vocational guidance.	
12) State the meaning of sex education.	
13) Explain any two problems of tribal communities.	
2. Answer any two questions in 50 words each :	10
i) Needs of rural communities.	
ii) Agencies for rural welfare.	
iii) Explain the needs of backward class youth.	
iv) Youth and crime.	

3. Answer **any two** questions in **150** words **each** : **20**

- 1) Write an essay on “similarity and differences in rural and urban way of living”.
- 2) Explain the problems of inadequate employment and its effect on urban youth.
- 3) Examine the work of Government organizations in rural welfare.
- 4) Explain various problems of physically handicapped youth.

4. Answer **any two** questions in **300** words **each** : **30**

- 1) Write an essay on “welfare services for the youth”.
- 2) Explain the Government Schemes for the tribal youth.
- 3) Write an essay on “importance of vocational training and job opportunities”.
- 4) Explain the importance of sex education for youth.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.
iii) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा : **20**

- i) युवकाची व्याख्या करा.
- ii) कल्याण याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- iii) नागरी समुदाय याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- iv) युवकांच्या कोणत्याही दोन भावनिक समस्या विशद करा.
- v) युवकांतील असंतोषाची कोणतेही दोन कारणे विशद करा.
- vi) ग्रामीण युवकांच्या कोणत्याही दोन समस्या विशद करा.
- vii) नेहरू युवा केंद्राचे कोणतेही दोन उद्दिष्टे विशद करा.
- viii) महिला मंडळाच्या कोणत्याही दोन प्रमुख उपक्रमांचे स्पष्टीकरण द्या.
- ix) युवकांच्या कोणत्याही दोन मूलभूत गरजा विशद करा.

- x) मागास वर्गीय युवकांच्या समस्या विशद करा.
- xi) व्यावसायिक मार्गदर्शन यांचा अर्थ विशद करा.
- xii) लैंगीक शिक्षणाचा अर्थ विशद करा.
- xiii) आदिवासी समुदायांच्या कोणत्याही दोन समस्या स्पष्ट करा.

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा :

10

- i) ग्रामीण समुदायांच्या गरजा.
- ii) ग्रामीण कल्याणासाठी असलेल्या संस्था.
- iii) मागास वर्गीय युवकांच्या गरजा स्पष्ट करा.
- iv) युवक आणि गुन्हेगारी.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा :

20

- i) ग्रामीण आणि नागरी जिवन पद्धती मधिल सारखेपणा आणि फरक यावर निबंध लिहा.
- ii) अपूरी रोजगारीच्या समस्या आणि त्याचे नागरी युवकावर होणारे परिणाम विशद करा.
- iii) ग्रामीण कल्याणासाठी कार्यस असलेल्या शासकिय संस्थांच्या कार्माचे परिक्षण करा.
- iv) शारीरिक अपंगत्व असलेल्या युवकाच्या विविध समस्या विशद करा.

4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा :

30

- i) “युवकांसाठी असलेल्या कल्याणकारी सेवा” यावर निबंध लिहा.
- ii) आदिवासी युवकांसाठी असलेल्या सरकारी योजना विशद करा.
- iii) “व्यावसायी प्रशिक्षणाचे महत्त्व आणि रोजगार संध्या” यावर निबंध लिहा.
- iv) युवकांसाठी लैंगीक शिक्षणाचे महत्त्व विशद करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
COMMERCE (General – III)
Business Management
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) What is ‘Profession’ ?	
2) Write a definition of Management as per Koontz and O’Donnel.	
3) State the meaning of Financial Planning.	
4) What is Line Organisation ?	
5) What is ‘Direction’ ?	
6) Define the term ‘Motivation’.	
7) Define the term ‘Leadership’.	
8) Meaning of ‘Communication’.	
9) Meaning of ‘Co-ordination’.	
10) Define the term ‘Control’.	
11) Meaning of ‘Management of change’.	
12) What is Co-operation ?	
13) Define the term ‘Business’.	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
a) Explain the characteristics of Budgetary control.	
b) Explain the need for Co-ordination.	
c) Explain the obstacles in the process of Delegation of Authority.	
d) State the examples of Financial Motivations.	

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- a) Explain the tasks of a leader.
- b) Explain the importance of Communication.
- c) Explain the Herzberg's Motivation Hygiene Theory.
- d) Explain the limitations of planning.
- e) Explain the process of rational decision making.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the process of creating the organisation structure.
- 2) Comment on – Management of crisis.
- 3) Explain the advantages and disadvantages of participative leadership.
- 4) Distinguish between Co-operation and Co-ordination.
- 5) Explain the principles of direction.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी प्रश्नांची प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**

- १) 'पेशा' म्हणजे काय ?
- २) कुंटझ व ओडोनेल यांच्या मते व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा.
- ३) वित्तिय व्यवस्थापनाचा अर्थ सांगा.
- ४) रेखा संघटन म्हणजे काय ?
- ५) 'संचालन' म्हणजे काय ?
- ६) 'अभिप्रेरण' या संज्ञेची व्याख्या द्या.

- ७) ‘नेतृत्व’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- ८) ‘संदेशवहनाचा’ अर्थ सांगा.
- ९) ‘समन्वय’ अर्थ सांगा.
- १०) ‘नियंत्रण’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- ११) ‘बदलांचे व्यवस्थापन’ अर्थ सांगा.
- १२) ‘सहकार’ म्हणजे काय ?
- १३) ‘व्यवसाय’ संज्ञेची व्याख्या द्या.
२. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ५० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- अ) अंदाजपत्रकीय नियंत्रणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) समन्वयाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- क) अधिकार प्रदान प्रक्रियेतील अडथळे स्पष्ट करा.
- ड) आर्थिक अभिप्रेरणांची उदाहरणे सांगा.
३. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- अ) नेत्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) संदेशवहनाचे महत्व स्पष्ट करा.
- क) हर्झबर्ग यांनी मांडलेला आरोग्यविषयक अभिप्रेरण सिद्धन्त स्पष्ट करा.
- ड) नियोजनाच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
- इ) विवेकपूर्ण निर्णय प्रक्रियेतील टप्पे स्पष्ट करा.
४. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) संघटन रचना निर्माण करण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- २) ‘संघर्षाचे व्यवस्थापन’-टिप्पणी करा.
- ३) लोकशाही नेतृत्वाचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.
- ४) सहकार आणि समन्वय यातील फरक स्पष्ट करा.
- ५) संचालनाची तत्त्वे स्पष्ट करा.

[3901] – 58

**T.Y. B.A. Examination, 2011
EDUCATION (General – III)
(Old Course) (2004 Pattern)
Educational Psychology**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instructions : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicates full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (any ten) : **20**

- 1) What is educational psychology ?
- 2) Write the meaning of development.
- 3) What is experimental method ?
- 4) Write the meaning of environment.
- 5) What is individual differences ?
- 6) Write the meaning of forgetting.
- 7) What are the three laws of learning according to Thorndike ?
- 8) What is defence mechanism ?
- 9) What is intelligence quotient ?
- 10) Write the meaning of trial and error method.
- 11) What is recognition ?
- 12) What is sensation ?
- 13) What is imagination ?

2. Answer **any two** of the following questions in **50** words each : **10**

- 1) Write the uses of educational psychology.
- 2) Explain the educational importance of perception.
- 3) Explain the various types of intelligence tests.
- 4) Write the nature and importance of insight method of learning.

3. Answer **any two** of the following questions in **150** words **each (any two)**: **20**

- 1) What is Introspection ? Explain its merits and limitations.
- 2) What is personality ? What are the characteristics of personality ? Explain the factors affecting on personality development.
- 3) What is psychology ? Explain the nature and scope of psychology.
- 4) What is mental health ? Explain the causes and types of mental conflicts.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the physical, mental, emotional and social characteristics of development of infancy stage.
- 2) What is observation method ? Write the merits and limitations of observation method.
- 3) What is learning ? Explain the factors affecting on learning.
- 4) What is memory ? Explain the various stages of process of memory.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालील प्रश्नांची उत्तरे २० शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**

- १) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ?
- २) विकासाचा अर्थ लिहा.
- ३) प्रायोगिक पद्धती म्हणजे काय ?
- ४) परिस्थितीचा अर्थ लिहा.
- ५) व्यक्तिभेद म्हणजे काय ?
- ६) विस्मरणाचा अर्थ लिहा.
- ७) थॉर्नडाईकचे तीन अध्ययन नियम कोणते ?

- ८) संरक्षण यंत्रणा म्हणजे काय ?
९) बुद्धिगुणांक म्हणजे काय ?
१०) प्रयत्नप्रमाद पद्धतीचा अर्थ लिहा.
११) प्रत्याभिज्ञानाचा अर्थ लिहा.
१२) संवेदना म्हणजे काय ?
१३) कल्पना म्हणजे काय ?
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५० शब्दात लिहा : १०
- १) शैक्षणिक मानसशास्त्राचे उपयोग लिहा.
२) अवबोधाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
३) बुद्धिमापन कसोट्यांचे प्रकार विशद करा.
४) मर्मदृष्टीमूलक अध्ययन पद्धतीचे स्वरूप व महत्व लिहा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दात लिहा. २०
- १) आत्मनिरीक्षण म्हणजे काय ? या पद्धतीचे गुण व मर्यादा स्पष्ट करा.
२) व्यक्तिमत्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्वाची वैशिष्ट्ये कोणती ? व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
३) मानसशास्त्र म्हणजे काय ? मानसशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
४) मानसिक आरोग्य म्हणजे काय ? मानसिक संघर्षाची कारणे व प्रकार विशद करा.
४. खालील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ३०० शब्दात लिहा : ३०
- १) शैशवावस्थेतील शारीरिक, मानसिक, भावनिक आणि सामाजीक विकासाची वैशिष्ट्ये लिहा.
२) निरीक्षण पद्धती म्हणजे काय ? निरीक्षण पद्धतीचे गुण व मर्यादा लिहा.
३) अध्ययन म्हणजे काय ? अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
४) स्मरण म्हणजे काय ? स्मरण प्रक्रियेचे विविध टप्पे सविस्तर विशद करा.

**T.Y. B.A. Examination, 2011
ENGLISH (General – III)
Poetry and Fiction
(2004 Pattern)**

Text Books : i) **Nineteenth and Twentieth Century Verse**
Ed. Chris Woodhead
ii) **Lucky Jim – Kingsley Amis**
iii) **Train to Pakistan – Khushwant Singh**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the right indicate **full marks**.

1. Answer **any ten** of the following in not more than **20** words **each** : **20**
- i) State any two features of Romantic poetry.
 - ii) State any two features of War Poetry.
 - iii) Write any two features of a lyric.
 - iv) State any two features of a Realistic Novel.
 - v) What is Stream of Consciousness Novel ?
 - vi) What is an Imagery ?
 - vii) What is a Paradox ?
 - viii) What is an Irony ?
 - ix) Define the term ‘anti-hero’.
 - x) What is an image ?
 - xi) What is a symbol ?
 - xii) Explain the term ‘characterization’.
 - xiii) Explain the term ‘Flashback’.

2. Write short notes on **any two** of the following in **not** more than **50** words **each** : **10**
- i) The Weekend Party arranged by the Welches.
 - ii) Gore Urquhart.
 - iii) The University Campus Life.
 - iv) The Bus Episode.
3. Answer **any two** of the following in **150** words **each** : **20**
- i) Consider ‘My Last Duchess’ as a dramatic monologue.
 - ii) How are ‘Preludes’ remarkable for details of modern city life ?
 - iii) Write a detailed note on the significance of the title ‘The Second Coming’ .
 - iv) Discuss Owen’s attitude to war with reference to the poems you have studied.
4. Answer **any two** of the following in **300** words **each** : **30**
- i) Attempt a character sketch of Iqbal Singh.
 - ii) Discuss ‘Train to Pakistan’ as a novel reflecting sex, violence and horror.
 - iii) Critically examine the symbolic significance of the title ‘Train to Pakistan’ .
 - iv) Compare and contrast the characters of Meet Singh and Imam Baksh.

T.Y. B.A. Examination, 2011
MATHEMATICS (SPECIAL – IV)
Dynamics and Differential Equations
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. : i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : 16

- i) If a particle moves in a straight line such that the distance s from a fixed point on the line at time t is $s = t^3 + 2t^2 + 3t + 1$ meters, find its velocity and acceleration at $t = 1$ sec.
- ii) A particle moves along a curve $\bar{r} = b\cos pt \mathbf{i} + c\sin pt \mathbf{j}$ show that its acceleration is directed towards the origin.
- iii) State Newton's second law of motion.
- iv) A force $5\mathbf{i} + 10\mathbf{j} - 7\mathbf{k}$ acts on a particle and displaces it through a displacement $4\mathbf{i} - \mathbf{j} - \mathbf{k}$. Find the work done.
- v) Find the integral curves of $\frac{dx}{x} = \frac{dy}{1+z} = \frac{dz}{1+y}$.
- vi) Find the direction ratios of tangent line at point (x, y, z) to the conic :
 $x^2 + y^2 + z^2 = 1, x + y + z = 1$.
- vii) Obtain the partial differential equation by eliminating the arbitrary constants a and b from the equation $ax^2 + by^2 + z^2 = 1$.
- viii) Solve $2xzdx + zdy - dz = 0$.

2. A) Attempt **any one** of the following :

6

- A particle of mass m is projected in the verticle plane with velocity u at an angle α to the horizontal under the action of gravity. Find the equation of trajectory.
- A particle is projected vertically upwards with initial velocity u . Obtain the equations of motion $v = u - gt$, $x = ut - \frac{1}{2}gt^2$, $v^2 = u^2 - 2gx$. In usual notations.

B) Attempt **any two** of the following :

10

- A body starts from rest and travels a distance 150 meters in 8th seconds. Calculate its acceleration.
- A steamer takes time t_1 to travel a distance a up the river and time t_2 to return. Prove that the speed of the steamer in still water is $\frac{a(t_1 + t_2)}{2t_1 t_2}$.
- A particle is moving with simple harmonic motion of amplitude a and periodic time T . Prove that $\int_0^T v^2 dt = \frac{2\pi^2 a^2}{T}$.

3. A) Attempt **any two** of the following :

8

- For the particle describing a central orbit, derive the equation $F = \frac{h^2}{p^3} \frac{dp}{dr}$.
- A uniform elastic string has length a_1 when tension is T_1 and a length a_2 when the tension is T_2 . Show that its natural length is $\frac{a_2 T_1 - a_1 T_2}{T_1 - T_2}$.
- If the central orbit is $r^n = a^n \cos n\theta$ under the force towards the pole, find the law of force.

B) Attempt **any two** of the following :

8

- Find the integral curves of the equations
$$\frac{adx}{(b-c)yz} = \frac{bdy}{(c-a)zx} = \frac{cdz}{(a-b)xy}.$$
- Solve $(y^2 + z^2)dx + xydy + xzdz = 0$.
- Explain method of solving first order partial differential equation $f(z, p, q) = 0$.

4. A) Attempt **any one** of the following :

6

- i) Show that a necessary and sufficient condition that there exists relation $F(u, v) = 0$ not involving x and y explicitly between two functions $u(x, y)$ and $v(x, y)$ is that $\frac{\partial(u, v)}{\partial(x, y)} = 0$.

- ii) Explain the method of solving the homogeneous pfaffian differential equation $Pdx + Qdy + Rdz = 0$.

B) Attempt **any two** of the following :

10

- i) Verify that the differential equation $yzdx + 2xzdy - 3xydz = 0$ is integrable and find its primitive.
- ii) Find the orthogonal trajectories of the cone $x^2 + y^2 = z^2 + \tan^2\alpha$ of its intersections, with the family of planes parallel to $z = 0$.
- iii) Find the integral surface of the linear partial differential equation $2y(z-3)p + (2x-z)q = (2x-3)y$ passing through the curve $x^2 + y^2 = 2x$ and $z = 0$.

5. A) Attempt **any one** of the following :

6

- i) Explain Charpit's method to find complete integral of $f(x, y, z, p, q) = 0$.
- ii) Show that the general solution of the linear partial differential equation $Pp + Qq = R$ is $F(u, v) = 0$, where F is an arbitrary function and $u(x, y, z) = C_1$ and $v(x, y, z) = C_2$ form a solution of equations

$$\frac{dx}{P} = \frac{dy}{Q} = \frac{dz}{R}.$$

B) Attempt **any two** of the following :

10

- i) Show that the equations $xp - yq = x$, $x^2p + q = xz$ are compatible.
- ii) Solve by Jacobi's method $p_1^3 + p_2^2 + p_3 = 1$.
- iii) Using Charpit's method solve $p = (z + qy)^2$.

T.Y. B.A. Examination, 2011
ANCIENT INDIAN HISTORY CULTURE AND ARCHAEOLOGY
General Paper – III
Outline of Ancient Indian Religion and Philosophy
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) How many ‘Richas’ (Hymns) are in Rigveda ?	
2) Name any two medicinal plants mentioned in Atharvaveda.	
3) State two branches of Yajurveda.	
4) Write the aim behind the Brahmana texts.	
5) Name any four Upanishads.	
6) Write the period of the composition of Rāmāyaṇa.	
7) Name any four Puranas.	
8) Write the opinion of Charvaka about the existence of God.	
9) Name the two sects in Jainism.	
10) What is ‘Pachittiya’ ?	
11) State any two causes of the spread of Jainism.	
12) Write the Triratnas in Buddhism.	
13) Name any two Heterodox thinkers in Ancient India.	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
1) State the types of a ‘Yajna’.	
2) Write short notes on ‘Aranyakas’.	
3) State the ‘Panch Anuvratas’.	
4) What is ‘Shunyavāda’ ?	P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**
- 1) What do you know about the contents of Atharvaveda ?
 - 2) Describe the various ‘Yogas’ in Bhagvadgīta.
 - 3) State the main philosophy of the Lokayatikas.
 - 4) Write the life of Bhagwān Buddha.
4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**
- 1) Describe the deities mentioned in Rigveda and write the classification made by Sāyaṇāchārya.
 - 2) Discuss the Shaiva Cults.
 - 3) Explain the causes for the rise of Jainism.
 - 4) Describe the difference between Hinayāna and Mahāyāna.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- 1) ऋग्वेदात एकूण किती ऋचा आहेत ?
 - 2) अथर्ववेदात उल्लेखलेल्या कोणत्याही दोन औषधी वनस्पती सांगा.
 - 3) यजुर्वेदाच्या दोन शाखा सांगा.
 - 4) ब्राह्मण ग्रंथांभागचा उद्देश लिहा.
 - 5) कोणत्याही चार उपनिषदांची नावे द्या.
 - 6) रामायणाच्या रचनेचा कालखंड लिहा.
 - 7) कोणत्याही चार पुराणांची नावे द्या.
 - 8) देवाच्या अस्तित्वाविषयी चार्वाकाचे मत लिहा.
 - 9) जैन धर्मातील दोन संप्रदायांची नावे द्या.
 - 10) ‘पाचित्तीय’ म्हणजे काय ?
 - 11) जैन धर्माच्या प्रसाराची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
 - 12) बौद्ध धर्मातील ‘त्रिरत्ने’ लिहा.
 - 13) प्राचीन भारतातील कोणत्याही दोन अवैदिक विचारवंतांची नावे द्या.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **10**
- 1) ‘यज्ञ’ याचे प्रकार सांगा.
 - 2) आरण्यके यावर संक्षिप्त टीप लिहा.
 - 3) ‘पंच अणुव्रते’ सांगा.
 - 4) ‘शून्यवाद’ म्हणजे काय ?
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) अर्थवेदाचे घटक याविषयी तुम्हास काय माहिती आहे ?
 - 2) भगवदगीतेतील विविध ‘योग’ वर्णन करा.
 - 3) लोकायतिकांचे प्रमुख तत्त्वज्ञान सांगा.
 - 4) भगवान बुद्धांचे जीवन चरित्र लिहा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) ऋग्वेदात वर्णन केलेल्या देवतांचे वर्णन करा आणि सायणाचार्यांनी केलेले वर्गीकरण लिहा.
 - 2) शैव संप्रदायांची चर्चा करा.
 - 3) जैन धर्माच्या उद्याची कारणे स्पष्ट करा.
 - 4) हीनयान आणि महायान यांच्यातील फरक वर्णन करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
FUNCTIONAL ENGLISH – V (Vocational Paper – V)
Written and Oral Communication (Advanced Level) for
Mass Media : Print, Radio, Television
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 40

1. A) Write a paragraph in about **150** words expanding **any one** of the following : **10**
- i) News-papers and electronic media are complimentary to each other.
 - ii) Objective news which is both, detailed and yet precise, make a newspaper credible.
 - iii) News channels have to follow media ethics.

OR

- B) Write a letter to an editor in about **150** words in response to the following news : **10**

Maoists kill CPM Leader in Salboni
Express News Service
Kolkata | September 4

The killing of a local CPM leader by Maoists on Saturday revealed the tenuous nature of the recapturing of control by the party in the Jhargram-Lalgarh tribal belt in West Midnapore. The Maoists gunned down Dibakar Mahato, a primary school teacher in Salboni, after dragging him out from his classroom in front of his students and allegedly gunning him down on the highway.

According to a senior police official of Salboni police station area, Mahato's body was spotted on the state highway between Jhargram and Lohashuli and he was identified by a member of the Aguboni Local committee. Praveen Tripathi, SP, Jhargram said, "Dibakar Mahato CPM Member of Aguboni Local Committee, who also a teacher of Salboni Primary school, was shot dead during school hours Saturday morning".

A senior police officer said, "The Maoists are trying to capture Aguboni area for the past few weeks and they could not venture into the area because of resistance put up jointly by the CPM cadres and the villagers".

2. Prepare a news item in about **150** words on the basis of the information given below : **10**

- New Delhi
- September 9
- IITs to offer MBBS
- it facing a severe faculty crunch
- IITs to follow a slew of procedures before they start courses in medicine
- Seek approval of the Medical Council of India
- HRD ministry have to amend the Institutes of Technology Act to allow to offer medicine
- upto 10% of teaching staff can be foreign
- Council decided to allow 25% foreign students in P.G. courses.

3. A) You are making a speech on ‘Today’s Education System’. Use the following news item for reference to prepare a draft in about **100** words. **10**

Students take out Shav Yatra, cops book 6 of them
Express News Service
Mumbai | September 4

Six college students were booked on Saturday by the Marine Drive police for unlawful assembly after they allegedly led a group of students in a ‘shav yatra’ (funeral procession) symbolising the “death of education system” in Maharashtra. The students were reportedly part of the Democratic Vidhyarthi Kranti Dal that is affiliated to the RPI (Democratic) party.

Earlier this week, the Bombay High Court had set aside two government resolutions (GRs) that was aimed at regulating fee structure for private schools and gave them liberty to fix their fees structure. The students, belonging Mumbai University, Siddharth College etc, took out the procession from the gates of Gandhi Bhavan to Mantralaya to protest against the court order.

"Education will become commercial and unaffordable for a large chunk of the student population, if the private colleges are given permission to hike their fees according to their whims. We urge the government to regularise the fee structure in private colleges too and enable the right of education to be availed of by all," said Avinash Kamble, a student leader.

The Marine Drive police said policemen, who were deployed outside the Mantralaya, had stopped the students at the gates. While a majority of them had fled, police caught six of them.

OR

- B) Convert the following into a news item to be read in about 60 seconds on radio (The news item should not be in more than 75 words).

10

After losing right hand to PFI, Kerala teacher loses job

Shaju Philip

Thiruvananthapuram I September 4

Two months after his right hand was chopped off by activists of the Popular Front of India for insulting the Prophet in a question paper, lecturer T J Joseph was on Saturday removed from service by the Kothamangalam catholic diocese, which runs the college.

Fr Thomas Malekudy, manager of Newman College, Thodupzua, where Joseph had been a selection grade senior lecturer at the Department of Malayalam, communicated the decision to remove him from service after an in-house inquiry. Soon after the question paper controversy erupted in last March, the management had suspended Joseph from service pending an inquiry.

"The management was forced to dismiss him because he failed to withdraw the question paper, which insulted the Prophet. It was up to the Muslim community to forgive Joseph for his crime. If the Muslim community exonerated him, we would think about taking him back. He is also free to move the court," said Fr Malekkudy.

Reacting to the development, senior CPM leader and Education Minister MA Baby said the management decision was outrageous. It had gone overboard in punishing the lecturer who had already suffered too much.

While the dismissal notice was served at his house at Muvattupuzha in Ernakulam district, Joseph was away in a Kochi hospital undergoing physiotherapy. "I am really shocked; at a loss what to do," he said.

4. A) Prepare an alternative copy of the following advertisement by making changes only in its verbal aspects. Rewrite the headline/catchline. **10**

Jazz
Why so serious?

HONDA

INTRODUCING THE NEW JAZZ 'X'

Remember the time you felt the joy of motion for the first time?
Experience it all again with the new Honda Jazz 'X'.

Conditions Apply*

Car of the Year 2010
**PCN MY
CAR & BIKE AWARDS 2010**

- 100+ International Awards
- Over 3 Million Owners Worldwide

i-VTEC | G-C•N 2+2 years Extended Warranty
4 years Roadside Assistance

Sporty Alloy Wheels | Tail Gate Spoiler | Blue - Black Interiors | Driver Seat Height Adjuster

New Rallye Red Color • Sporty Front Grille • Fog Lamps • Integrated Audio with USB Port • Stylish Super Forwarding Form • Advanced Fuel Efficient i-VTEC Engine with 90PS Power • Steering Mounted Audio Control • 3 Mode MaGIC Seats - Tall mode, Utility mode & Long mode • dual Front SRS Air Bags • ABS with Brake Assist • Electronic Brake-force Distribution (EBD)

DISPLAY & TEST DRIVE **VENUE : HDFC BANK LTD.**
DATE : 1-9-2010 **THATTE NAGAR BRANCH, NASIK.**

Rushabh Honda
Pathardi Phata, Mumbai Agra Road,
Nasik. Ph. : 238 8100, 238 8200

Auto Terrace
Subhash : 9422755225
(Used Car Division)

Test Drive Now!!

Aabid : 9766447772
Prashant : 8149501291
Monali : 8983050709

OR

- B) Write a report of an Industrial Exhibition organised in your city (in about 200 words). Imagine yourself to be a newspaper journalist. **10**

[3901] – 10

T.Y. B.A. Examination, 2011
GERMAN
Special Paper – IV (2004 Pattern)
Communication Skills

Time: 3 Hours

Total Marks: 80

(This part of the paper carries 40 Marks and the rest 40 Marks are for the oral examination)

Frage 1. Schreiben Sie eine Filmrezension über einen Film, der Ihnen am besten gefallen hat ! (10)

Oder

Schreiben Sie ein Interview mit einem Filmregisseur!

Frage 2. Die Deutsche Abteilung der Pune Universität möchte bei Langenscheidt Verlag, Delhi folgende Bücher bestellen. (10)

Momentmal 1. (Kurzbuch und Arbeitsbuch)	100 Exemplare
Themen Aktuell neu (Kurzbuch und Arbeitsbuch)	70 Exemplare
Deutsch Aktiv Neu (Kurzbuch und Arbeitsbuch)	150 Exemplare

Entwerfen Sie einen Bestellungsbrief!

Oder

Die Deutsche Abteilung der Pune Universität hat von der Firma Technovision, North Main Rd, Koregaon Park, Pune zwei Kassettenrekorder gekauft. Aber sie funktionieren nicht und haben welche Defekte. Entwerfen Sie eine Reklamation!

Frage 3. Beantworten Sie drei der folgenden Fragen! (15)

1. “ Menschen, die sich überall zu Hause fühlen, wenn sie verreisen, verdienen auch sonst nicht viel Vertaruen” Erläutern Sie diese Zeile von dem Text “ Zu hause in der Fremde? ” von Walter Eder!
2. Erklären Sie den Title ‘Kannitverstan’!
3. Welche Ursachen für Herzerkrankungen, insbesondere für den Herzinfarkt, werden in dem Text “Leben mit Herz” genannt?
4. Was beabsichtigt Wolfgang Borchert durch das Gedicht ‘Dann gibt es nur eins’?
5. Warum sollen alte Männer an die Front geschickt werden?

P.T.O.

Frage 4. Ergänzen Sie sinngemäß!

(05)

Menschen sind nicht die einzigen _____, die sich regelmäßig gegenseitig massakrieren. Schon bei Schimpansen jagen junge Männchen gemeinsam Artgenossen aus Nachbargruppen und bemächtigen sich der Sammelgebiete. Solche Scharmützel sind jedoch nichts gegen die _____ zwischen manchen _____. Ob man sie wirklich “_____” nennen sollte, im Sinne jener hochtechnisierten Schlächtereien, wie sie nur der Mensch auf jener Kulturstufe, die wir in unüberbietbarem Sarkasmus als “_____” bezeichnen, zustande bringt, mag dahingestellt bleiben.

T.Y. B.A Examination, 2011
SINDHI (ARABIC) (General – III)
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 100

سوال ۱ - هیئین مان ڪنهن به هڪ وشیء تي اتھل 300
 لفظن یه مضمون لکو:-

۱. وڌندڙ پرستاچار
۲. پھارڙي اسٽان جو سير
۳. اخبارن جي اهميت
۴. سنديءِ بوليءِ جو آئينده
۵. جي عڌهن منھفي لائري نھري!

سوال ۲ - هیئین مان ڪنهن به هڪ سوال جو جواب لکو:- [20]

۱. ”پرۂ جا پیاۓ“ ناول جي ادبی پرک ڪريو.
۲. ”پرۂ جا پیاۓ“ ناول یه آند جي کردار نگاري ڪريو.

سوال ۳ - هیئین مان ڪنهن به هڪ سوال جو جواب لکو:- [20]

۱. شاعر ناريڪ شيام کبي غزل گو شاعر جي روپ
 یه پيش ڪريو.
۲. شاعر ”شيام“ سونهن یه پرڪريءِ جو شاعر ڪيئن آهي؟

سوال ۴ - هیئین مان ڪنهن به هڪ سوال جو جواب لکو:- [20]

۱. شاعر صري دلگير ”ٿيڙو“ یه ڪھڙا جدا حنيا
 پيش ڪيا آهن؟
۲. شاعر صري دلگير جي ڪويتاڻن یه ويپارن جي
 نواڪ یه اصليلت ظاهر ٿئي ٿي. مرائڻي ڪريو.

سوال ۵ - هیئین مان ڪنهن به هڪ سوال جو جواب لکو:- [20]

۱. شري ملام پنڊواطي ناتھي فن سان ڪيوري قدر نباھيو
 آهي؟ مرائڻي ڪريو.
۲. ملام پنڊواطي جا ”سنڌ جاست ناتھي“ سنديءِ ساهفي
 یه ڪھڙي اهميت رکن ٿا؟

T.Y. B.A Examination, 2011
SINDHI – DEVANAGARI

Time : 3 Hours

Max. Marks : 100

सूचालू- 1 हेतुठियनि मां कंहिं नि भिक्षा लिखा जो
 अद्वितीय 300 लुट्ठानि में सम्मिलित हो। (20)

1. वधुकुड़ी चुप्पाचार
2. पहुंची साथ जो सद्गुर
3. अद्वितीय जी अद्वितीय
4. सिंधी लोलीजो अद्विद्वेष
5. जेकड़ियुं मुहिंजो लोहशि निकरे।

सूचालू 2 हेतुठियनि मां कंहिं नि भिक्षा सुलगा जो (20)
 जवालू लिखो :—

1. "पिरहू जो चाक" नामिलू जी अद्वितीय परिवर्तन करो।
2. "पिरहू जो चाक" नामिलू में अद्वितीय नामिलू विरहित वारी करो।

सूचालू 3 हेतुठियनि मां कंहिं नि भिक्षा सुलगा जो (20)
 जवालू लिखो :—

1. इदूर नारायण इच्छा रखे गाड़िये
 इदूर जो रस में प्रेशि करो।
2. इदूर 'इच्छा' सुन्हे रखे प्रकारी जो
 इदूर की ओह ?

सुनालू - ५ हृषिकेश ने कहा कि हिम सुनालू जो
जनाएँ प्रियरक : - (20)

1. शशी हरी दिल्लीर "हैंदे" में
कहांडा जुदा जुदा रोगील पूर्ण कथा, आमिति ?
2. शशी हरी दिल्लीर जो कलित्तव्यमि में
बीचारनि जी नकारि हो असुल्लिगत शशीर
भिन्न ओ ! राहिनी कारेयो !

सुनालू ५ हृषिकेश ने कहा कि हिम सुनालू जो
जनाएँ प्रियरक : - (20)

1. श्री राम पंजवाप्ति अ नाटकी धान स्थि
केतरे कहुर निवारियो आहे ? शशीर
कारेयो !
2. राम पंजवाप्ति जो "सिंदू जो, स्थि
नाटक" सिंदू शाहून्हय में कहांडी
आलिंगन रखवान आ ?

**T.Y. B.A. Examination, 2011
GUJARATI (General – III)
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- કશેર નીચેના મનોમાંથી કોઈ પણ એવું માઝોના તંત્ત્રો લખો. ૧૦.
૧. રૂમાયાનું વાગ્યનું સામયાદ હું છે? અને નામની ઉદ્દેશી હી છે?
 ૨. કોરાનું માર્ગનું અદ્ભુતત્વા બિન્દુ લેખકનાં રિસાર્ટી.
 ૩. કૃષ્ણજીનું કથા લખો.
 ૪. જગદ્ગુરુ શિક્ષાવાયુ વિષે આદ્દિતી લખો.
 ૫. લિટરેરી પ્રાગ્રાહિકની વિશેષતા જાણી.
 ૬. કૃષ્ણજી નિર્મિતાનાંનું માનુષીક સ્થાનું જાણી.
 ૭. લેખકનાં નિયામકયાનાંનું વિભિન્ન લખો.
 ૮. “ધૈર્ય એવું પાણે હું” કાલ્પના કરીની હું તુંદું બાળી છે?
 ૯. “શીર્ષ પિંડા” માં નાયિકા મળુની કેવી રીતે વાડી છે?
 ૧૦. “લાલદાર” માં કોણ દાઢાંડ હાથ્યા કરી છે?
 ૧૧. “કૃષ્ણનાં દેખિનમાં” કરી મળુની કેવી રીતે નીરખાયું હોય?
 ૧૨. કૃષ્ણાની વંદુ રિષેશી રીતો ચાચ છે?
- ઘસી-૨. નીચેના પૂર્વિક વંદંદ લખો. હું એવી હોય લિખાગમાંથી હોય-શીક લખો. ૧૦.
૧. આં દેખાના અનેક આચારિયાના નિર્ણયી વાડી લેવાયા છે.
 ૨. “જી કાંઈ ખીચાય હોય મારું-અનુઃ-નુઃ દુદ્દા વેરાઈ ગયા?”
 ૩. “અંડ દેખ વીલી હી-એલી થાડી હી હાડી”.

૪૮-૩. નીચેના પૂર્ણિના દ્વારા જાત્રાના રૂપાંજ અધી. હાઁ એવી ના રૂપ
બિભાગમાંથી હોક-હોક અધી. હાઁ એવી રૂપાંજ અધીની માટે.
(અ) હ. નીરિયાદી રાખુંની પૂર્ણિના લિંગની માટે.

૧. અનીલાંગ ગાયારીની.

(બ) હુકીની કુકીની " કાંચમાં વાડું વાયીની પુલું ગાંધીનાંદી
સાલોલીની.

૨. " લાઘુનીના લાઘુની લાગી " કાંચમાં મદદાતી કાંચમાં

અધી. નીચેના પૂર્ણિના અનિષ્ટાંગ રૂપાંજ અધી. હાઁ એવી " ના " ૩૦.
બિભાગમાંથી હોક-હોક અધી.

(અ) હ. અનીલાંગની વાડું વાયી-નિંખાંનીની પુલું ગાંધીની
દ્રોગા.

૨. " પુલાંજ વાડુંની " કુકુ માંદાંજ પુલું ગાંધીની
આનાં દ્રોગાંજ આધને અધી તેવાદૈવીની દાઢી એ
શીંગ એવી લી " વાડુંની.

૪૯-૪. (અ) ૧. " બીજી કાંચી માનાંદી લાઘુની દીગાયીના ક્રીય
દી. " - મદદાંગ અધી.

૨. બીજી કાંચીનું લાઘુની એવી મજાકીઓનાં
લાયાં વાડુંની.

T.Y. B.A. Examination, 2011
हिंदी विशेष – III
हिंदी साहित्य का इतिहास
(आदिकाल से आधुनिक काल तक)
(2004 Pattern)

वेळ : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ: i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर एक या दो वाक्यों में लिखिए। 20
- 1) ‘पृथ्वीराज रासो’ में किन दो रसों का प्रयोग हुआ है ?
 - 2) ‘आदिकालीन’ काव्य की दो विशेषताओं को लिखिए।
 - 3) प्रेमाश्रयी शाखा के दो कवियों के नाम लिखिए।
 - 4) ‘भ्रमरगीत’ में मुख्य संवाद किसका है ?
 - 5) मीराँबाई किस भक्तिकाव्य-धारा की कवयित्री है ?
 - 6) रीतिकालीन काव्य की दो विशेषताओं का उल्लेख कीजिए।
 - 7) बिहारी ने श्रृंगार के किन दो पक्षों का वर्णन किया है ?
 - 8) मैथिलीशरण गुप्त ने किन दो उपेक्षित नारियों को अपने काव्य का विषय बनाया है ?
 - 9) छायावाद की बृहतत्रयी में समाहित कवियों के नाम लिखिए।
 - 10) प्रयोगवादी काव्य-धारा के दो कवियों के नाम लिखिए।
 - 11) हजारीप्रसाद द्विवेदी के दो निबंध-संग्रहों के नाम लिखिए।
 - 12) प्रेमचंदोत्तर युग के दो उपन्यास कारों के नाम लिखिए।
 - 13) जयशंकर प्रसाद के दो नाटकों के नाम बताइए।

2. निम्नलिखित में से किन्हींदो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए। 10
- 1) विद्यापति का काव्य
 - 2) सूरदास की भक्तिभावना
 - 3) कुरुक्षेत्र
 - 4) उपन्यासकार प्रेमचंद
3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए। 20
- 1) ‘बीसलदेव रासो’ का संक्षेप में परिचय दीजिए।
 - 2) तुलसीदास की भक्तिभावना के बारे में संक्षेप में लिखिए।
 - 3) रीतिकाल की राजनीतिक स्थिति का परिचय दीजिए।
 - 4) भारतेंदुयुगीन काव्यधारा की चार विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
 - 5) नाटककार के रूप में जयशंकर प्रसाद का परिचय दीजिए।
 - 6) ‘प्रियप्रवास’ का संक्षेप में परिचय दीजिए।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए। 30
- 1) वीरगाथा काव्य की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
 - 2) प्रेममार्गि काव्यधारा की प्रवृत्तियाँ रेखांकित कीजिए।
 - 3) रीतिसिद्ध काव्यधारा का संक्षेप में परिचय देते हुए बिहारी के योगदान पर प्रकाश डालिए।
 - 4) राष्ट्रीय काव्य-धारा का स्वरूप स्पष्ट करते हुए कवि माखनलाल चतुर्वेदी का परिचय दीजिए।
 - 5) प्रेमचंदोत्तर उपन्यास साहित्य का संक्षिप्त परिचय देते हुए यशपाल का उपन्यासकार के रूप में परिचय दीजिए।

[3901] – 18

T.Y. B.A. Examination, 2011
हिंदी (विशेष – IV)
भाषाविज्ञान तथा हिंदी भाषा एवं निबंध
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

सूचनाएँ : I) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
II) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : **20**
- 1) भाषा किसे कहते हैं ?
 - 2) मानक भाषा किसे कहते हैं ?
 - 3) भाषा कौनसी वस्तु है ?
 - 4) खड़ीबोली यह नामकरण किसने किया ?
 - 5) ब्रज बोली का प्राचीन साहित्यिक नाम बताइए।
 - 6) राष्ट्रभाषा प्रचार समिति, वर्धा के मूलमंत्र को बताइए।
 - 7) चंदर, धरम शब्द किस प्रकार के शब्दसमूह है ?
 - 8) भाषा के चार अंगों में से अदृश्य परंतु वर्तमान होनेवाला तत्व कौनसा है ?
 - 9) भाषा-ध्वनि का मूलाधार क्या है ?
 - 10) ध्वनि-गुण कौन – कौनसे है ?
 - 11) अनुनासिक ध्वनियों के उच्चारण में कौनसा अवयव महत्वपूर्ण है ?
 - 12) अन्विति से तात्पर्य क्या है ?
 - 13) अर्थविस्तार के दो उदाहरण दीजिए।

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए। 10
- 1) भाषा की दो विशेषताएँ।
 - 2) तद्भव शब्द समृह।
 - 3) वाक्य में पदक्रम का महत्व।
 - 4) अर्थपरिवर्तन के दो कारण।
3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए। 20
- 1) भाषाविज्ञान विज्ञान है और व्याकरण शास्त्र है—सिद्ध कीजिए।
 - 2) भाषा विकास के दो प्रमुख वादों की चर्चा कीजिए।
 - 3) नागरी प्रचारिणी सभा, वारणासी का हिंदी प्रचार में योगदान बताइए।
 - 4) अर्थतत्व और संबंधतत्व को स्पष्ट कीजिए।
 - 5) वाक्य विभाजन के आधार स्पष्ट कीजिए।
 - 6) भाषाविज्ञान और भूगोल के संबंध को स्पष्ट कीजिए।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए। 30
- 1) संपर्क भाषा और राष्ट्रभाषा का परिचय देते हुए दोनों के साम्य-भेद पर प्रकाश डालिए।
 - 2) हिंदी की किन्हीं दो बोलियों का सामान्य परिचय दिजिए।
 - 3) ध्वनियंत्र का आकृतिद्वारा परिचय देते हुए उसके विभिन्न अवभवों का परिचय दीजिए।
 - 4) अर्थसंकोच और अर्थदेश को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।
 - 5) ‘आज की शिक्षा प्रणाली’ विषय पर निबंध लिखिए।

[3901] – 2

**T.Y.B.A. Examination, 2011
MARATHI (General III)**

(1) नेमलेल्या साहित्यकृतींचा अभ्यास

- पाद्यपुस्तके :**
- 1) संत जनाबाईचे निवडक अभंग – संपा. शिवाजीराव मोहिते
 - 2) सभासद बखर – डॉ. यू. म. पठाण
 - 3) माझा रशियाचाप्रवास – अण्णाभाऊ साठे
 - 4) अर्ध विराम – यशवंतराव गडाख

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

१. खालील पैकी दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा. **20**

- 1) संत नामदेवांच्या परिवारातील महिला संत कवित्रींची नावे लिहा.
- 2) संत जनाबाईचा तिच्या आईवडिलांच्या निधनावरील अभंग लिहा.
- 3) संत जनाबाईने कोण कोणत्या विषयांवर अभंगरचना केली ?
- 4) राजाराम महाराजांची बखर लेखनाची आशा सभासदाच्या भाषेत लिहा.
- 5) सभासद बखर लेखनाची समाप्ती केव्हा झाली ?
- 6) संभाजी महाराजा बद्दलची खंत शिवाजी महाराजांनी कोणत्या शब्दांत व्यक्त केली ?
- 7) यशवंतराव गडाखांचे शिक्षण कोणत्या शाळेत झाले ?
- 8) यशवंतराव गडाखांनी साखर कारखान्यासाठी कोणत्या जागेची निवड केली ?
- 9) यशवंतराव गडाखांच्या राजकीय जीवनाची सुरवात कशी झाली.
- 10) कोणाचे चरित्र वाचून अण्णाभाऊ साठे रशियाला जाण्यास तयार झाले.
- 11) अण्णाभाऊ साठे रशियात जाण्यापूर्वी त्यांची कोणती काढंबरी रशियन भाषेत प्रकाशित झाली होती ?
- 12) रशियन तरुण कोणत्या भावनेला पवित्र मानतो.
- 13) अण्णाभाऊ साठे यांना रशियात भेटलेली मुलगी ‘गुलाबाचे फुल देता’ना काय म्हणाली ?

२. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **50** शब्दांत लिहा.

1) जनाबाईच्या करुणापर अभंगांचा थोडक्यात आढावा घ्या. 5

किंवा

अफजलखान वधाचे थोडक्यात वर्णन करा.

2) यशवंतराव गडाखांची थोरली बहिण ‘ताई’ चे व्यक्तिमत्व थोडक्यात लिहा. 5

किंवा

अण्णभाऊ साठेंची रशियन प्रवासाची तयारी सांगा.

३. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **150** शब्दांत लिहा :

1) संत जनाबाईच्या अभंगातील पंढरी महात्म्या विशद करा. 10

किंवा

‘राजा साक्षात केवळ अवतारीच !’ या विधानाचे महत्व सांगा.

2) ताशकंद जवळील सामुदायिक शेतीचे वर्णन करा. 10

किंवा

यशवंतराव गडाखांनी सामुदायिक विवाहाची चळवळ कशा प्रकारे राबविली ? सोदाहरण लिहा.

४. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **300** शब्दांत लिहा : 15

1) ‘संत वाटिकेतील जाईची वेल’ असे जनाबाईस का म्हटले जाते ?

किंवा

आदर्श प्रसारक म्हाणून शिवाजी महाराजांचे व्यक्तिचित्र रेखाटा.

2) यशवंतराव गडाखांच्या आयुष्यातील महत्वाची घटना म्हणून, विखे – गडाख खटल्याची पाश्वर्भूमी रेखाटा. 15

किंवा

रशियातील समाजवादाचे दर्शन अण्णाभाऊ साठे यांनी कसे घडविले आहे, सोदाहरण लिहा.

(2) व्यावहारिक व उपयोजित मराठी
(पर्यायी अभ्यासक्रम)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

सूचना: I) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

II) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा : **20**
- 1) प्रचलित प्रसारमाध्यमे कोणती आहेत ते सांगा ?
 - 2) वृत्तपत्रीय लेखनाची भाषा कशी असते ते सांगा ?
 - 3) बातमीतील सहा ‘क’ कार कोणते ते सांगा ?
 - 4) वृत्तपत्रीय जाहिरातीचे प्रकार कोणते ?
 - 5) वृत्तपत्रातील लेखांचे प्रकार सांगा.
 - 6) ‘रूपक’ सादरीकरणातील संगीतले महत्व सांगा.
 - 7) आकाशवाणीवरील मुलाखतीचे वेगळेपण सांगा.
 - 8) आकाशवाणीवरून कोण-कोणते कार्यक्रम प्रसारित केले जातात ?
 - 9) आकाशवाणीसाठी कोणत्या भाषेचा अधिक वापर केला जातो ?
 - 10) दूरदर्शनवरून प्रसारित केल्याजाणाऱ्या एका जाहिरातीचा अधिका - अधिक वेळ किती असतो ?
 - 11) दूरदर्शनवर लहान मुलांसाठी कोण - कोणते कार्यक्रम दाखवले जातात ?
 - 12) दूरदर्शनवरील मुलाखतीचे दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - 13) दूरदर्शनवर सध्या फक्त बातम्यांसाठी असणाऱ्या वाहिण्या कोणत्या ?

2. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा.

1) वृत्तपत्रीय ग्रंथ परीक्षणाचे स्वरूप स्पष्ट करा. 5

किंवा

आकाशवाणीवरील बातमी लेखनाच्या संहितेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

2) दूरदर्शन व वृत्तपत्र यातील फरक स्पष्ट करा. 5

किंवा

आकाशवाणीसाठी रंग कंपनीच्या जाहिरातीचा नमूना तयार करा.

3. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा.

1) आकाशवाणीसाठी ‘हुडांबळी’ या विषयावर रूपक तयार करा. 10

किंवा

आकाशवाणीसाठी ‘शेतकरी महोत्सवाची’ विशेष बातमी तयार करा.

2) दूरदर्शन हे अधिक प्रभावी प्रसारमाध्यम आहे का ते सांगा. 10

किंवा

वृत्तपत्र या प्रसारमाध्यमाचे बदलते स्वरूप स्पष्ट करा.

4. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा.

1) दूरदर्शनसाठी ‘शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या’ या विषयावर विशेष बातमीपत्र तयार करा. 15

किंवा

प्रगत शेतकऱ्याची आकाशवाणीसाठी मुलाखत तयार करा.

2) ‘दूरदर्शनचे बदलते स्वरूप’ या विषयावर वृत्तपत्रासाठी लेख तयार करा. 15

किंवा

दूरदर्शनवरील लहानमुलांच्या कार्यक्रमांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

[3901] – 20

T.Y. B.A. Examination, 2011

SANSKRIT

General – III

(2004 Pattern)

- i) **PratimāNatakam** - प्रतिमानाटकम्
ii) **Nītisatakam** - नीतिशतकम्

Time: 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Write answers **any ten** of the following (in **20** words) : **20**

खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा (वीस शब्दात) :

i) How did देवकुलिक describe king अज ?

देवकुलिकाने अजराजाचे वर्णन कसे केले आहे ?

ii) What things were brought for coronation of राम ?

रामाच्या अभिषेकासाठी कोणती सामग्री आणली होती ?

iii) How did रावण describe सीता ?

रावणाने सीतेचे वर्णन कसे केले आहे ?

iv) Why did seeta ask Avadatika to return the bark garment ?

सीतेने अवदातिकेला वळकले परत करण्यास का सांगितले ?

v) Express the condition of ‘servants’ when Ram went to the forest.

राम वनात निघून गेल्यावर सेवकांची अवस्था कशी झाली ते लिहा.

vi) What did Ravana say about श्राद्ध to Ram ?

रावण रामाला श्राद्धाबाबत काय म्हणाला ?

vii) Why did दशरथ say ‘कालेन प्रेषितो रथ :’ ?

‘कालेन प्रेषितो रथ :’ असे दशरथ का म्हणतो ?

viii) Why did Bhartrhari say जीर्णमङ्गे सुभाषितम् ?

जीर्णमङ्गे सुभाषितम् असे भर्तृहरी का म्हणतो?

P.T.O.

ix) What are inborn qualities of good people ?

महात्म्यांचे स्वभाव सिद्ध गुणविशेष कोणते ?

x) What are the views of Bhartṛhari regarding wealth ?

भर्तृहरीचे धनविषयक विचार कोणते ते लिहा.

xi) How did Bhartṛhari describe the importance of company of virtuous people ?

भर्तृहरीने सत्संगतीचे महत्व कसे विशद केले आहे ?

xii) Why did Bhartṛhari say ‘अहह कष्टमपण्डितता विधेः’ ?

‘अहह कष्टमपण्डितता विधेः’ असे भर्तृहरी का म्हणतो ?

xiii) State the characteristic features of धीर.

धीराचे गुणविशेष कोणते ते लिहा.

2. Translate **any two** passages from Section ‘A’ and ‘B’ each.

20

‘अ’ आणि ‘ब’ या विभागातील प्रत्येकी दोन वेच्यांचे भाषांतर करा.

A अ) 1) सुमन्त्रः – कुमार न खलु नखलु गन्तव्यम् । देवीनां चतुश्शालमिदम् ।

भरतः – अत्रैव मे कार्यम् । भोः क इह प्रतिहारे

(प्रविश्य)

प्रतिहारी – जयतु भर्तृदारकः । विजया खल्वहम् ।

भरतः – विजये ममागमनं निवेदयात्रभवत्यै ।

प्रतिहारी – कतमस्यै भाद्रैन्यै निवेदयामि ।

भरतः – या मां राजानमिच्छति ।

प्रतिहारी – (आत्मगतम् ।) हं । किं नु खलु भवेत् ।

(प्रकाशम्) भर्तः तथा । (निष्क्रान्ता)

2) रामः — मैथिलि किमिदम् । इक्ष्वाकूणं

वृद्धालङ्कारस्त्वया धायते । अस्त्यक्माकं
प्रीतिः । आनय ।

सीता — मा खलु मा खल्वार्यपुत्रोऽमङ्गलं भवतु ।

रामः — मैथिलि किमर्थं वारयसि ।

सीता — उज्जिताभिषेकस्यार्यपुत्रस्यामङ्गलमिव मे प्रतिभाति ।

रामः — मा स्वयं मन्युमुत्पाद्य परिहासे विशेषतः ।
शरीरार्धेन मे पूर्वमाबद्धा हि यदा त्वया ॥

3) (ततः प्रविशति तापसः ।)

तापसः — नन्दिलक नन्दिलक ।

नन्दिलकः — आर्य अयमस्मि ।

तापसः — नन्दिलक कुलपतिर्विज्ञापयति—एस खलु स्वदारापहारिणं त्रैलोक्यविद्रावणं रावणं नाशयित्वा
राक्षसगणविरुद्धवृत्तं गुणगणविभूषणं विभीषणमभिषिच्य देवदेवर्षि सिद्धविमल चारित्रां
तत्रभवतीं सीतामादाय ऋक्षराक्षसवानरमुख्यैः परिवृतः समप्राप्तस्त्रभवान्
शरद्विमलगगनचन्द्राभिरामो रामः । तदद्यास्मिन्नाश्रमपदेऽस्मद्विभवेन यत् सङ्कल्पथितव्यं तत्
सर्वं सज्जीक्रियताम् इति ।

B ब) i) शिरः शार्वं स्वर्गात्पशुपतिशिरस्तः क्षितिधरं

गिरीन्द्रादुत्तुङ्गोदवनिमवनेश्वापि जलधिम् ।

अधोऽधो गङ्गेयं पदमुपगता स्तोकमथवा

विवेकभ्रष्टानां भवति विनिपातः शतमुखः ॥

ii) सन्त्यन्येऽपि बृहस्पतिप्रभृतयः सम्भाविताः पञ्चषाः

तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राहुर्न वैरायते ।

द्वावेव ग्रसते दिवाकरनिशाप्राणेश्वरौ भाल्वरौ

भ्रातः पर्वणि पश्य दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः ॥

iii) गुणवदगुणवद् वा कुर्वता कार्यजातं

परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ।

अतिरभसकृतानां कर्मणामा विपत्तेः

भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः ॥

3. Explain with reference to the context **any one** from Section ‘A’ and ‘B’ each. **8**

‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातील प्रत्येकी एका वाक्याचे संसदर्भ स्पष्टीकरण करा :

[A SECTION]

- i) भट्टिनि । सर्व शोभनीयं सुरूपं नाम ।
- ii) गङ्गायमुनयोर्मध्ये कुनदीव प्रवेशिता ।

[B SECTION]

- i) प्रकृतिरियं सत्त्ववतां न खलु वयस्तेजसो हेतुः ।
- ii) निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ।

4. A) Summarise critically the contents of Act 5th of प्रतिमानाटकाम्. **16**
प्रतिमानाटकाच्या पाचव्या अंकातील घटनांचा परिक्षणत्मक आढावा घ्या.

OR/ किंवा

Write descriptive notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

- i) The character of सीता in प्रतिमा नाटकम्
प्रतिमा नाटकातील सीतेची व्यक्तिरेखा
- ii) Act II of प्रतिमा नाटकम्
प्रतिमा नाटकाचा दुसरा अंक
- iii) Title of प्रतिमा नाटकम्
प्रतिमा नाटकाचे शीर्षक

B) Write descriptive notes on **any two** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

- i) सुजनपद्धतिः ।
- ii) अर्थपद्धतिः ।
- iii) मानशौर्यपद्धतिः ।
- iv) दैवपद्धतिः ।

**T.Y. B.A. Examination, 2011
SANSKRIT (Special – III)
(2004 Pattern)**

- i) लघुसिद्धान्तकौमुदी (संज्ञा, कारक, सन्धि)
ii) वैदिकवाङ्मयाचा इतिहास
(History of Vedic Literature)
iii) संस्कृत निबन्धलेखन
(Sanskrit Composition)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Answer **any ten** of the following questions :

पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

20

- i) Which is the first literature of the world ? Write any four names of its branches.
जगातीक पहिले वाङ्मय कोणते ? त्याच्या कोणत्याही चार शाखांची नावे लिहा.
- ii) Write any four names of Atharvaveda.
अर्थवेदाची अन्य चार नावे लिहा.
- iii) Write the any four names of Brahmana of Shukla Yajurveda.
शुक्ल यजुर्वेदाच्या कोणत्याही चार ब्राह्मणग्रन्थांची नावे सांगा.
- iv) Write any two Mahavakyas of Upanisad.
उपनिषदाची कोणतीही दोन महावाक्ये लिहा.
- v) Define the term ‘संहिता’ quoting the rule of Panini.
पाणिनीच्या सूत्राचा उल्लेख करून ‘संहिता’ संज्ञा स्पष्ट करा.
- vi) How many ‘अन्तस्थवर्ण’, what are they ?
‘अन्तस्थवर्ण’ किती व कोणती ?
- vii) What is Aranyaka ? Write any two names of them.
आरण्यक म्हणजे काय ? कोणतीही दोन आरण्यके सांगा.

viii) What is the rule of Panini explaining ‘करणकारक’ and which is the case allotted to that ?

करणकारक सांगणारे पाणिनीचे सूत्र कोणते ? त्यासाठी कोणती विभक्ती सांगितली आहे ?

ix) Explain the term ‘पद’.

‘पद’ ही संज्ञा स्पष्ट करा.

x) Give the vibhakti of the underlined word of नृंधनं धनं याचते | with relevant rule.

संबंधित सूत्र सांगून ‘नृंधनं धनं याचते’ या वाक्यातील अधोरेखित शब्दाची विभक्ती सांगा.

xi) Dissolve the Sandhi of ‘देवालयः’ with quoting the rule of Panini.

पाणिनीचे संबंधित सूत्र सांगून ‘देवालयः’ या पदाचा संधिविग्रह करा.

xii) What is meant by उपदेशः ?

‘उपदेश’ म्हणजे काय ?

xiii) How many प्रत्याहारः are there and write any five illustration.

प्रत्याहार एकूण किती आहेत कोणतीही पाच उदाहरणे द्या.

2. A) Explain **any three** rules of the following :

पुढीलपैकी कोणतीही तीन सूत्रे स्पष्ट करा :

12

i) आदिरन्त्येन सहेता ।

ii) झलां जशोऽन्ते ।

iii) आद् गुणः ।

iv) नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्-योगाच्य ।

v) रोरि ।

B) Dissolve the Sandhi stating relevant rules (**any three**) :

योग्यती सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतेही तीन संधी सोडवा :

6

i) वाङ्मयम् ।

ii) दैत्यारिः ।

iii) पतञ्जलिः ।

iv) सुध्युपास्यः ।

v) शिवोऽर्चः ।

vi) हरिश्चेते ।

3. Write notes on **any two** of the following in **150** words **each** :

पुढीलपैकी कोणतेही दोनवर प्रत्येकी **150** शब्दांमध्ये टीपा लिहा : **20**

- i) आरण्यके – Aranyaka.
- ii) The contents of the Atharvaveda
- अथर्ववेदात आलेले विषय.
- iii) ‘संवादसुक्तानि’ in the Rgveda.
- ऋग्वेदातील संवाद-सूक्ते.

4. Discuss in brief Vedic Literature.

वैदिक वाङ्मयाचा थोडक्यात आढावा घ्या. **12**

OR / किंवा

Explain the fundamental tenets of the Upanisads.

उपनिषदातील मूलभूत तत्त्वांचे स्पष्टीकरण करा.

5. Write a short essay in Sanskrit on **any one** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतातील संक्षिप्त निबंध लिहा. **10**

- i) जलमहत्वम्।
- ii) कविश्रेष्ठः भर्तृहरिः।
- iii) मूर्खस्य नास्ति औषधम्।

T.Y. B.A. Examination, 2011**SANSRIT (Special)****(2004 Pattern)****Title : i) Ātmānātma viveka**

आत्मानात्मविवेक

ii) Tarkasamgraha

तर्कसंग्रह

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Answer **any ten** of the following questions (in **20** words **each**) : **20**

पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस शब्दात लिहा :

i) What is meant by आधिदैविकदुःख ?

आधिदैविकदुःख म्हणजे काय ?

ii) What is meant by ‘इहलोकविराग’ ?

‘इहलोकविराग’ म्हणजे काय ?

iii) Explain the definition of पाणीन्द्रिय.

पाणीन्द्रियाची व्याख्या स्पष्ट करा.

iv) Explain the definition of दम.

दमाची व्याख्या स्पष्ट करा.

v) How many उपप्राणा’s and which are they ?

उपप्राण किती व कोणते ?

vi) Mention the types of गुण.

गुणांचे प्रकार लिहा.

vii) Explain the six fold Rasa.

षट् विधरस स्पष्ट करा.

viii) What is meant by निमित्तकारण ?

निमित्तकारण म्हणजे काय ?

ix) Define पक्ष, सपक्ष and विपक्ष ?

पक्ष, सपक्ष आणि विपक्षाची व्याख्या लिहा.

x) Define and illustrate उपमितज्ञान.

उपमितज्ञानाची व्याख्या सांगून उदाहरण लिहा.

xi) What is meant by श्रद्धा ?

श्रद्धा म्हणजे काय ते लिहा ?

xii) What is meant by ‘शम’ ?

‘शम’ म्हणजे काय ते लिहा ?

xiii) Which are the द्रव्य’s ?

द्रव्य कोणती ते लिहा ?

2. Explain with reference to the context **any one** from Section – ‘A’ and **any one** from Section – ‘B’ (in 50 words).

10

खालीलपैकी विभाग ‘अ’ यातील कोणत्याही एकाचे आणि विभाग ‘ब’ यातील कोणत्याही एकाचे संसंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

SECTION – A

10

विभाग – अ

i) नेह वै सशरीरस्य सतः प्रियाप्रिययोरपहतिरस्ति इति श्रुतेः ।

ii) इदानीमात्मनः सच्चिदानन्दस्वरूपत्वमुच्यते ।

SECTION – B

विभाग – ब

i) रूपरहितस्पर्शवान् वायुः

ii) अन्वयामात्रव्याप्तिकं केवलान्वयि.

3. Write a critical paragraph on **any one** from Section – ‘A’ and **any one** from Section – ‘B’ (in 150 words **each**).

विभाग ‘अ’ आणि विभाग ‘ब’ या दोहोंमधील प्रत्येकी एकावर विवेचक परिच्छेद लिहा (प्रत्येकी 150 शब्दात).

SECTION – A

10

विभाग – अ

i) सूक्ष्मशरीर.

ii) अधिकारी.

SECTION – B

10

विभाग – ब

- i) उपमान
 - ii) अभाव.
4. A) Explain fully the nature of अज्ञान (ignorance)

15

अज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the benedictory verse of ‘आत्मानात्मविवेक’.

‘आत्मानात्मविवेक’ या ग्रंथाचे मंगलाचरण स्पष्ट करा.

4. B) Explain fully the concept of ‘अनुमितिज्ञान’.

15

अनुमितिज्ञानाची संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain fully the concept of हेत्वाभास.

हेत्वाभासाची संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
(General – III)
ARDHAMAGADHI AND PRAKRIT (2004 Pattern)

Texts - i) नलकहा
ii) अंजणापवणंजयवुत्तंतु
(Padmachariya Sandhi 18, 19)

Time : Three hours

Marks : 60

1. Translate **any two** into **English or Marathi** from group ‘A’ and **one** from group ‘B’.

20

‘A’ पैकी कोणत्याही दोहोचे व ‘B’ पैकी एकाचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

A. 1) तथ्य रूद्धो करधरियधणुबाणसिल्लेहिं भिल्लेहिं । रहं मुत्तण ढुको ताण संमुहो करेण करवालं नच्चावयंतो नलो । सीहस्स य सियालेसुं को तुह इमेसु अकखेवो ? भरहद्विजयलच्छी विलासभवणं ते किवाणों किं न लज्जए इमेसु पसुपाएसु पहरंतो ? त्ति भण्टीए भुयाओ धरिआो रहं मुत्तून दमयंतीए नलो । मुक्का दमयंतीए सीलमाहप्पसुस्सहा हुंकारा । हरिण व्व हरिहिं गुंजंतेहिं पणट्टा दिसोदिसं भिल्ला । भिल्लपिट्टुओ नलेण समं गया दमयंती दूरं ।

2) तोण घणुकंराणं चिराओ मिलियाण नयणनीरेण ।

निवडंतेण समंता महीयले कद्मं जायं ॥

जउण व्व जणहुकन्नं जणणिं आलिंगिऊण दमयंती ।

लगूण जणणिकंठे विमुक्ककंठं चिरं रुयइ ॥

तो वयणपंकयाइं जलेण पक्खालिऊण विमलेण ।

अखिलं पि सुक्खदुक्खं परोपरं जंपियं तेहिं ॥

अह भणइ पुण्डदंती अंकं आरोविऊण दमयंति ।

दिट्टासि जं जियंती तं सुक्यं जग्गए अम्ह ॥

3) उवरिनिवेसियमाणिक्मणहरे कणगनिम्मिए तिलए ।

चउवीसं जिणपडिमाओ जुगे – कारवइ वीरमई ॥

अन्नदिणे अट्ठावयगिरिम्मि गंतुं इमा सपरिवारा ।

पूजं कुणइ जिणाणं व्हवणविलेवणबलिप्पमुहं ॥

जिणपडिमाण निलाडेसु ताइं तिलयाइं ठवइ भत्तीए ।

तप्पुन्नपायवस्स व जाइं विरायंति कुसुमाइं ॥

चारणसमणाईणं तित्थे तत्थागयाण दाऊण ।

दाणं जहारिहं सा इय कुणइ तवस्स उज्जवणं ॥

B. 1) एत्तें वि ताव पल्हायराउ सहुँ केउमइँ रविपुरहों आउ ।

सविमाणु ससाहणु सपरिवारु अणु वि तहिं पवणंजयकुमारु ।

एककत्तहे दूसावासु लइउ णं वंदणहत्तिइँ इंदु अइउ ।

अवर वि जे जे आसण्णभव्व ते ते विज्ञाहर मिलिय सव्व ।

पहिलैँ फगुणाणंदीसरोहै किय णहवणपुज्ज तइलोक्कणाहे ।

दिणे वीयैँ विहि मि णराहिवाहैं मित्तइय परोप्परु हूअ ताहैं ।

पल्हाए खेडु करेवि वुत्तु तउ तणिय कण्ण महु तणउ पुत्तु ।

कीं ण कीरइ पाणिगहणु राय तं निसुणेवि तेण वि दिण्ण वाय ।

परिओसु पवड्हिउ सज्जणाहैं महलियइँ मुहइँ खलदुज्जणाहैं ।

घत्ता- वहु अंजण वाउकुमारु वरु

घोसेप्पिणु णयणाणंदयरु ।

तश्यएँ वासरे पाणिगहणु

गय णरवइ णियणियभवणु ॥

2) सासुआण सुणहाण जणे सुपसिद्धइं एककमेककवशराइँ अणाइणिवद्धइं ।

भत्तारु भणेसइ जं दिवसु विरुआरी होसइ तं दिवसु ।

वयणेण तेण मंतिहैं तणेण आरटु पसण्णकित्तिमणेण ।

किं कतएँ णेहविहूणियएँ किं कित्तिए वइरिहिं जाणियएँ ।

किं सुकहएँ णिरलंकारियएँ किं धीयएँ लंछणगारियएँ ।

घरे अंजण समरंगणे पवणु गब्भहों संबंधु एत्थु कवणु ।

तं णिसुणेवि णरेण णिवारियउ पडहउ देपिणु णीसारियउ ।

वणु गंपि पइट्टु भीसणउ धाहाविउ पहणेवि अप्पणउ ।

‘हा चिहि हा काइँ किमंत किउ णिहि दीरसें वि लोयणजुयलु हिउ’ ।

घत्ता – विहि मि कलुणु कंदंतियहिं

वर्णे दुक्खें को व ण पेल्लियउ ।

सच्छंदेहिं चरंतएहिं

हरिणेहिं वि दोवउ मेल्लियउ ॥

2. Explain with reference to the context **any two** from ‘A’ and **any two** from ‘B’. 10

‘A’ मधून कोणतेही दोन व ‘B’ मधून कोणतेही दोन संसदर्भ स्पष्ट करा.

A) 1) किं कुणइ पुरिसयारो पुरिसस्स विहिम्मि विवरीए ।

2) सब्बंगरक्खणकरं कवयं सीलं चिय सईणं ।

3) कायरमणाण इत्थीण धीरिमा होइ नहि वसणे ।

4) पाएण कुपुरिसाणं न सहावो अन्नहा होइ ।

B) 1) ‘किं दुव्वलिहुयउ कुमार तुहु । 10

2) जं मइ ण समिच्छइ चारूगतु तं मंड लएमि ण परकलतु ।

3) रणे वरुणहों जुज्ज्वु ण देमि ताम ।

4) हा माएँ पइँ विण ण उ सभविय ।

3. Give notes on **any two** from ‘A’ and ‘B’ . 10

‘A’ मधून दोनवर व ‘B’ मधून दोनवर टीपा लिहा.

- 1) विद्यापारंगत नलराजा
- 2) पंचपरमेष्ठी
- 3) दमयंती स्वयंवर-वृत्तांत

B. 1) रावणाचे ब्रतग्रहण

- 2) पवणंजयाचा शोक
- 3) अंजणाची विरहावस्था.

4. A) Summarise the 18th canto of ‘अंजणापवणंजयवुत्तंतु’
 ‘अंजणापवणंजय’ मधील १८ व्या संधिचा सारांश लिहा. 10

किंवा/OR

Write about life and composition of ‘स्वयंभूदेव’

B) Give the character sketch of नल or दमयंती. नल किंवा दमयंतीचे व्यक्तिचित्रण करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
PALI (General – III)
Udana, 1, 2, 3, ani Cariyapitaka
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. A) Translate **any two** of the following passages into English. 12

खालीलपैकी कोणत्याही दोन उताऱ्यांचे मराठीत भाषांतर करा : १२

- १) एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स परिब्बाजकस्स दहरमाणविका पजापति होति गब्भिनी उपविजञ्जा । अथ खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजकं एतदवोच ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती’ ति । एवं वुते, सो परिब्बाजको तं परिब्बाजिकं एतदवोच – “कुतो पनाहं भोति, तेलं आहरामी” ति ?
- २) एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा पावायं विहरति अजकलापके चेतिये अजकलापकस्स यक्खस्स भवने । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अभोकासे निसिन्हो होति ; देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो अजकलापको यक्खो भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उपादेतुकामो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ; उपसङ्गमित्वा भगवतो अविदूरे तिक्खत्तुं “अकुलो पकुलो ” ति अकुलपकुलिकं अकासि – “एसो ते, समण, पिसाचो” ति ।
- ३) अथ खो भगवा वग्गुमुदातीरियानं भिक्खूनं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि – “आलोक-जाता विय मे, आनन्द, एसा दिसा, ओभासजाता विय मे, आनन्द, एसा दिसा; यस्सं दिसायं वग्गुमुदातीरिया भिक्खू विहरन्ति । गन्तुं अप्पटिकूलासि मे मनसि कातुं । पहिणेय्यासि त्वं, आनन्द, वग्गुमुदातीरियानं भिक्खूनं सन्तिके दूतं – ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति, सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो ’” ति ।

B) Translate **any two** of the following into English. 12

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे मराठीत भाषांतर करा : १२

- १) यदि'हं तेसं पकुपेयं उपेतं गहणाय मं ।
 पटिबलो भवे तेसं याव रज्जम्पि मानुसं ॥
 अपि चाहं सीलरक्खाय सीलपारमिपूरिया ।
 न करोमि चित्ते अञ्जथतं पक्खिपन्तं ममालके ॥
- २) यदि हं तादिसं पत्वा दुक्खं परमदारुणं ।
 रज्जेसु यदि रज्जामि पापानमुत्तमो सिया ॥
 उक्कण्ठितोम्हि कायेन रज्जेनम्हि अनत्थिको ।
 निब्बुतिं परियेसिस्सं यत्थ मं मच्चु न मद्दिये ॥

३) यदा अहं ब्रह्मारञ्जे सुञ्जे विपिनकानने ।
 अज्ञोगाहेत्वा विहरामि अकित्तिनाम तापसो ॥
 तदा मं तपतेजेन सन्ततो तिदिवाभिभू ।
 धारेन्तो ब्राह्मणवण्णं भिक्खारा मं उपागमि ॥

2. A) Explain **any two** of the following with reference to context : 10

- खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या : १०
- १) खीणसंयोजना बुद्धा, ते वे लोकस्मिं ब्राह्मणा ।
 - २) “खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि नन्दो ।
 - ३) “सङ्गा सङ्गामजिं मुतं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं” ।
 - ४) “असातं सातरूपेन, पियरूपेन अप्पियं ।
 दुक्खं सुखस्स रूपेन, पमत्तमतिवल्तती” ति ।

B) Explain **any two** of the following with reference to context : 10

- खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या : १०
- १) आवज्जेत्वा धम्मबलं सरित्वा पुब्बके जिने ।
 सच्चबलमवसाय सच्चकिरियमकासहं ॥
 - २) निरन्तरं जातिसतं चजेय्यं मम जीवितं ।
 नेव सीलं पभिन्देय्यं ।
 - ३) न मे देस्सा उभो चकखू, सब्बञ्जुतं पियं मरहं, तस्मा चकखूं अदासहं ।
 - ४) पठविरज्जं जातिपरिजनं यसं चजमानो न चिन्तेसिं बोधियायेव कारणा ।

3. Answer **any two** of the following in English : 24

- खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची मराठीत उत्तरे लिहा : २४
- १) वेसन्तराच्या जीवनाचे वर्णन करा.
 Describe the life of Vessantara.
 - २) नन्दसुत्ताचे महत्व कोणते ?
 What is the importance of Nandasutta ?

३) नैष्कर्म्य (नेकखम्म) पारमिता स्पष्ट करा.

Explain Nekkhanna Pārami.

४) प्रतीत्य समुत्पादाच्या (पटिच्च समुप्पाद) प्रक्रियेचे स्पष्टीकरण करा.

Explain the process of dependent origination.

4. Write short notes on **any two** of the following :

12

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

१२

१) पिलिन्दवच्छाचे वैशिष्ट्य

Significance of Pilindavaccha

२) सङ्गमजिचे व्यक्तिमत्त्व

Character of Sangamaji

३) कण्हदीपायनचारिय

४) सिविराजाची दानपारमिता

Danaparami of king Sivi.

T.Y. B.A. Examination, 2011
ECONOMICS (Special – IV)
Quantitative Techniques
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.:**
- 1) Attempt **all** questions.
 - 2) Figures to the **right** indicate **full** marks.
 - 3) Draw **neat** diagrams **wherever** necessary.
 - 4) Use of calculator is **allowed**.

1. Answer the following (**any ten**) : **20**

1) Following data gives sale of chairs from a furniture shop in a week. Calculate the average sale.

8, 17, 35, 22, 8, 7.

2) Write the demerits of A. Mean.

3) Calculate the ‘range’ for the following data

100, 95, 80, 92, 105, 110, 112.

4) If 8, Y and 50 are in continuous proportion. Find Y.

5) Explain the term ‘Sampling unit’.

6) Differentiate w.r.t. ‘y’:

$$y = 12x^2 + 15 + x.$$

7) If $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}$, $B = \begin{bmatrix} 3 & 2 \\ 1 & 4 \end{bmatrix}$ Find $A - B$.

8) Explain the term kurtosis.

9) Explain the terms-Rank and bivariate data.

10) Explain the two types of skewness.

11) State Paasche's price index.

12) Explain the term regression.

13) What do you mean by correlation ?

2. Answer the following questions (any two) :

10

1) A bag contains seven black balls and five red balls. What is the probability of drawing a red ball ?

2) In a public school, there are 1020 students. It has revealed that 352 students played a football, 220 played hockey and 412 played cricket. But only 102 played both football and hockey. 35 played hockey and cricket, and 45 played cricket and football. Also 32 students played all three games. Find how many of them did not play at all and also those who played only football.

3) Solve :

$$8x + 7y = 10$$

$$11x = 10(1 - y).$$

4) Calculate mean, and median from the following data-

Marks	:	10	20	30	40	50	60	70	80
--------------	---	----	----	----	----	----	----	----	----

Frequency (cumulative)	:	5	20	40	65	115	190	225	250
-----------------------------------	---	---	----	----	----	-----	-----	-----	-----

3. Answer the following questions (any two) :

20

1) Let $f(x) = x^2 - 5x + 6$

Find $f(A)$, if $A = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 1 \\ 2 & 1 & 3 \\ 1 & -1 & 0 \end{bmatrix}$.

- 2) A firm knows that the demand function for one of its products is linear. It also knows that it can sell 1000 units when the price is 4, and it can sell 1500 units when the price is 2 per unit. Determine

 - a) The demand function,
 - b) The total revenue function,
 - c) The average function,
 - d) The marginal revenue function.

3) The marginal cost function of manufacturing ‘ x ’ pair of shoes is $6 + 10x - 6x^2$. The total cost of producing a pair of shoes, is Rs. 12. Find the total and average cost functions.

4) 8 boys and 2 girls are sitting in a row for a photograph. Find the probability that the girls (1) are seated together and (2) occupy the end seats.

4. Answer the following (any two) :

30

- 1) From the following data, obtain the two regression equations

Sales - 91, 97, 108, 121, 67, 124, 51, 73, 111, 57

Purchases - 71 75 69 97 70 91 39 61 80 47

- 2) Show that

$$\begin{bmatrix} x+a & b & c \\ a & x+b & c \\ a & b & x+c \end{bmatrix} = 2(b+c)(c+a)(a+b).$$

- 3) Find the solutions to the equations using Cramers rule

$$7x_1 - x_2 - x_3 = 0$$

$$10x_1 - 2x_2 + x_3 = 8$$

$$6x_1 + 3x_2 - 2x_3 = 7.$$

- 4) Shade the portion of X, Y plane in which

$$\text{i) } x - 2y + 5 \geq 0$$

ii) $x + 2y + 6 \geq 0$

iii) $2x - 3y \geq 0$

$$\text{iv) } 3x + y \leq 0$$

मराठी रूपांतर

- सूचना:**
- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) गरजेनुसार आकृत्या काढा.
 - 4) कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दहा) :

20

1) फर्निचरच्या दुकानातील, एका आठवड्यातील खुर्च्याची विक्री पुढीलप्रमाणे आहे. तर सरासरी विक्रि काढा.

8, 17, 35, 22, 8, 7.

2) सरासरी पद्धतीचे दोष लिहा.

3) खाली दिलेल्या आकडेवारीचा आटोका (Range) काढा

100, 95, 80, 92, 105, 110, 112.

4) जर 8, Y आणि 50 अखंड प्रमाणात असतील तर Y काढा.

5) ‘नमुना एकक’ स्पष्ट करा.

6) विकलित करा

$$y = 12x^2 + 15 + x.$$

7) जर,

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 3 & 2 \\ 1 & 4 \end{bmatrix} \text{ तर } A - B \text{ काढा.}$$

- 8) कूटोसिस म्हणजे काय ?
- 9) सूचकांक व व्दिचल आकडेवारी म्हणजे काय ते स्पष्ट करा.
- 10) ‘तिरपेपणा’ चे दोन प्रकार सांगा.
- 11) ‘पाशे’ चा किंमत निर्देशांक सांगा.
- 12) प्रतिपगमन म्हणजे काय ?
- 13) सहसंबंध म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) : 10

- 1) एका पिशवीमधे सात काळे चेंडू आणि पाच लाल चेंडू आहेत. लाल चेंडू निघण्याची शक्यता सांगा.
- 2) एका शासकीय शाळेमधे 1020 विद्यार्थी आहेत. यापैकी 352 विद्यार्थी फूटबॉल, 220 विद्यार्थी हॉकी तर 412 विद्यार्थी क्रिकेट खेळतात. 102 विद्यार्थी फूटबॉल व हॉकी दोन्ही खेळतात. 35 विद्यार्थी हॉकी व क्रिकेट खेळतात; आणि 45 विद्यार्थी क्रिकेट व फूटबॉल खेळतात. 32 विद्यार्थी तीनही खेळ खेळतात. अजिवात एकही खेळ न खेळणारे विद्यार्थी किती ते काढा, तसेच फक्त फूटबॉल खेळणारे विद्यार्थी किती ते काढा.

3) सोडवा -

$$8x + 7y = 10$$

$$11x = 10(1 - y).$$

- 4) खाली दिलेल्या आकडेवारी वरून सरासरी व मध्यगा काढा.

गुण	-	10	20	30	40	50	60	70	80
वारंवारिता	-	5	20	40	65	115	190	225	250

(संचयित)

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) :

20

1) जर $f(x) = x^2 - 5x + 6$ असेल, तर

$$f(A) \text{ काढा, जर } A = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 1 \\ 2 & 1 & 3 \\ 1 & -1 & 0 \end{bmatrix}.$$

2) एका व्यवसायसंस्थेचा मागणी वक्र रेषीय आहे. जर उत्पादनाची किंमत रु. 4 असेल तर 1000 नग विकले जातात व उत्पादनाची किंमत रु. 2 असेल तर 1500 नग विकले जातात.

तर 1) उत्पादन संस्थेचे मागणी फलन

2) एकूण उत्पन्न फलन

3) सीमान्त उत्पन्न फलन

4) सरासरी उत्पन्न फलन काढा.

3) 'x' बूट जोड्या बनवण्याचे सीमान्त खर्च फलन पुढील प्रमाणे आहे $6 + 10x - 6x^2$. एक बूट जोडी बनवण्याचा खर्च रु. 12 आहे. एकूण खर्च फलन व सरासरी खर्च फलन काढा.

4) 8 मुलगे व 2 मुली फोटोसाठी एका रांगेत बसले आहेत.

1) मुली शेजारी शेजारी असण्याची व

2) दोन टोकांना दोन मुली असण्याची शक्यता काढा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) :

30

1) दिलेल्या आकडेवारी वरून दोन प्रतिपगमन रेषा मिळवा.

विक्री	–	91,	97,	108,	121,	67,	124,	51,	73,	111,	57
--------	---	-----	-----	------	------	-----	------	-----	-----	------	----

खरेदी	–	71	75	69	97	70	91	39	61	80	47
-------	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

2) सिद्ध करा -

$$\begin{vmatrix} x+a & b & c \\ a & x+b & c \\ a & b & x+c \end{vmatrix} = 2(b+c)(c+a)(a+b).$$

3) क्रॅ मरचा नियम वापरून खालील समीकरणे सोडवा.

$$7x_1 - x_2 - x_3 = 0$$

$$10x_1 - 2x_2 + x_3 = 8$$

$$6x_1 + 3x_2 - 2x_3 = 7.$$

4) X व Y प्रतले रेखांकित करा (पुढील समीकरणे प्रतिबिंबित झाली पाहिजेत)

1) $x - 2y + 5 \geq 0$

2) $x + 2y + 6 \geq 0$

3) $2x - 3y \geq 0$

4) $3x + y \leq 0$

**T.Y. B.A. Examination, 2011
ECONOMICS (Special – IV)
(History of Economics Thought)
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (**any ten**) : **20**
- 1) What is meant by Mercantilism ?
 - 2) What is meant by Glut ?
 - 3) Define protected policy.
 - 4) What is Division of labour ?
 - 5) Define “Rent”.
 - 6) What is Economic Nationalism ?
 - 7) What is rate of Profit ?
 - 8) State the concept of Effective demand.
 - 9) Define Fiscal Policy.
 - 10) State the concept of Gram Swaraj.
 - 11) What is meant by strategy of development ?
 - 12) What is meant by elasticity of demand ?
 - 13) Define “Internal Economies”.

2. Answer the following questions in **50** words each (**any two**) : **10**

- 1) State the causes of emergence of physiocracy.
- 2) What are advantages of Division of labour ?
- 3) State the functions of state according to Kautilya.
- 4) Explain the concept of Quasi-rent.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) State and explain Say's Law of Market.
- 2) Explain the Dr. Quesney's Tableau Economique.
- 3) Explain the strategy of Development according to Dr. Dhananjayrao Gadgil.
- 4) Explain the Karl Marks theory of value.

4. Answer the following questions in **300** words each (**any two**) : **30**

- 1) State and explain the Malthusian theory of population.
- 2) Explain the List's theory of Productive Pawar and Features of Protection Policy.
- 3) Critically examine the Keynesian theory of Liquidity Preference.
- 4) Explain the Internal and External Economies.

मराठी रूपांतर

- सूचना:**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भांसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रीका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- 1) व्यापारवाद म्हणजे काय ?
 - 2) तुंबलेला साठा म्हणजे काय ?
 - 3) संरक्षित व्यापाराची व्याख्या द्या.
 - 4) श्रम विभागणी म्हणजे काय ?
 - 5) खंडाची व्याख्या द्या.
 - 6) आर्थिक राष्ट्रवाद म्हणजे काय ?
 - 7) नफ्याचा दर म्हणजे काय ?
 - 8) परीणामकारक मागणीची संकल्पना सांगा.
 - 9) राज्यकोषीय धोरणाची व्याख्या द्या.
 - 10) ग्रामस्वराज्य ही संकल्पना सांगा.
 - 11) विकासाचे डावपेच म्हणजे काय ?
 - 12) मागणीची लवचिकता म्हणजे काय ?
 - 13) अंतर्गत बचतीची व्याख्या द्या.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **10**

- 1) निसर्गवादाच्या उदयाची कारणे सांगा.
- 2) श्रम विभागाणीचे फायदे कोणते ?
- 3) कौटिल्याने सांगितलेली राज्याची कार्ये सांगा.
- 4) आभास खंडाची संकल्पना विशद करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **20**

- 1) ‘से’ चा बाजारपेठेचा नियम सांगा व स्पष्ट करा.
- 2) डॉ. क्वेस्नेचा संपत्ती संचलनाचा आराखडा स्पष्ट करा.
- 3) डॉ. धनंजयराव गाडगीळांनी मांडलेले विकासाचे डावपेच स्पष्ट करा.
- 4) कार्ल मार्क्स यांचा मूल्य सिद्धांत स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **30**

- 1) माल्थस यांचा लोकसंख्या सिद्धांत सांगा व स्पष्ट करा.
 - 2) लिस्टचा उत्पादन शक्तीचा सिद्धांत आणि संरक्षण धोरणाची वैशिष्ट्ये विशद करा.
 - 3) केन्सच्या रोखता पसंती सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा.
 - 4) अंतर्गत व बाह्य बचती स्पष्ट करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011
POLITICS (General – III)**

**(1) Government and Politics of Maharashtra
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions (in 20 words each) : **20**
- 1) Give any two financial powers of the Zilla Parishad.
 - 2) Give any two recommendations of the Bongirwar Committee.
 - 3) State any two qualifications of Governor.
 - 4) When was the three-tier system in Maharashtra implemented ?
 - 5) Who was the President of the Samyukta Maharashtra Parishad ?
 - 6) State any two statutory committees of Municipal Corporation.
 - 7) Who is the political head of the Municipal Corporation ?
 - 8) State any two functions of the Gram Panchayat.
 - 9) State any two powers of Block Development Officer.
 - 10) Give two functions of the Sarpanch.
 - 11) State two executive powers of the Vidhan Sabha.
 - 12) What is the tenure of the Panchayat Samiti ?
 - 13) Give any two objectives of the Samyukta Maharashtra Movement.

2. Answer **any two** questions (in **50** words **each**) : **10**

- 1) Speaker of Vidhan Sabha.
- 2) Limitations of Local Self Government.
- 3) Structure of High Court.
- 4) Maharashtra-Karnataka Border Dispute.

3. Answer **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**

- 1) Discuss the recommendations of the Vasantrao Naik Committee.
- 2) Examine the role of Gram Sabha in Local Government.
- 3) Discuss the organisation and functions of Municipal Councils.
- 4) Discuss the relation between the Chief Minister and Governor.

4. Answer **any two** questions (in **300** words **each**) : **30**

- 1) Trace the nature and role of rural local Government in Maharashtra.
- 2) Explain the nature of the Law-making process in Maharashtra.
- 3) Explain the composition, power and functions of the Zilla Parishad.
- 4) Examine in detail the role of political parties in local government.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **20** शब्दांत) : **20**

- 1) जिल्हा परिषदेचे कोणतेही दोन आर्थिक अधिकार स्पष्ट करा.
- 2) बोंगिरवार समितीच्या कोणत्याही दोन शिफारशी लिहा.
- 3) राज्यपालांच्या कोणत्याही दोन पात्रतेच्या अटी सांगा.

- 4) महाराष्ट्रात त्रिस्तरीय पद्धती किती साली अंमलात आली ?
- 5) संयुक्त महाराष्ट्र परिषदेचे अध्यक्ष कोण होते ?
- 6) महानगरपालिकेच्या कोणत्याही दोन वैधानिक समित्यांची नावे लिहा ?
- 7) महानगरपालिकेचा राजकीय प्रमुख कोण असतो ?
- 8) ग्रामपंचायतीची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
- 9) गट विकास अधिकाऱ्याचे दोन अधिकार सांगा.
- 10) सरपंचाची दोन कार्ये लिहा.
- 11) विधानसभेचे दोन कार्यकारी अधिकार सांगा.
- 12) पंचायत समितीचा कार्यकाल किती आहे ?
- 13) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीची कोणतेही दोन उद्दिष्टे सांगा.

2. कोणत्याही दोन पश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी **50** शब्दांत) :

10

- 1) विधानसभेचे सभापती.
- 2) स्थानिक स्वशासन संस्थेच्या मर्यादा.
- 3) उच्च न्यायालयाची रचना.
- 4) महाराष्ट्र कर्नाटक सीमावाद.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी **150** शब्दांत) :

20

- 1) वसंतराव नाईक समितीच्या शिफारशींची चर्चा करा.
- 2) स्थानिक शासन व्यवस्थेत ग्राम सभेच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
- 3) नगरपालिकेच्या रचना व कार्याची चर्चा करा.
- 4) मुख्यमंत्री व राज्यपाल यांच्या मधील संबंधाची चर्चा करा.

4. कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 300 शब्दांत) : **30**

- 1) महाराष्ट्रातील ग्रामीण स्थानिक शासन व्यवस्थेच्या स्वरूप व भूमिकेचा आढावा द्या.
 - 2) महाराष्ट्रातील कायदानिर्मिती प्रक्रियांचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 - 3) जिल्हा परिषदेची रचना, अधिकार व कार्याची चर्चा करा.
 - 4) स्थानिक शासन व्यवस्थेत राजकीय पक्षांच्या भूमिकेचे टीकात्मक परीक्षण करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011
POLITICS (General – III)
(2) Indian Political Thinkers
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are *compulsory*.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer **any ten** questions (in **20** words **each**) : **20**
- 1) Give any two Administrative reforms suggested by Raja Ram Mohan Roy.
 - 2) What according to M.G. Ranade is “Divine Dispensation” ?
 - 3) Write the names of two books written by Tilak.
 - 4) Why is M.G. Ranade regarded as the Champion of Indian Liberalism ?
 - 5) Name the organizations started by V.D. Savarkar.
 - 6) Why did Tilak start the Ganesh Festival ?
 - 7) Who founded the Bhartiya Samazik Parishad ?
 - 8) Give two merits of Marxism according to M.N. Roy.
 - 9) Write the names of two books written by Dr. Ambedkar.
 - 10) What are the foundations of Independency according to M.N. Roy.
 - 11) Name two books written by Jawaharlal Nehru.
 - 12) Give Dr. Ambedkar’s definition of Democracy.
 - 13) Mention any two principles of Nehru’s “Panchasheel”.

2. Answer **any two** questions (in **50** words **each**) : **10**
- 1) M.N. Roy on organized democracy.
 - 2) Raja Rammohan Roy's views about law.
 - 3) Pandit Nehru's views on Democratic Socialism.
 - 4) Ranade's views on British Raj in India.
3. Answer **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**
- 1) Raja Rammohan Roy's views on Individual Liberty.
 - 2) M.N. Roy's views on Marxism.
 - 3) Tilak's views on Social Reforms.
 - 4) Ambedkar's views on state socialism.
4. Answer **any two** questions (in **300** words **each**) : **30**
- 1) Explain the four point programme of Lok Manya Tilak.
 - 2) Discuss Dr. Ambedkar's views on Parliamentary Democracy.
 - 3) Explain Ranade's Economic Thought.
 - 4) Discuss Nehru's views on Secularism.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्वप्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी **20** शब्दात) : **20**
- 1) राजा राममोहन रॉय यांनी सुचविलेल्या कोणत्याही दोन प्रशासनीय सुधारणा.
 - 2) म.गो. रानडे यांच्या मताप्रयाणे “देवी योजना” कोणती ?
 - 3) टिळकांनी लिहिलेल्या दोन ग्रंथांची नावे.
 - 4) म.गो. रानडे यांना उदारमतवाहाचे जनक का म्हणतात ?
 - 5) वि.दा. सावरकरांनी सुरुक्लेल्या संघटनेचे नाव.

- 6) टिळकांनी गणेशोत्सव का सुरु केला ?
- 7) भारतीय सामाजिक परिषद कोणी स्थापन केली ?
- 8) एम.एन. रॉय यांकामते मार्क्सवादाचे दो गुण.
- 9) डॉ. आंबेडकर यांच्या दोन ग्रंथांची नावे.
- 10) एम.एन. रॉय यांत्रामते स्वातंत्र्याची मूलतत्वे कोणती ?
- 11) जवाहरलाल नेहरूच्या दोन ग्रंथांची नावे.
- 12) डॉ. आंबेडकरांनी लोकशाहीची केलेली व्याख्या द्या.
- 13) नेहरूच्या “पंचशील” ची कोणतीही दोन तत्वे सांगा.

2. केणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी **50** शब्दात) :

10

- 1) संघटीत लोकशाही विषयी एम.एन. रॉय यांचे विचार.
- 2) राजाराम मोहन रॉय यांचे कायदाविषयक विचार.
- 3) पंडित नेहरूंची लोकशाही समाजवादा विषयी मते.
- 4) रानडे यांचे भारतातील ब्रिटीश राजवटीबद्दलाचे विचार.

3. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **150** शब्दात) :

20

- 1) राजा राममोहन रॉय यांचे व्यक्ती स्वातंत्र्या विषयक विचार.
- 2) एम.एन. रॉय यांचे मार्क्सवादा विषयी विचार.
- 3) टिळकांचे सामाजिक सुधारणा विषयक विचार.
- 4) आंबेडकरांची राज्य समाजवादा विषयी मते.

4. कोणतीही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **300** शब्दात) :

30

- 1) लोकमान्य टिळकांची चतुःसूत्री स्पष्ट करा.
- 2) डॉ. आंबेडकर यांच्या संसदिय लोकशाही विषयक विचारांची चर्चा करा.
- 3) रानडे यांचे आर्थिक विचार स्पष्ट करा.
- 4) नेहरूंच्या धर्मनिरपेक्षते विषयक मतांची चर्चा करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
MARATHI (मराठी) Special – III
विशेषस्तर – प्रश्नपत्रिका क्र. 3
साहित्यविचार
(2004 Pattern)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना : i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस शब्दांत लिहा : **20**
- १) कुंतकाने केलेली साहित्याची व्याख्या लिहा.
 - २) साहित्याचे प्रयोजन म्हणजे काय ?
 - ३) ममटाने सांगितलेली प्रतिभेची व्याख्या लिहा.
 - ४) लक्षणा शक्ती म्हणजे काय ?
 - ५) स्फूर्ती म्हणजे काय ?
 - ६) साहित्याचा आस्वाद म्हणजे काय ?
 - ७) साहित्यास्वादातील कोणतेही दोन अडथले लिहा.
 - ८) ‘कमिटमेंट’ या इंग्रजी शब्दावरून मराठी साहित्यात कोणती संकल्पना आलेली आहे.
 - ९) समाजशास्त्रीय समीक्षा पद्धतीचा जनक कोण ?
 - १०) साहित्यकृतीच्या सेंद्रियत्वाची संकल्पना प्रथम कोणी मांडली ?
 - ११) कल्पनाशक्ती म्हणजे काय ?
 - १२) ‘काव्यशास्त्र प्रदीप’ हा ग्रंथ कोणी लिहिला आहे ?
 - १३) ललित साहित्य म्हणजे काय ?

२. पुढील दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा :

१) साहित्यातील सूचकता.

5

किंवा

साहित्याचे सर्वोच्च प्रयोजन म्हणजे ‘आनंद’.

२) साहित्यातील एक गुण तद्रूप होण्याची क्षमता.

5

किंवा

भाषेची सामाजिकता.

३. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा :

१) साहित्य निर्मितीतील प्रतिभा शक्तीचा परिचय करून द्या.

10

किंवा

शास्त्रीय साहित्याची भाषा.

२) साहित्य प्रकार तशी शैली.

10

किंवा

मम्मटाने सांगितलेली प्रयोजने लिहा.

४. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **300** शब्दात लिहा :

१) साहित्य म्हणजे काय ? ते सांगून ललित साहित्य व शास्त्रीय साहित्य यातील फरक स्पष्ट करा.

15

किंवा

“साहित्यनिर्मिती म्हणजे साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्त्वाचा आविष्कार” या विधानाचे सोदाहरण विवेचन करा.

२) साहित्याचे ठलक प्रकार सांगून काढंबरी या साहित्य प्रकाराचा परिचय करून द्या.

15

किंवा

अभिरुची म्हणजे काय ते सांगून अभिरुची नियत करणाऱ्या घटकांचा परिचय करून द्या.

[3901] – 30

**T.Y. B.A. Examination, 2011
POLITICS (Special – III)
India's Foreign Policy
(2004 Pattern)**

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Attempt any ten questions (in 20 words each) :	20
1) Give any two principles of India's foreign policy.	
2) State the meaning of Foreign Policy.	
3) State the meaning of Terrorism.	
4) Write name of the pioneer of India's Foreign Policy.	
5) Who presented firstly proposal of SAARC ?	
6) State any two demerits of N.A.M.	
7) Mention any two places where conferences of NAM were held.	
8) In which place SAARC's Head Office located ?	
9) Write the meaning of C.T.B.T. (Comprehensive Test Ban Treaty)	
10) What is Globalization ?	
11) When was Indo-Soviet friendship treaty signed ?	
12) Name any two Islands in Indian Ocean.	
13) Name the controversial Border (line) between India and China.	
2. Attempt any two questions (in 50 words each) :	10
1) Ideals of India's Foreign Policy.	
2) Non-Alignment Movement.	
3) Shrilanka-India relations.	
4) Objectives of SAARC.	

P.T.O.

3. Attempt **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**

- 1) Discuss India-Soviet relation.
- 2) Explain Indo-Pak relations with reference to Kashmir Issue.
- 3) Discuss features and effects of Terrorism.
- 4) Explain the origin of the causes of emergence of N.A.M.
(Non-Alignment Movement).

4. Attempt **any two** questions (in **300** words **each**) : **30**

- 1) Discuss critically and briefly determinants of India's foreign policy.
- 2) Explain causes of India-China conflict.
- 3) Explain importance of India's policy on Indian Ocean.
- 4) Examine the objectives of SAARC and Indias role in SAARC.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी किमान **20** शब्दात): **20**

- 1) भारतीय परराष्ट्र धोरणाची कोणतीही दोन मूळतच्ये द्या.
- 2) परराष्ट्र धोरणाचा अर्थ सांगा.
- 3) दहशतवादाचा अर्थ सांगा.
- 4) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाच्या शिल्पकारांचे नांव लिहा.
- 5) सार्कचा प्रथमतः प्रस्ताव कोणी मांडला ?
- 6) अलिप्तता चळवळीचे कोणतेही दोन दोष सांगा.
- 7) अलिप्तता चळवळीच्या परिषदा जेथे झाल्या पैकी कोणत्याही दोन परिषदांची नांवे नमूद करा.
- 8) सार्कचे मुख्यालय कोणत्या ठिकाणी आहे ?

- 9) अण्वस्त्र निर्माण व प्रसार प्रतिबंधक कराराचा अर्थ लिहा.
10) जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
11) भारत-रशिया मैत्रीकरार केव्हा झाला ?
12) हिंदी महासागरातील कोणत्याही दोन बेटांची नांवे लिहा.
13) भारत-चीन यांच्यातील वादग्रस्त सीमारेषा कोणत्या नांवाने ओळखली जाते.
2. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी किमान **50** शब्दात): **10**
- 1) भारतीय परराष्ट्र धोरणाची आदर्शे
 - 2) अलिप्तता चळवळ
 - 3) श्रीलंका-भारत संबंध
 - 4) सार्कची उद्घिटे.
3. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी किमान **150** शब्दात): **20**
- 1) भारत-रशिया संबंधांची चर्चा करा.
 - 2) काश्मीर प्रश्नांचाच्या संदर्भात भारत-पाक संबंध स्पष्ट करा.
 - 3) दहशतवादाच्या वैशिष्टे व परिणामांची चर्चा करा.
 - 4) अलिप्तता चळवळीच्या उदयाची कारणे स्पष्ट करा.
4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी किमान **300** शब्दात): **30**
- 1) भारताच्या परराष्ट्र धोरणांच्या घटकांची सविस्तर आणि टिकात्मक चर्चा करा.
 - 2) भारत-चीन संघर्षाची कारणे स्पष्ट करा.
 - 3) भारताचे हिंदी महासागराविषयीचे धोरणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 - 4) सार्कची उद्घिटे आणि भारताच्या भुमिकेचे परीक्षण करा.

[3901] – 31

T.Y. B.A. Examination, 2011
POLITICS
Special Paper – IV
Public Administration
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.** : *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer **any ten** questions (in **20** words **each**) : **20**
- 1) State the definition of Public Administration.
 - 2) Who is the pioneer of ‘POSDCORB’ theory ?
 - 3) What is organization ?
 - 4) State the two merits of Department.
 - 5) State the types of staff unit.
 - 6) What is Management ?
 - 7) Define public corporation.
 - 8) What is meant by Hierarchy ?
 - 9) What is meant by Delegated Legislation ?
 - 10) State any two types of co-ordination.
 - 11) What is meant by communication ?
 - 12) State any two types of Budget.
 - 13) Give any two functions of civil service.

2. Attempt **any two** questions (in **50** words **each**) : **10**
- 1) Public Administration is an Art.
 - 2) Span of control.
 - 3) Types of Chief Executive.
 - 4) Types of Communication.
3. Attempt **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**
- 1) Explain the significance of Public Administration.
 - 2) Discuss the features of the Department.
 - 3) Explain the approaches of leadership.
 - 4) What is meant by Political Neutrality ?
4. Attempt **any two** questions (in **300** words **each**) : **30**
- 1) Explain the similarities and differences between Public Administration and Private Administration ?
 - 2) What is Training ? Explain the types of training ?
 - 3) Discuss the Budgetary process in India.
 - 4) Explain the merits and demerits of Delegated Legislation.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.

१. कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी एक किंवा दोन वाक्यात) : **२०**
- १) लोकप्रशासनाची व्याख्या सांगा.
 - २) ‘पोस्ट कॉर्ब’ सिद्धांताचे प्रवर्तक कोण आहे ?
 - ३) संघटना म्हणजे काय ?
 - ४) खात्याचे दोन गुण सांगा.
 - ५) सल्लागार मंडळाचे प्रकार लिहा.

- ६) व्यवस्थापन म्हणजे काय ?
- ७) लोक निगमाची व्याख्या करा.
- ८) पदसोपान म्हणजे काय ?
- ९) प्रदत्त विधिनियम म्हणजे काय ?
- १०) समन्वयाचे दोन प्रकार सांगा.
- ११) संसुचन म्हणजे काय ?
- १२) अंदाजपत्रकाचे दोन प्रकार सांगा.
- १३) सनदी सेवेची कोणतीही दोन कामे सांगा.
२. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **50** शब्दांत) : १०
- १) लोकप्रशासन एक कला आहे.
- २) नियंत्रण कक्षा.
- ३) मुख्य कार्याधिकाऱ्यांचे प्रकार.
- ४) संदेशवहनाचे प्रकार.
३. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **150** शब्दांत) : २०
- १) लोकप्रशासनाचे महत्व स्पष्ट करा.
- २) खात्यांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ३) नेतृत्वाचे दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- ४) राजकीय तटस्थता म्हणजे काय ?
४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **300** शब्दांत) : ३०
- १) लोकप्रशासन व खाजगी प्रशासन साम्य व फरक स्पष्ट करा.
- २) प्रशिक्षण म्हणजे काय ? प्रशिक्षणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ३) भारतीय अंदाजपत्रकीय प्रक्रियेची चर्चा करा.
- ४) प्रदत्त विधिनियमांचे गुण-दोष स्पष्ट करा.

[3901] – 32

T.Y. B.A. Examination, 2011
HISTORY General – III
Modern India : 1765 -1961
(2004 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words **each (any ten)** : **20**
- 1) State any two features of the Indian Society in 18th century.
 - 2) Explain the concept ‘Orientalism’.
 - 3) Who was the father of ‘Local Self Government’ in India ?
 - 4) What is meant by “Mahalwari System” ?
 - 5) Who founded the first Newspaper in India ?
 - 6) Who gave the call ‘Back to the Vedas’ ?
 - 7) Name any two leaders of Santhal Rebellion.
 - 8) State the immediate cause for the Revolt of 1857.
 - 9) State any two political associations prior to the establishment of the Indian National Congress.
 - 10) What is meant by ‘Extremism’ ?
 - 11) Why did Gandhiji suspended the Non-Cooperation Movement ?
 - 12) What is meant by ‘Communalism’ ?
 - 13) Which states refused to join the Indian union ?
2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**
- 1) Explain the nature of ‘Dual Government’.
 - 2) State the causes for decline of the traditional industries.
 - 3) Give an account of ‘Khilafat Movement’.
 - 4) State the nature of Non-Alignment Movement.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Write the phases of the British Colonial Economy in India.
- 2) Give an account of the development of Western Education in the British Period.
- 3) Explain the causes for the Revolt of 1857.
- 4) State the salient features of the Indian Constitution.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) State the causes for decline of the Indigenous powers.
- 2) Discuss the contribution of the Prarthana Samaj and Satyashodhak Samaj in Indian Social and religious movement.
- 3) Discuss the factors responsible for the rise of Indian National Congress.
- 4) Explain the role of Sardar Vallabhbhai Patel in the integration of Princely states.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा): **20**

- 1) १८ व्या शतकातील भारतीय समाजाची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- 2) ‘प्राच्यविद्यावाद’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 3) भारतातील स्थानिक स्वराज्यसंस्थेचे जनक कोणास म्हणतात ?
- 4) ‘महालवारी’ पद्धती म्हणजे काय ?
- 5) भारतातील पहिले वृत्तपत्र कोणी सुरु केले ?
- 6) ‘वेदाकडे परत चला’ असा संदेश कोणी दिला ?
- 7) संथाल उठावातील दोन नेत्यांची नावे सांगा.

- 8) 1857 च्या उठावाचे तात्कालीन कारण सांगा.
- 9) भारतीय राष्ट्रीय सभेच्या पुर्वी अस्तित्वात असलेल्या दोन राजकीय संघटनांची नावे लिहा.
- 10) 'जहालवाद' म्हणजे काय ?
- 11) म. गांधीनी असहकार चळवळ का थांत्रविली ?
- 12) 'जमातवाद' म्हणजे काय ?
- 13) भारतातील कोणत्या संस्थानांनी भारतीय संघराज्यात विलीणीकरणास नकार दिला.
2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन): **10**
- 1) दुहेरी राज्यव्यवस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 - 2) पारंपारीक उदयोगाच्या-हासाची कारणे सांगा.
 - 3) खिलाफत चळवळीची माहिती लिहा.
 - 4) अलिप्ततावादी चळवळीचे स्वरूप सांगा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन): **20**
- 1) भारतातील वसाहतवादी अर्थव्यवस्थेचे टप्पे लिहा.
 - 2) ब्रिटिशकाळातील पाश्चात्य शिक्षणाच्या विकासाचा आढावा द्या.
 - 3) 1857 च्या उठावाची कारणे स्पष्ट करा.
 - 4) भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये सांगा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन): **30**
- 1) एतदेशीय सतांच्या न्यासाची कारणे सांगा.
 - 2) भारतातील समाज व धर्म सुधारणा चळवळीतील प्रार्थनासमाज व सत्यशोधक समाजाच्या योगदानाची चर्चा करा.
 - 3) भारतीय राष्ट्रीयसभेच्या स्थापनेस कारणीभूत ठरलेल्या घटकांची चर्चा करा.
 - 4) भारतीय संघराज्यातील संस्थानांच्या प्रक्रियेतील सरदार वळूभभाई पटेल यांची भुमिका स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
HISTORY
Special – III
Medieval India : 1200 – 1765 A.D.
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) Ibn-I-Batutah's account of travel is known as _____	
2) Why did Balban abolished the 'Chalisghani' ?	
3) Who declared the 'Market Control Policy' ?	
4) State the name of any two trade centres during the Delhi Sultanate.	
5) State any two names of the saints related with the Sufi Movement.	
6) Who was the last Sultan in the Sultanate ?	
7) What is meant by 'Tulugama system' ?	
8) In what language, Babur wrote his autobiography ?	
9) Who won the Nizamshahi of Ahmednagar ?	
10) Who was the chief of the provincial Administration in the Mughal Empire ?	
11) What was 'Taccavi' ?	
12) What is meant by 'Mansab' ?	
13) Who established the Bahamani Empire ?	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
1) Write a note on – 'Diwan-E-Aariz'.	
2) Write a note on – 'Bhakti Movement'.	
3) State the cultural life during the Mughal period.	
4) State the salient features of Architecture during the Mughal period.	

3. Answer the following questions in **150** words (**any two**) : **20**

- 1) Estimate the achievements of Balban.
- 2) Review of economic life during the Sultanate period.
- 3) Examine the Rajput Policy of Akbar.
- 4) What is meant by ‘Mansabdari’ ? Explain its merits and demerits.

4. Answer the following questions in **300** words (**any two**) : **30**

- 1) Evaluate the achievements of Sultan Muhammed Tughluq.
- 2) Describe the various reforms of Sher Shah.
- 3) Explain the Deccan Policy of Aurangzeb.
- 4) Discuss the contribution of Raja Krishnadev-Raya in the Vijaynagar Empire.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) इब्न बतुता चे प्रवास वर्णन या नांवाने ओळखले जाते.
- 2) सुलतान बल्बन ने ‘चाळीस गनी’ गट का बरखास्त केला ?
- 3) वस्तुंच्या भाव नियंत्रणाचे धोरण कोणी जाहीर केले ?
- 4) सुलतानशाहीतील कोणत्याही दोन व्यापारी केंद्रांची नांवे सांगा.
- 5) सुफी चळवळीशी संबंधीत कोणत्याही दोन संतांची नांवे सांगा.
- 6) सुलतानशाहीतील शेवटचा सुलतान कोण ?
- 7) ‘तुलुगामा पद्धती’ म्हणजे काय ?
- 8) बाबरने आपले आत्मचरित्र कोणत्या भाषेत लिहिले ?
- 9) अहमदनगरची निजामशाही कोणी जिकली ?
- 10) मुगल साम्राज्यातील प्रांतीय प्रशासन व्यवस्थेचा प्रमुख कोण होता ?

- 11) ‘तकवी’ म्हणजे काय ?
- 12) ‘मनसब’ म्हणजे काय ?
- 13) बहामनी साम्राज्याची स्थापना कोणी केली ?
2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : **10**
- 1) टिप लिहा - ‘दिवान - ए- आरीज’.
 - 2) टिप लिहा - भक्ती चळवळ.
 - 3) मोगलकालीन सांस्कृतिक जीवन विशद करा.
 - 4) मोगलकालीन स्थापत्यकलेची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) सुलतान बल्बनच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
 - 2) सुलतानशाहीतील आर्थिक जिवनाचा आढावा घ्या.
 - 3) सम्राट अकबराच्या रजपुत धोरणाचे परीक्षण करा.
 - 4) मनसबदारी म्हणजे काय ? तीचे गुणदोष स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे **300** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) सुलतान मोहम्मद तुघलकाच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
 - 2) शेरशहा च्या विविध सुधारणांचे वर्णन करा.
 - 3) सम्राट औरंगजेबाचे दक्षिण धोरण स्पष्ट करा.
 - 4) विजयनगर साम्राज्यातील राजा कृष्णदेवराय च्या योगदानाची चर्चा करा.
-

T.Y. B.A. Examination, 2011
HISTORY
Special – III
History of China and Japan

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words **each (any ten)** : **20**
- 1) What was the name of organization founded by Dr. Sun-Yet-Sen ?
 - 2) Who was the president of Nanking Assembly Republic in January 1912 ?
 - 3) Who was called as Jenro ?
 - 4) Which country adopted the open door policy in regard to China.
 - 5) Who was the founder of Kuoming Tang ?
 - 6) Write the names of any two founder member of the communist party in China.
 - 7) Write the main objects of the ‘First Five Year Plan’ of China.
 - 8) Between which two countries was ‘Kingwa pact’ signed ?
 - 9) State two provisions of Anglo-Japanese Alliance 1902.
 - 10) State the name of four countries which attended Washington Conference.
 - 11) As what Japan renamed Manchuria ?
 - 12) Which countries involved in Anti Comintern Pact ?
 - 13) What is demilitarization ?
2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**
- 1) Write the significance of Hundred Day Reforms.
 - 2) What were the reforms by Zaibatsu in Japan ?
 - 3) Write any four provisions of Anglo-Japan treaty of 1902.
 - 4) Explain the role of Genro making modernization of Japan.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Explain the causes of Taiping Rebellion.
- 2) State the reasons of the Boxer Rebellion.
- 3) Explain the role of Japan in World War II.
- 4) State the causes for the rise of militarism in Japan.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Write the causes and effects of first ‘opium war’ in China.
- 2) Take a brief review of the achievements of Yuan-Shih-Kai.
- 3) Discuss the foreign policy of Japan from 1905 to 1914.
- 4) Give an account of Economic progress of Japan after World War II.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) डॉ. सन्-यत्- सेन, यांनी स्थापन केलेल्या संघटनेचे नांव काय होते ?
- 2) जानेवारी १९१२ मध्ये नानकिंग असेळ्याच्या प्रजासत्ताकाचे अध्यक्ष कोण होते ?
- 3) ‘जेन्नो’ कोणाला म्हणत होते ?
- 4) चीनच्या संदर्भात मुक्तद्वार धोरणाचा स्वीकार करणारे राष्ट्र कोणते होते ?
- 5) कोमिंग टाँगचे संस्थापक कोण होते ?
- 6) चीनी कम्युनिस्ट पक्षाच्या कोणत्याही दोन संस्थापक सदस्यांची नावे लिहा.
- 7) चीनच्या पहिल्या पंचवार्षिक योजनेचे मुख्य उद्दृष्ट लिहा.
- 8) किंवा करार कोणत्या दोन देशात झाला ?
- 9) इंग्लंड-जपान करारा (१९०२) च्या दोन तरतुदी सांगा.

10) वॉर्सिंगटन परिषदेत सहभागी झालेल्या चार देशांची नांवे सांगा.

11) जपानने मांचुरियाचे कोणते नवीन नाव ठेवले ?

12) ‘अँन्टी-कॉमीटर्न’ करारात कोणते देश सहभागी होते ?

13) ‘निर्लष्करीकरण’ म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

1) १०० दिवसाच्या सुधारणांचे महत्व लिहा.

2) ‘झैबत्सु’ च्या जपान मधील सुधारणा काय होता ?

3) इंग्लंड-जपान करारातील (१९०२) कोणत्याही चार तरतुदी लिहा.

4) जपानच्या आधुनिकीकरणातील ‘जेनरो’ ची भूमिका स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) :

20

1) तायपिंग बंडाची कारणे विशद करा.

2) बॉक्सर बंडाची कारणे सांगा.

3) दुसऱ्या महायुद्धातील जपानची भूमिका स्पष्ट करा.

4) जपान मधील लष्करवादाच्या उदयाची कारणे सांगा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

1) चीनमधील पहिल्या अफुच्या युद्धाची कारणे व परिणाम लिहा.

2) युआन-शि-काईच्या कामगिरीचा आढावा घ्या.

3) १९०५ ते १९१४ या काळातील जपानच्या परराष्ट्रीय धोरणाची चर्चा करा.

4) दुसऱ्या महायुद्धानंतर जपानने केलेल्या आर्थिक प्रगतीचा वृतांत द्या.

T.Y. B.A. Examination, 2011
ANTHROPOLOGY (General – III)
Maharashtra : A Cultural Region
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following in maximum 20 words each.	20
1) What is Maharashtra Dharma ?	
2) Define Scheduled Tribe.	
3) State the meaning of Ethnic Plurality.	
4) What is Balutedari ?	
5) State the meaning of ‘Kirtan’.	
6) Why Christmas is celebrated ?	
7) In which District of Maharashtra Ajinta caves are located ?	
8) What is cash crop ?	
9) Who was the founder of ‘Rayat Shikshan Sansta’ ?	
10) What is the importance of Maharashtra Day ?	
11) Who was the founder of Satya Shodak Samaj ?	
12) What is Paithani ?	
13) Define Industrialization.	

2. Write notes on **any two** of the following in maximum **50** words **each.** **10**

- 1) Nomadic Tribes of Maharashtra.
- 2) Geographical regions of Maharashtra.
- 3) Traditional Dance-Lavani.
- 4) The work of Godavari Parulekar.

3. Answer **any two** of the following questions in maximum **150** words **each.** **20**

- 1) Describe the Khandesh region as a cultural zone.
- 2) Explain the role of Saint DhyaneShwar and Ramdas in cultural life of Maharashtra.
- 3) Explain the characteristics of Agriculture in Maharashtra.
- 4) Describe the Educational movement of Karmaveer Bhaurao Patil.

4. Answer **any two** of following questions in maximum **300** words **each.** **30**

- 1) Discuss the contribution of Mahatma Phule and Maharshi Karve in Educational movement of Maharashtra.
- 2) What is the role of Rajarshi Shahu Maharaj and Dr. B.R. Ambedkar in social reform movement in Maharashtra.
- 3) Explain the cultural history of Maharashtra.
- 4) Discuss the nature of protest movement in Maharashtra.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. 20   1) महाराष्ट्र धर्म म्हणजे काय ? 2) अनुसुचित जमातीची व्याख्या लिहा. 3) ‘वांशिक विविधता’ अर्थ सांगा. 4) बलुतेदारी म्हणजे काय ? 5) ‘किर्तन’ याचा अर्थ लिहा. 6) ख्रिसमस सण का साजरा केला जातो ? 7) अंजिठा लेणी कोणत्या जिल्ह्यात आहेत ? 8) नगदी पिके म्हणजे काय ? 9) रयत शिक्षण संस्थेचे संस्थापक कोण ? 10) महाराष्ट्र दिनाचे महत्व काय आहे ? 11) सत्यशोधक समाजाचे संस्थापक कोण ? 12) पैठणी म्हणजे काय ? 13) ‘ओद्योगिकरण’ व्याख्या लिहा. 2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा. 10   1) महाराष्ट्रातील भटक्या जमाती 2) महाराष्ट्राचे भौगोलिक विभाग 3) परंपारीक नृत्यप्रकार-लावणी 4) गोदावरी परुळेकरांचे कार्य.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी **150** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. **20**

- 1) एक सांस्कृतिक प्रदेश म्हणून खान्देशाचे वर्णन करा.
- 2) महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक जीवनातील संत ज्ञानेश्वर व रामदासांची भूमिका कोणती ?
- 3) महाराष्ट्रातील शेतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- 4) कर्मवीर भाऊराव पाटलांच्या शैक्षणिक चळवळीचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी **300** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. **30**

- 1) महात्मा फुले व महर्षि कर्वे यांच्या महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक चळवळीतील योगदानाची चर्चा करा.
- 2) राजर्षी शाहू महाराज व डॉ. बी. आर. आंबेडकरांची महाराष्ट्रांतील सामाजिक सुधारणा चळवळीतील भूमिका कोणती ?
- 3) महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक इतिहासाचे वर्णन करा ?
- 4) महाराष्ट्रातील प्रतिकार चळवळीच्या स्वरूपाची चर्चा करा.

[3901] – 36

**T.Y. B.A. Examination, 2011
GEOGRAPHY (General – III)
Gg-310 : Geography of Tourism
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :**
- 1) All questions are **compulsory.**
 - 2) Figures to the **right** indicate **full marks.**
 - 3) Draw **neat diagrams and sketches wherever necessary.**
 - 4) Use of map-stencils is **allowed.**

1. Answer the following questions in about **20** words **each (any ten) :** **20**

- 1) What is the difference between Travel and Tourism ?
- 2) What do you mean by the mathematical location of the tourist place ?
- 3) Name any two religious tourist places of Maharashtra.
- 4) Name any two sports centres of India.
- 5) Give any two characteristics of an ideal tourist-guide.
- 6) Mention any two advantages of the floating accommodation.
- 7) State two ill-effects of tourism on land and soil.
- 8) In which Districts of Maharashtra Raigad-Fort and Melghat are located ?
- 9) What are the main attractions of the tourist place, ‘Ajanta’ ?
- 10) Write any two economic impacts of tourism.
- 11) Give full form of the ITDC.
- 12) State any two advantages of Newspaper as a media for tourism promotion.
- 13) Give any two functions of the Maharashtra Tourism Development Corporation.

2. Write notes in about **50** words each (**any two**) : **10**

- 1) Tourism and National Integration.
- 2) Advantages and disadvantages of Air-transport.
- 3) Tourism and noise pollution.
- 4) Tourism and cultural change.

P.T.O.

3. Answer the following questions in about **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Write a note on the health tourism.
- 2) Explain the role of motor transport in tourism.
- 3) Explain how the water pollution is caused due to tourism.
- 4) Why is tourism called a form of neocolonialism ?

4. Answer the following questions in about **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the various physical factors that attract the tourists.
- 2) Describe the various types of tourists.
- 3) Write a note on the tourism planning at local level.
- 4) Describe ‘Bhandardara’ as a tourist place.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या आणि आराखडे काढा.
iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) प्रवास व पर्यटन यात काय फरक आहे ?
- 2) पर्यटन स्थळाचे गणिती स्थान म्हणजे काय ?
- 3) महाराष्ट्रातील कोणतिही दोन धार्मिक पर्यटनस्थळे सांगा.
- 4) भारतातील कोणतीही दोन क्रीडांकेंद्रे सांगा.
- 5) आदर्श पर्यटक-वाटाड्याची कोणतिही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- 6) तरंगत्या निवासस्थानाचे कोणतेही दोन फायदे सांगा.
- 7) भूमी व मृदेवर होणारे पर्यटनाचे दोन दुष्परिणाम सांगा.
- 8) महाराष्ट्रातील कोणत्या जिल्यांमध्ये रायगड किल्हा व मेळघाट आहेत ?
- 9) अजंठा या पर्यटनस्थळाची मुख्य आकर्षणे कोणती ?

- 10) पर्यटनाचे कोणतेही दोन आर्थिक परिणाम सांगा.
- 11) ITDC चे पूर्ण रूप द्या.
- 12) पर्यटन विकासामधील वृत्तपत्र या माध्यमाचे कोणतेही दोन फायदे सांगा.
- 13) महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळाची कोणतिही दोन कार्ये सांगा.
2. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दात टीप लिहा (कोणत्याही दोन) : **10**
- 1) पर्यटन व राष्ट्रीय एकात्मता.
 - 2) हवाई वाहतूकीचे फायदे आणि तोटे.
 - 3) पर्यटन व ध्वनीप्रदूषण.
 - 4) पर्यटन व सांस्कृतिक बदल.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : **20**
- 1) आरोग्य पर्यटन यावर टीप लिहा.
 - 2) मोटार वाहतूकीची पर्यटनातील भूमिका स्पष्ट करा.
 - 3) पर्यटनामुळे जळप्रदूषण कसे घडून येते ते स्पष्ट करा.
 - 4) पर्यटनाला नववसाहतवादायाच एक प्रकार का म्हटळे आहे ?
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) पर्यटकांता आकर्षित करणारे विविध प्राकृतिक घटक स्पष्ट करा.
 - 2) पर्यटकांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 - 3) पर्यटनाचे स्थानिक पातळीवरील नियोजन यावर टीप लिहा.
 - 4) पर्यटनस्थळ म्हणून ‘भंडारदरा’ या ठिकाणाचे वर्णन करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011
(GEOGRAPHY) (General – III)
Gg – 310 : Resources and Environment
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :**
- i) All questions are compulsory.*
 - ii) Figures to the right indicate full marks.*
 - iii) Draw **neat** diagram wherever necessary.*
 - iv) Use of map-stencils is allowed.*

1. Answer the following questions in about **20** words each (**any ten**). **20**
- 1) Define a biotic resource.
 - 2) Mention any two examples of non-renewable resources.
 - 3) Name any two abiotic resources.
 - 4) Mention any two causes of deforestation.
 - 5) Name any two non-renewable resources that can be recycled.
 - 6) Write the names of any two oil fields of India.
 - 7) Define natural environment.
 - 8) Mention any two adverse effects of overexploitation of Ground water.
 - 9) Define terrestrial eco-system.
 - 10) Name any two types of fresh water eco-systems.
 - 11) Mention any four sources of water pollution.
 - 12) Write any two preventive measures of noise pollution.
 - 13) Write any two effects of Ozone depletion.

2. Write notes in about **50** words each (**any two**). **10**
- 1) Conservation of forest resources
 - 2) Distribution of coal fields in India
 - 3) Acid rain
 - 4) Food Scarcity.
3. Answer the following questions in about **150** words each (**any two**). **20**
- 1) Classify the resources and describe any one of them.
 - 2) Explain the problems of overpopulation.
 - 3) Give an account of saline water eco-systems.
 - 4) Explain the sources and effects of air pollution.
4. Answer the following questions in about **300** words each (**any two**). **30**
- 1) Explain an environmental significance of forest resources.
 - 2) Explain the parameters of quality of human resources.
 - 3) Explain the effects of noise pollution on human health and suggest preventive measures to control it.
 - 4) Explain the causes and effects of global warming.

मराठी रूपांतर

- सूचना:** I) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
II) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
III) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
IV) नकाशा स्टेन्सिलस् वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (**कोणतेही दहा**). **20**
- 1) जैविक साधनसंपदेची व्याख्या लिहा.
 - 2) अपुनर्विकरणीय साधन संपदेची कोणतेही दोन उदाहरणे नमूद करा.

- 3) कोणत्याही दोन अजैविक साधन संपदेची नावे लिहा.
- 4) निर्वनीकरणाची कोणतिही दोन कारणे नमूद करा.
- 5) पुनर्चक्रिकरणास योग्य अशा कोणत्याही दोन अपुनर्विकरणीय साधन संपदाची नावे लिहा.
- 6) भारतातील कोणत्याही दोन तेल क्षेत्रांची नावे लिहा.
- 7) नैसर्गिक पर्यावरणाची व्याख्या लिहा.
- 8) भू-गर्भजलाच्या अतिवापराचे कोणतेही दोन दुष्परिणाम नमूद करा.
- 9) भू-परिसंस्थेची व्याख्या लिहा.
- 10) गोड्या पाण्यातील कोणत्याही दोन परिसंस्थांची नावे लिहा.
- 11) जलप्रदूषणाचे कोणतेही चार स्रोत नमूद करा.
- 12) ध्वनि प्रदूषणाचे कोणतेही दोन प्रतिबंधक उपाय लिहा.
- 13) ओझोन क्षयाचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.

2. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दांत टिपा लिहा (**कोणत्याही दोन**).

10

- 1) वनसंवर्धन
- 2) भारतातील खनिज कोळसा क्षेत्राचे वितरण
- 3) आम्ल पर्जन्य
- 4) अन्न दुर्लभता.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (**कोणतेही दोन**).

20

- 1) साधनसंपदांचे वर्गीकरण करून, कोणत्याही एका प्रकाराचे वर्णन करा.
- 2) अतिरिक्त लोकसंख्येच्या समस्या स्पष्ट करा.
- 3) खाच्या पाण्यातील परिसंस्थांचा वृत्तांत लिहा.
- 4) हवा प्रदूषणाचे स्रोत आणि परिणाम विशद करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन). **30**

- 1) वनसंपदेचे पर्यावरणीय महत्व विशद करा.
- 2) मानव साधन संपदेच्या गुणवत्तेची परिमाणे विशद करा.
- 3) ध्वनि प्रदूषणाचे मानवी आरोग्यावर होणारे परिणाम स्पष्ट करून, प्रतिबंधक उपाय नमूद करा.
- 4) जागतिक तापमान वाढीची कारणे व परिणाम विशद करा.

**T.Y. B.A. Examination, 2011
MUSIC (General – III)
Vocal and Instrumental Classical Music
(2004 Pattern) (Old)**

Time : 2 Hours

Total Marks : 20

सूचना: १) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
२) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. आडा चौताल व झुमरा या दोन तालांची तुलना करा.	5
2. तीनतालामध्ये एक रेला व तिहाईसह तीन पलटे लिहा.	5
3. टीपा द्या. (एकूण दोन)	5
1) लयकारी	2) दमदार
3) बेदम	4) लग्नी
4. तुमच्या आवडत्या तबलावादकाचे सांगितिक जीवन विशद करा.	5
5. वाद्य वर्गिकरणविषयक विवेचन करा.	5
6. कोणत्याही दोन बाजांचे उदाहरणे देऊन विवेचन करा.	5

MUSIC (General – III)
Vocal and Instrumental Classical Music

पदवी कला तृतीय वर्ष– संगीत सामान्य (जी – 3) (2004 Pattern) (Old)

सतार

Time : 2 Hours

Total Marks : 20

सूचना: १) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
 २) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.
 ३) अनिवार्य प्रश्नक्रमांक एक अधिक उर्वरित प्रश्नापैकी तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. मुलतानी किंवा शंकरा यांपैकी कोणत्याही एका रागातील विलंबित बंदिश /मसीतखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. **5**
2. जयजयवंती किंवा पूरियाधनश्री यांपैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह, पकड यासह लिहा. **5**
3. रूपक व झपताल यांपैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून एकपट व दुप्पट लिहा. **5**
4. टीपा लिहा (एकूण दोन) :
 - 1) शुद्ध, मिश्र, जोड, संकीर्ण राग
 - 2) स्वयंभू स्वर, सहाय्यक नाद
 - 3) अनिबद्ध गान
 - 4) परमेलप्रवेशक राग.**5**
5. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा :
 - 1) माझा आवडता कलाकार.
 - 2) रागसंगीत आणि जनरुची.
 - 3) संगीताच्या इतिहासाचे कालविभाजन.

5

MUSIC (General – III)
Vocal and Instrumental Classical Music
संगीत सामान्य (जी – 3) (Old) (2004 Pattern)
रागसंगीत गायन

Time : 2 Hours

Total Marks : 20

- सूचना:**
- 1) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
 - 2) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.
 - 3) अनिवार्य प्रश्नक्रमांक एक अधिक उर्वरित सहा प्रश्नांपैकी तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. शंकरा किंवा पूरिया धनश्री यांपैकी कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. **5**
2. रागेश्री किंवा मुलतानी यांपैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह, पकड यांसह लिहा. **5**
3. तुमच्या आवडीच्या विलंबित लयीतील कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून ताललेखन करा. **5**
4. टीपा लिहा (एकूण दोन) :
 - 1) तिरोभाव-अविर्भाव
 - 2) निबद्ध गान
 - 3) रागांग राग
 - 4) शुद्ध, मिश्र, जोड राग.**5**
5. थोडक्यात माहिती लिहा (एकूण दोन) :
 - 1) स्वयंभूस्वर, सहायकनाद
 - 2) अनिबद्ध गान
 - 3) छायालग, आश्रय, जनक, जन्य राग
 - 4) परमेलप्रवेशक राग.**5**

6. खालीलपैकी कोणत्याही एका कलाकाराचे सांगीतिक कार्य विशद करा : 5

- 1) श्रीमती मोगुबाई कुडीकर
- 2) पं. भीमसेन जोशी
- 3) पं. जितेंद्र अभिषेका.

7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : 5

- 1) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
- 2) संगीतकला उपयोजनाची व्याप्ती
- 3) पाश्वसंगीत व पाश्वगायन.

[3901] – 39

T.Y. B.A. Examination, 2011

**संगीत (विशेष – III)
MUSIC (Special – III)
(2004 Pattern) (Old)**

वेळ: 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

- सूचना:** 1) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला या पैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
 2) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.
 3) अनिवार्य प्रश्न क्र.1 अधिक उर्वरीत प्रश्नपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

रागसंगीत गायन

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश / बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. 5
2. गावती किंवा दरबारी कानडा या पैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड या सह लिहा. 5
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका ताल जोडीची तूलना करा. 5
 - 1) रूपक – तेवरा (तीव्रा)
 - 2) तिनताल – अन्दा तिबताल
4. टीपा द्या (एकूण दोन) : 5
 - 1) श्रुति – स्वर विभाजन
 - 2) प्रबंध
 - 3) जाती गायन
 - 4) प्राचीन आलाप पद्धती
5. थोडक्यात माहिती लिहा (एकूण दोन) : 5
 - 1) संगीत रत्नाकर
 - 2) थाट व थाटांचे स्वर
 - 3) तालाचे स्वरूप
 - 4) हार्मनी-मेलडी
6. खालीलपैकी एका कलाकाराचे जीवन चरीत्र लिहा : 5
 - 1) गानसरस्वती किशोरी आमोणकर
 - 2) पन्नालाल घोष
 - 3) लता मंगेशकर.
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : 5
 - 1) संगीताच्या उत्पत्तीसंबंधी विविध विचार
 - 2) दक्षिणात्य संगीतातील गीतप्रकार
 - 3) गुरुकुल पद्धतीचे संगीत शिक्षण.

T.Y. B.A. Examination, 2011
संगीत (विशेष – III)
MUSIC (Special – III)
Sugam Sangeet (2004 Pattern) (Old)
सतार

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना : प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश / मसीत बानी गत स्वर-लिपीबद्ध करा. **5**
 2. मिया मल्हार अथवा मिया कि तोडी या पैकि कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड या सह लिहा. **5**
 3. आडा चौताल व झुमरा या दोन तालांची तूलना करा. **5**
 4. टीपा द्या (एकूण दोन) :
 - 1) जातीगायन
 - 2) वैदिक संगीत
 - 3) हार्मनी
 - 4) मेलडी
 5. तूमच्या आवडत्या कलाकाराचे जीवन चरीत्र लिहा : **5**
 6. खालीलपैकि एका विषयावर विस्ताराने लिहा : **5**
 - 1) संगीत विषयक प्राचीन ग्रंथ
 - 2) संगीत शिक्षणाचे प्राचीन स्वरूप (गुरुकुल पद्धतीचे संगीत शिक्षण).
-

T.Y. B.A. Examination, 2011

संगीत (विशेष – III)

TABLA (Special – III)

(2004 Pattern) (Old)

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सुचना : पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. पंचमसवारी किंवा मत्तताल या पैकि एका तालाची माहिती एकपट व दुप्पट लिहा.	5
2. एकताल व चौताल या दोन तालांची तुलना करा.	5
3. टीपा द्या (एकूण दोन) :	5
1) गत	
2) लग्नी	
3) चक्रदार	
4) परन	
4. खालीलपैकि एका कलाकाराचे सांगितिक योगदान विशद करा.	5
1) पं. सामता प्रसाद	
2) पं. कंठे महाराज	
3) लाला भवातीदास	
5. खालीलपैकि एका विषयावर विस्ताराने लिहा.	5
1) समान मात्रांचे वेगवेगळे ताल.	
2) पंजाब बाजाची वादन शैली.	

[3901] – 4

T.Y. B.A. Examination, 2011

मराठी

विशेषस्तर अभ्यासपत्रिका क्र. 4

वर्णनात्मक भाषाविज्ञान

(2004 Pattern)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गूण दर्शवितात.

1. खालील पैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे वीस शब्दांत लिहा.

20

- 1) स्वन म्हणजे काय ?
- 2) संज्ञापन म्हणजे काय ?
- 3) अल्पप्राण व महाप्राण म्हणजे काय ?
- 4) भाषा अभ्यासाच्या पद्धती सांगा.
- 5) पूरक विनियोग म्हणजे काय ?
- 6) सुरावली म्हणजे काय ?
- 7) रूपिका म्हणजे काय ?
- 8) कर्तरी प्रयोग म्हणजे काय ?
- 9) स्पर्श व्यंजने कोणती ?
- 10) गुणव्यंजक अर्थ म्हणजे काय ?
- 11) द्वितीया विभक्तीचे प्रत्यय कोणते ?
- 12) स्वर आणि व्यंजने व्याख्या लिहा.
- 13) शब्दांच्या जाती कोणत्या ?

P.T.O.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पन्नास शब्दांत लिहा.

1) ‘भाषा एक सामाजिक संस्था आहे’ या विधानाची चर्चा करा.

5

किंवा

भाषेची प्रमुख अंगे कोणती ?

2) स्वनांचे उच्चारण स्थानानुसार वर्गीकरण करा.

5

किंवा

वाक्य व उपवाक्ये यातील परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी एकशेपन्नास शब्दांत लिहा.

1) शुद्धलेखनाची संकल्पना सांगून मराठीचे शुद्धलेखन विषयक नियम सांगा.

10

किंवा

स्वनिम निश्चितीची तत्वे सांगा.

2) ध्वनिविचार ही संकल्पना स्पष्ट करा.

10

किंवा

मराठीतील शब्दांच्या जाती सांगून त्यांची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे तिनशे शब्दांत लिहा.

1) मराठीच्या नागपुरी बोलीचा परिचय करून द्या.

15

किंवा

स्वननिर्मितीची प्रक्रिया आकृतीसह स्पष्ट करा.

2) अर्थविन्यास म्हणजे काय ? ते सांगून अर्थाचे प्रकार स्पष्ट करा.

15

किंवा

प्रमाण भाषा आणि बोली यांचा परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

[3901] - 40

T.Y. B.A. Examination, 2011
MUSIC (Special – IV)
संगीत (विशेष – IV) (Old) (2004 Pattern)

Time : 2 Hours

Max. Marks : 20

रागसंगीत गायन (Shastreeya Gayan Vadan)

सूचना: 1) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला या पैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

2) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

3) अनिवार्य प्रश्न क्र.1 अधिक उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकुण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश / बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. 5

2. मधुवंति किंवा श्याम कल्याण या पैकी एका रागाची माहिती आरोह, अवरोह पकड या सह लिहा. 5

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका ताल जोडीची तूलना करा.

1) धमार-दिपचंदी 2) केरवा - भजनी ठेका.

4. टीपा द्या (एकूण दोन) :

1) गानसमय सिद्धांत 2) संधिप्रकाशित राग

3) परमेल प्रवेशक राग 4) चतरंग

5. थोडक्यात माहिती द्या (एकूण दोन) :

1) पार्श्वगायन 2) संगीतसभेचे आयोजन

3) ध्वनिमुद्रण 4) संगीत संग्रहालये

6. तूमच्या आवडत्या कलाकाराचे सांगितिक कार्य विशद करा. 5

7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा :

1) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे

2) गुरुकुल शिक्षण पद्धती व आधुनिक काल

3) मी ऐकलेली मैफिल.

T.Y. B.A. Examination, 2011
MUSIC (Special – IV)
संगीत (विशेष – IV)
सतार
Sugam Sangeet
(Old) (2004 Pattern)

Time : 2 Hours

Max. Marks : 20

सूचना: प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश / मसीतखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. **5**
2. अहिर-भैरव किंवा मारु बिहाग या पैकी एका रागाची माहिती आरोह, अवरोह, पकड या सह लिहा. **5**
3. सूलताल व झपताल या दोन तालांची तूलना करा. **5**
4. टीपा द्या (एकूण दोन) :
 - 1) सतारीची तबला साथ
 - 2) आलाप-जोड-झाला
 - 3) संगीतात विभिन्न लर्यांचे महत्त्व
 - 4) षड्ज-पंचम भाव.**5**
5. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा :
 - 1) संगीत शिक्षण स्वरूप, समस्या, आधुनिक काळाचा प्रभाव.
 - 2) जनरुची आणि संगीत.
 - 3) तूमच्या आवडत्या कलाकाराची वादन शैली.

T.Y. B.A. Examination, 2011
MUSIC (Special – IV)
संगीत (विशेष – IV)
तबला Tabla
(Old) (2004 Pattern)

Time : 2 Hours

Max. Marks : 20

सूचना: पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका तालात आड लयीची लयकारी लिहा. **5**
 2. झपताल व सूलताल या दोन तालांची तुलना करा. **5**
 3. टीपा द्या (एकूण दोन) :
 - 1) विलंबित-मध्य-दृत लय
 - 2) कायदा
 - 3) लयकारी
 - 4) चक्रदार**5**
 4. नाना पानसे किंवा उ.अल्लारखाँ यांचे जीवन चरीत्र लिहा. **5**
 5. समान मात्रासंख्या असलेल्या विविध ताल निर्मितीची कारणे स्पष्ट करा. **5**
 6. कर्णाटक ताल पद्धतीचे विवेचन करा. **5**
-

T.Y. B.A. Examination, 2011
PUBLIC ADMINISTRATION (General – III)
Local Self Government in India
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Note : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the right indicate **full marks**.

1. Answer any ten questions (in **20** words each) : **20**
- 1) What is the meaning of Democratic-Decentralization ?
 - 2) Which is lowest tier of Panchayat Raj ?
 - 3) Who is the administrative head of Municipal-Council ?
 - 4) Who is the administrative head of Taluka Panchayat Samiti ?
 - 5) Which are the sources of revenue of Gram-Panchayat ?
 - 6) State the two names of the Committees of Zilla-Parishad.
 - 7) Who is Political head of Municipal-Corporation ?
 - 8) State the two functions of Panchayat Samiti.
 - 9) State the two problems of Municipal-Corporation.
 - 10) State the qualifications of Gram Panchayat member.
 - 11) State the two functions of BDO.
 - 12) State two functions of Mayor.
 - 13) State the composition of Gram Sabha.

2. Answer **any two** questions (in **50** words **each**) : **10**
- 1) Explain important functions of Gram Sabha.
 - 2) Describe the nature of Committee of Zilla Parishad.
 - 3) Explain the Administration of Panchayat Samiti.
 - 4) Organization of Gram Panchayat.
3. Answer **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**
- 1) Explain Election process in Local Self Government.
 - 2) Explain the meaning and significance of Local Self Government.
 - 3) Describe the revenue sources of urban local bodies.
 - 4) Describe the composition and functions of Panchayat Samiti.
4. Answer **any two** questions (in **500** words **each**) : **30**
- 1) Explain the 73rd and 74th Constitutional Amendment.
 - 2) Discuss the Metropolitan problems.
 - 3) Critically evaluate the recommendations of Balawant Rai Mehta Committee.
 - 4) Explain the composition, powers and functions of Zilla-Parishad.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी २० शब्दात) : **२०**
- १) लोकशाही विकेंद्रीकरणाचा अर्थ सांगा.
 - २) पंचायत राज संस्थेतील सर्वात खाल्या स्तर कोणता ?
 - ३) नगरपालिकेचा प्रशासकीय प्रमुख कोण असतो ?
 - ४) तालुका पंचायत समितीचा प्रशासकीय प्रमुख कोण असतो ?
 - ५) ग्राम पंचायतीच्या उत्पन्नाच्या बाबी कोणत्या ?
 - ६) जिल्हा परिषदेच्या दोन समित्यांची नांवे सांगा.
 - ७) महानगरपालिकेचा राजकीय प्रमुख कोण असतो ?

- ८) पंचायत समितीची दोन कामे सांगा.
- ९) महान नगरपालिकेच्या दोन समस्या सांगा.
- १०) ग्राम पंचायत सदस्यत्वासाठी पात्रतेच्या अटी सांगा.
- ११) गटविकास अधिकाऱ्याची दोन कार्य सांगा.
- १२) महापौराची दोन कामे सांगा.
- १३) ग्राम सभेची रचना सांगा.

२. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी ५० शब्दात) :

१०

- १) ग्राम सभेची महत्वाची कामे सांगा.
- २) जिल्हा परिषदेच्या समित्यांचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ३) पंचायत समितीची प्रशासकीय रचना स्पष्ट करा.
- ४) ग्राम पंचायतीची संघटना.

३. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी १५० शब्दात) :

२०

- १) स्थानिक स्वशासन संस्थातील निवडणूक प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- २) स्थानिक स्वशासनाचा अर्थ व महत्व विशद करा.
- ३) नागरी स्वराज्य शासन संस्थाच्या उत्पन्नाच्या साधनांचे विवेचन करा.
- ४) पंचायत समितीची रचना व कामे यांचे वर्णन करा.

४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी ५०० शब्दात) :

३०

- १) राज्यघटनेतील ७३ वी व ७४ वी घटना दुरुस्ती स्पष्ट करा.
- २) महानगरीय समस्याची चर्चा करा.
- ३) बलवंत राय मेहता समितीच्या शिफारसीचे टिकात्मक परीक्षण करा.
- ४) जिल्हा परिषदेची रचना, कामे व अधिकार स्पष्ट करा.

[3901] – 42

**T.Y. B.A. Examination, 2011
(Special – III)
PUBLIC ADMINISTRATION
(2004 Pattern)
(Development Administration)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Note : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the right indicate **full marks**.

1. Answer **any ten** questions (in **20** words **each**) : **20**

- 1) Define Development Administration.
- 2) What is Community Development ?
- 3) State the two hindrances in the way of development.
- 4) Give any two functions of Bureaucracy.
- 5) Role of the BDO in development administration.
- 6) Name any two international agencies associated with the development.
- 7) Mention the problems faced by Co-operative Movement in India.
- 8) What are the voluntary agencies ?
- 9) Name any two development schemes implemented by Government of India.
- 10) What is Non-official Agencies ?
- 11) Name two Regional Agencies of Development.
- 12) Who decides Development Policy in India ?
- 13) State the meaning of the concept ‘Social-welfare’.

2. Answer **any two** questions (in **50** words **each**) : **10**

- 1) Nature of Development Administration.
- 2) Machinery of development.
- 3) Goals of Development Administration.
- 4) Structures of Development Planning at State Level.

3. Answer **any two** questions (in **150** words **each**) : **20**

- 1) Discuss the development Policy in Agricultural Production.
- 2) Discuss the role of B.D.O. in Rural Development.
- 3) Discuss the concept, nature and scope of development administration.
- 4) Discuss the Socio-Political problems faced by Development Administration in India.

4. Answer **any two** questions (in **500** words **each**) : **30**

- 1) Examine the role of voluntary organization in Development Administration.
- 2) Discuss the problems of Health Administration in India.
- 3) Discuss the chaining role fo Bureaucracy in Development administration.
- 4) Evaluate the role and function of Social-Welfare Administration in India.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शविलात.

१. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी २० शब्दात) : **२०**

- १) विकास प्रशासनाची व्याख्या करा.
- २) सामुदायिक विकास म्हणजे काय ?
- ३) विकासाच्या मार्गातील दोन अडथळे सांगा.
- ४) नोकरशाहीची कोणतेही दोन कार्ये लिहा.
- ५) विकास प्रशासनातील गठविकास अधिकाऱ्याची भूमिका.

- ६) विकासाशी संबंधीत कोणत्याही दोन आंतरराष्ट्रीय संघटनांची नावे लिहा.
- ७) भारतातील सहकारी चळवळीला तोंड धावी लागणारी समस्या सांगा.
- ८) स्वयंसेवी संस्था म्हणजे काय ?
- ९) भारत सरकारने राबविलेल्या कोणत्याही दोन विकास योजनांची नावे लिहा.
- १०) बिगर-सरकारी यंत्रणा म्हणजे काय ?
- ११) विकासाच्या दोन प्रादेशिक यंत्रणाची नांवे सांगा.
- १२) भारतात विकास धोरण कोण ठरवीले ?
- १३) 'समाज -कल्याण' या संकल्पनेचा अर्थ सांगा.

२. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी ५० शब्दात) :

१०

- १) विकास प्रशासनाचे स्वरूप
- २) विकास यंत्रणा
- ३) विकास प्रशासनाची उद्दिष्टे
- ४) राज्यपातळीवरील विकास नियोजन संरचना सांगा.

३. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी १५० शब्दात) :

२०

- १) शेती उत्पादन क्षेत्रातील विकास धोरणाची चर्चा करा.
- २) ग्रामीण विकासातील गटविकास अधिकाऱ्याच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- ३) विकास प्रशासनाची संकल्पना, स्वरूप आणि व्याप्ती यांची चर्चा करा.
- ४) भारताच्या विकास प्रशासनातील सामाजिक व राजकीय समस्याची चर्चा करा.

४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी ५०० शब्दात) :

३०

- १) विकास प्रशासनातील स्वयंसेवी संघटनाच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
- २) भारतातील आरोग्य समस्याची चर्चा करा.
- ३) विकास प्रशासनातील नोकरशाहीच्या बदलत्या भूमिकेची चर्चा करा.
- ४) भारतातील समाजकल्याण प्रशासनाची भूमिका व कार्य पद्धती यांचे वर्णन करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
PSYCHOLOGY (Special – III)
Research Methodology and Psychological Testing
(2004 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

N.B. : *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following in about 20 words each (any ten) :	20
1) Define variable.
2) What is science ?
3) What is probability ?
4) State any two types of observation.
5) Write any two characteristics of factorial design.
6) What is emotional intelligence ?
7) Define creativity.
8) Who developed DAT ?
9) State the types of dexterity tests.
10) Which personality factors measured by EPQ-R ?
11) Who construct TAT ?
12) What is an adjustment ?
13) Rewrite the following book reference in standard format : Samshodhan
Paddhati Shastra, Pune Vidyarthi Gruh, 2005, Pune R.R. Borude.	
2. Answer the following in about 50 words each (any two) :	10
1) Explain the method of simple random sampling.
2) Write a note on evaluation of research report.
3) Explain the concept ‘special aptitude’.
4) Explain the dimensions of attitudes.	

3. Answer the following questions in about **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Describe the non-experimental methods of data collection.
- 2) Discuss the steps involved in Research Proposal.
- 3) Explain in detail GATB.
- 4) Define value. Discuss various types of values.

4. Answer the following in about **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) What is problem statement ? Discuss the criteria of scientific problem formulation and sources of stating a problem.
- 2) Discuss in detail Quasi Experimental Design.
- 3) What is intelligence ? Explain the recent concepts (trends) of intelligence.
- 4) What is trait ? Describe Cattell's 16 PF test.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
iii) संभासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) परिवर्तकाची व्याख्या द्या.
- 2) शास्त्र म्हणजे काय ?
- 3) संभाव्यता म्हणजे काय ?
- 4) निरीक्षणाच्या कोणत्याही दोन प्रकारांची नावे सांगा.
- 5) घटकानुसारी आखणीची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- 6) भावनिक बुद्धीमत्ता म्हणजे काय ?
- 7) सर्जनशीलतेची व्याख्या द्या.
- 8) बहुविध अभिक्षमता चाचणी (D.A.T.) कोणी विकसित केली ?
- 9) नैपुण्य चाचणीच्या प्रकारांची नावे सांगा.

10) EPQ-R कोणत्या व्यक्तिमत्त्व घटकांचे मापन करते ?

11) T.A.T. ची रचना कोणी केली ?

12) समायोजन म्हणजे काय ?

13) पुढील ग्रंथ संदर्भ प्रमाणपद्धतीने पुनर्लिखित करा :

संशोधनपद्धतीशास्त्र, पुणे विद्यार्थीगृह, २००५, पुणे, आर आर, बोर्डे.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : 10

1) सरल-अनियत नमुनाचयनपद्धती स्पष्ट करा.

2) ‘संशोधन आहवाल मूल्यांकन’ – टीप लिहा.

3) विशेष अभिक्षमता ही संकल्पना स्पष्ट करा.

4) अभिवृत्तीच्या परिमिती स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : 20

1) प्रदत्त संकलनाच्या अप्रायोगिक पद्धतींचे वर्णन करा.

2) संशोधन प्रस्तावातील अंतर्भूत टप्प्यांची चर्चा करा.

3) सामान्य अभिक्षमता चाचणी संच (G.A.T.B)- सविस्तार स्पष्ट करा.

4) मूल्याची व्याख्या क्या . मूल्यांच्या प्रकारांची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : 30

1) समस्या विधान म्हणजे काय ? शास्त्रशुद्ध समस्या मांडणीचे निकस व समस्या निवडीच्या उगमस्थानांची चर्चा करा.

2) तत्सम प्रायोगिक आखणीची सविस्तर चर्चा करा.

3) बुद्धीमत्ता म्हणजे काय ? बुद्धीविषयक आधुनिक संकल्पना स्पष्ट करा.

4) गुणविशेष म्हणजे काय ? कॅटेलच्या १६ व्यक्तिमत्त्व घटक चाचणीचे वर्णन करा.

[3901] – 46

T.Y. B.A. Examination, 2011
GANDHIAN THOUGHT : General – III
Textual Study (2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicates full marks.*

1. Answer **any two** of the following questions in **1-2** sentences or in **20** words **each :** 20
- 1) According to Gandhiji state any two aims of education.
 - 2) What is meant by craft centered education ?
 - 3) Give any one definition of education.
 - 4) State any two points which is related to concept of basic education.
 - 5) Explain the term self-sufficiency.
 - 6) What is meant by socialism ?
 - 7) State any two dangers of industrialization.
 - 8) Explain Gandhiji's idea of decentralization.
 - 9) Give the meaning of the term Bhoojan movement.
 - 10) What is meant by 'Narishakti' ?
 - 11) Explain the meaning of the term Satyagrahi Samajwad.
 - 12) What was the problem of Untouchability ?
 - 13) Explain the term Swadeshi.
2. Write **any two** short notes in **5-6** sentences or in **50** words **each :** 10
- 1) Pragmatic view regarding education.
 - 2) Education and citizenship.
 - 3) Merits and demerits of Bhoojan Movement.
 - 4) Satyagrahi Samajwada.

P.T.O.

3. Answer **any two** of the following questions in **25-30** sentences or in **200** words **each :** **20**
- 1) Explain fully Gandhiji's concept of Basic-education.
 - 2) Bring out the importance of Gandhiji's notion of decentralized economy.
 - 3) Explain Gandhiji's idea of Swadeshi and discuss various views on Swadeshi.
 - 4) Bring out the relationship between man and woman from the Dada Dharmadhikari's point of view.
4. Answer **any two** of the following questions in **50-60** sentences or in **500** words **each :** **30**
- 1) Explain Dada Dharmadhikari's comparison between Sarvodaya and Socialism.
 - 2) Explain Vinoba's idea of Bhoodan movement and discuss its limitations.
 - 3) Explain fully Gandhiji's critique of industrialization.
 - 4) Explain the intellectual, moral and manual aspects of education according to Gandhiji.

मराठी रूपांतर

सूचना: i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
iii) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची १ – २ वाक्यात अथवा २० शब्दात उत्तरे लिहा : **२०**
- १) गांधीजींना अनुसरून शिक्षणाची कोणतीही दोन उद्दीष्ट्ये लिहा.
 - २) उद्योग केंद्रि शिक्षणाचा अर्थ काय ?
 - ३) शिक्षणाची कोणतीही एक व्याख्य सांगा.
 - ४) मूलभूत शिक्षणाशी संबंधीत कोणतेही दोन मुद्दे सांगा.
 - ५) स्वयंपूर्णता ही संज्ञा स्पष्ट करा.

- ६) समाजवाद म्हणजे काय ?
- ७) औद्योगिकरणाचे कोणतेही दोन धोके सांगा.
- ८) गांधीजींची विकेंद्रिकरण संकल्पना स्पष्ट करा.
- ९) भूदान चळवळ या संकल्पनेचा अर्थ सांगा.
- १०) नारिशक्ती म्हणजे काय ?
- ११) सत्याग्रही-समाजवाद या संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- १२) अस्पृश्यतेचा प्रश्न काय होता ?
- १३) ‘स्वदेशी’ ही संज्ञा स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर ५–६ वाक्यात अथवा ५० शब्दात टीपा लिहा : १०
- १) शिक्षणासंबंधीचा फलप्रामाण्यवादी दृष्टीकोन.
- २) शिक्षण आणि नागरिकत्व.
- ३) भूदान चळवळीचे फायदे आणि तोटे.
- ४) सत्याग्रही-समाजवाद.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची २५–३० वाक्यात अथवा २०० शब्दात उत्तरे लिहा : २०
- १) गांधीजींची मूलभूत शिक्षण संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.
- २) गांधीजींच्या विकेंद्रित अर्थव्यवस्था या संकल्पनेचे महत्व स्पष्ट करा.
- ३) गांधीजींची स्वदेशी संकल्पना सांगून स्वदेशीविषयीचे विविध दृष्टीकोन सांगा.
- ४) दादा धर्माधिकारींच्या दृष्टीकोनातून स्त्री आणि पुरुषांतील संबंध स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची ५०–६० वाक्यात अथवा ५०० शब्दात उत्तरे लिहा : ३०
- १) दादा धर्माधिकारींनी सांगितलेली सर्वोदय आणि समाजवाद यांतील तूलना स्पष्ट करा.
- २) विनोबांची भूदान चळवळ स्पष्ट करून तिच्या मर्यादांची चर्चा करा.
- ३) गांधीजींची औद्योगिकरणावरील टीका सविस्तर स्पष्ट करा.
- ४) गांधीजींना अनुसरून शिक्षणाची बौद्धिक, नैतिक आणि मानसिक उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
HISTORY OF CIVILIZATION (1815 – 1945)
(General III)
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : *i) All questions are compulsory.*
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :	20
1) Write any two objectives of ‘Vienna Congress’ .	
2) What was the ‘System of Metternich’ ?	
3) Explain the concept ‘Industrial Revolution’ .	
4) Write the name of the author of the book ‘Das Capital’ .	
5) What is ‘Laissez – Faire’ Philosophy ?	
6) Who was the leader of American Civil War ?	
7) Explain the concept Neo-Imperialism.	
8) State any two effects of the Russian Revolution.	
9) Write any two objectives of the foundation of the ‘League of Nations’ .	
10) State any two causes of the ‘Great Depression’ .	
11) What is ‘Fascism’ ?	
12) State any two reasons for the rise of Nationalism in China.	
13) Who invented Atom Bomb ?	
2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :	10
1) State the causes of French Revolution in 1830.	
2) Write the economic consequences of Industrial Revolution.	
3) Review the main causes for the failure of the ‘League of Nations’ .	
4) State the effects of ‘Great Depression’ .	

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Take a review of the work of the ‘Concert of Europe’.
- 2) Write a role of Bismarck in the unification of Germany.
- 3) Discuss the causes of Russian Revolution of 1917 A.D.
- 4) Explain the contribution of Mahatma Gandhi in Freedom Movement of India.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) State the causes and consequences of the French Revolution of 1848 A.D.
- 2) Explain the liberal thoughts of Adam Smith and Bentham.
- 3) Describe the conditions responsible for the rise of Hitler in Germany.
- 4) Take a review of progress in the field of science and technology.

मराठी रूपांतर

सूचना : i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- १) व्हिएन्ना परिषदेची कोणतीही दोन उद्दिष्ट्ये लिहा.
- २) मेटरनिंग पद्धत म्हणजे काय ?
- ३) औद्योगिक क्रांती ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ४) ‘दास कॅपिटल’ या ग्रंथाच्या लेखकाचे नाव लिहा.
- ५) लेसफेअर तत्त्वज्ञान म्हणजे काय ?
- ६) अमेरिकन यादवी युद्धाचा नेता कोण होता ?
- ७) नवसाम्राज्यवाद ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ८) रशियन राज्यक्रांतीचे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.

- ९) राष्ट्रसंघाच्या स्थापनेची कोणतेही दोन उद्दिष्ट्ये लिहा.
- १०) आर्थिक महामंदीची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- ११) ‘फॅसिझम’ म्हणजे काय ?
- १२) चीनमधील राष्ट्रवादाच्या उदयाची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- १३) अणुबॉम्बचा शोध कोणी लावला ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **10**

- १) इ.स. १८३० च्या फ्रेंच राज्यक्रांतीची कारणे सांगा.
- २) औद्योगिक क्रांतीचे आर्थिक परिणाम लिहा.
- ३) राष्ट्रसंघाच्या अपयशाच्या मुख्य कारणांचा आढावा घ्या.
- ४) आर्थिक महामंदीचे परिणाम सांगा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**

- १) संयुक्त युरोपच्या कार्याचा आढावा घ्या.
- २) जर्मनीच्या एकीकरणातील बिस्मार्क याची भूमिका लिहा.
- ३) इ.स. १९१७ च्या रशियन राज्यक्रांतीच्या कारणांची चर्चा करा.
- ४) भारताच्या स्वातंत्र्यचळवळीत महात्मा गांधीचे योगदान स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**

- १) इ.स. १८४८ च्या फ्रेंच राज्यक्रांतीची कारणे व परिणाम सांगा.
- २) अँडम स्मिथ व बेंथम यांचे उदारमतवादी विचार स्पष्ट करा.
- ३) जर्मनीत हिटलरच्या उदयास कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचे वर्णन करा.
- ४) १९ व्या व २० व्या शतकात झालेल्या विज्ञान व तंत्रज्ञान प्रगतीचा आढावा घ्या.

T.Y.B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (General – III)
(A) India's National Security
(2004 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. :** 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words **each (any ten)** : **20**
- 1) Between whom Kargil conflict was fought ?
 - 2) Where is the Andaman-Nikobar Islands ?
 - 3) Who is the present Advisor of National Security Council of India ?
 - 4) In which year National Security Council was established ?
 - 5) What do you understand by National security ?
 - 6) What is foreign Policy ?
 - 7) Define Insurgency.
 - 8) What is Mac-mohan line ?
 - 9) When and where did India conduct her second Nuclear test ?
 - 10) What is ULFA ?
 - 11) Who are the members of SAARC ?
 - 12) Where is Saichin Glacier ?
 - 13) Where is Tibet ?

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- i) State the structure of National Security Council of India.
- ii) Explain the concept of National security.
- iii) What is Terrorism ?
- iv) What is peacefull Nuclear explosion ?

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **10**

- 1) What is the Nuclear Policy of present Government ?
- 2) State Geo-strategic importance of Saichin-Glacier.
- 3) Evaluate the India-China relations with special reference to Tibet problem.
- 4) Kashmir issue is a backbone of hostility between India and Pakistan. Discuss.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **10**

- 1) Evaluate the India's Defence Policy in the last decade.
- 2) Explain in detail the India-USA relation in Nuclear Agreement context.
- 3) Explain security problems in different regions of India.
- 4) Explain aims and objectives of SAARC and describe the India's role in SAARC.

मराठी रूपांतर

- सूचना:**
- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - २) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - ३) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- १) कारगिल संघर्ष कोणात घडून झाला ?
- २) अंदमान-निकोबार बेटे कोठे आहेत ?
- ३) भारताच्या राष्ट्रीय सुरक्षा परिषदेचे सललुगार सध्या कोण आहेत ?
- ४) राष्ट्रीय सुरक्षा परिषदेची स्थापना कधी झाली ?
- ५) राष्ट्रीय सुरक्षिततेविषयी आपणांस काय माहीत आहे ?
- ६) परराष्ट्र धोरण म्हणजे काय ?
- ७) विप्लवाची व्याख्या द्या.
- ८) मैक-मोहन रेषा म्हणजे काय ?
- ९) भारताने दुसरी अण्वस्त्र चाचणी कोठे आणि केव्हा घेताती ?
- १०) उल्फा म्हणजे काय ?
- ११) सार्कची सदस्य राष्ट्रे कोणती आहेत ?
- १२) सियाचीन ग्लेशियर कोठे आहे ?
- १३) तिबेट कोठे आहे ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- १) भारताच्या राष्ट्रीय सुरक्षा परिषदेची रचना सांगा.
 - २) राष्ट्रीय सुरक्षेची संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ३) दहशतवाद म्हणजे काय ?
 - ४) शांततापूर्ण अण्वस्त्र स्फोट म्हणजे काय ?
३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- १) सध्याच्या सरकारचे अणु धोरण काय आहे ते सांगा.
 - २) सियाचीन ग्लेशियरचे भू-सामजिक महत्व सांगा.
 - ३) तिबेट समस्ये संदर्भात भारत-चीन संबंधाचे मुल्यमापन करा.
 - ४) ‘भारत आणि पाकिस्तान यांच्यातील वितुण्टास काश्मीर प्रश्न हाच एकमेव मूळ प्रश्न आहे’. चर्चा करा.
४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) गेल्या दशकातील भारताच्या संरक्षण धोरणाचे मुल्यमापन करा.
 - २) अणुकरारासंदर्भात भारत-अमेरिका संबंध स्पष्ट करा.
 - ३) भारताच्या विविध प्रदेशातील सुरक्षेच्या समस्या स्पष्ट करा.
 - ४) सार्कची उद्दिष्टे आणि हेतू सांगून भारताची सार्क बाबतची भूमिका विशद करा.

T.Y.B.A. Examination, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (General – III)

**(B) : India-War Since Independence
(2004 Pattern)**

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any 10) :	20
1) Which battle is called the battle of tank ?	
2) When was Kashmir joined to India ?	
3) Between whom was the Panchsheel treaty signed ?	
4) When did the 1965 war begin ?	
5) When was the battle of Shankargarh fought ?	
6) Between whom was the Kargil crisis fought ?	
7) Which treaty was signed after 1971 war ?	
8) What is Safed sagar ?	
9) Which Indian state is having continuity with MacMohan line ?	
10) When did China attack on India ?	
11) State any two political lessons of 1962 war.	
12) Who was the chief of Indian Army in Bangladesh war ?	
13) Who was the hero of battle of Jojila ?	

2. Answer in **50** words **each (any 2)** : **10**

- 1) What are the causes of 1965 war ?
- 2) State the Kashmir problem.
- 3) Explain the role of Air-force in 1971 war.
- 4) State the lessons of Kargil operation.

3. Answer in **150** words **each (any 2)** : **20**

- 1) Explain the role of Airforce in 1999 war.
- 2) Explain the importance of Kashmir.
- 3) State the causes of 1962 war.
- 4) Describe the battle of Khemkaro.

4. Answer in **300** words **each (any 2)** : **30**

- 1) Describe the border problem between India-China.
- 2) Explain in detail the Vijay operation.
- 3) Explain the causes and implications of 1971 war.
- 4) Describe the political and military lessons of 1965 war.

मराठी रूपांतर

सूचना: १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

२) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही १०) :

२०

- १) रणगाडयाची लढाई कोणत्या लढाईला म्हटले आहे ?
- २) काश्मीर भारतात केंव्हा विलीन झाले ?
- ३) पंचशील करार कोणात झाला ?
- ४) १९६५च्या युद्धाला केंल्हा सुरुप्पत झाली ?
- ५) शंकरगडची लढाई केव्हा झाली ?
- ६) कारगील संघर्ष कोणात लढला गेला ?
- ७) १९७१ च्या युद्धानंतर कोणता करार झाला ?
- ८) सफेद सागर म्हणजे काय ?
- ९) मैकमोहन रेषा भारताच्या कोणत्या राज्याशी संलग्न आहे ?
- १०) चीनने भारतावर हल्ला केव्हा केला ?
- ११) १९६२ च्या युद्धापासून मिळालेले कोणतेही दोन राजकीय धडे सांगा.
- १२) बांगलादेश युद्धात भारतीय सेनेचा प्रमुख कोण होता ?
- १३) जोङ्लिला लढाईचा प्रमुख नेता कोण होता ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही २) :

१०

- १) १९६५ च्या युद्धाची कारणे कोणती ?
- २) काश्मीर समस्या सांगा.
- ३) १९७१ च्या युद्धातील हवाई सेनेची भूमिका स्पष्ट करा.
- ४) कारगील कार्यवाहीपासून मिळालेले धडे सांगा.

३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही २) :

२०

- १) १९९९ च्या युद्धातील हवाईदलाची भूमिका स्पष्ट करा.
- २) काश्मीर चे महत्व स्पष्ट करा.
- ३) १९६२ च्या युद्धाची कारणे सांगा.
- ४) खेमकरणच्या लढाईचे वर्णन करा.

४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणत्याही २) :

३०

- १) भारत चीन मधील सीमा समस्यचे वर्णन करा.
- २) विजय कार्यवाही सविस्तर स्पष्ट करा.
- ३) १९७१ च्या युद्धाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- ४) १९६५ च्या युद्धातून मिळालेल्या राजकीय आणि लष्करी शिकवणीचे किंव्हा धडयांचे वर्णन करा.

T.Y.B.A. Examination, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (General – III)

(C) : Industrial Security
(2004 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) :	20
- i) Define Industrial security.
 - ii) What is the power of arrest ?
 - iii) Write long form of F.I.R.
 - iv) What are the types of evidence ?
 - v) What is Industrial Espionage ?
 - vi) What is Roping ?
 - vii) What is main gate ?
 - viii) How many sub divisions of Security department are there ?
 - ix) Define fire.
 - x) What is first aid ?
 - xi) What is water pollution ?
 - xii) What is perjury ?
 - xiii) What is cognisable crimes ?

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- i) How does investigation take place ?
- ii) What are the basic principles of security ?
- iii) Write note on 'First aid box'.
- iv) Explain importance of F.I.R.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- i) Explain the security lighting.
- ii) Describe in brief fundamental rights.
- iii) Describe in brief Terrorism.
- iv) Explain criminal crimes and preventive measures of it.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- i) Describe the functions of security department.
- ii) Explain the security planning and its implementation.
- iii) Describe the causes and preventive measures of fire.
- iv) Explain the control and solution of Air pollution.

मराठी रूपांतर

- सूचना: i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी २० शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- i) औद्योगीक सुरक्षेची व्याख्या द्या.
- ii) अटक करण्याचा अधिकार म्हणजे काय ?
- iii) एफ. आय. आर. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- iv) पुराव्याचे प्रकार कोणते ?
- v) औद्योगीक हेरगिरी म्हणजे काय ?
- vi) रोपिंग म्हणजे काय ?
- vii) मुख्य प्रवेशद्वार म्हणजे काय ?
- viii) सुरक्षा विभागात किती उपविभाग असतात ?
- ix) आगीची व्याख्या द्या.
- x) प्रथमोपचार म्हणजे काय ?
- xi) जळ प्रदुषण म्हणजे काय ?
- xii) खोटी साक्ष म्हणजे काय ?
- xiii) दखळपात्र गुन्हे म्हणजे काय ?

२. प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

१०

- i) चौकशी केशी केली जाते ?
- ii) सुरक्षेची मुळभूत तत्वे कोणती ?
- iii) “प्रथमोपचार ऐटी” यावर टिप लिहा.
- iv) एफ . आय.आर. चे महत्व स्पष्ट करा.

३. प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

२०

- i) सुरक्षा प्रकाश व्यवस्था स्पष्ट करा.
- ii) मुलभूत अधिकारांचे थोडक्यात वर्णन करा.
- iii) दहशतवादाचे थोडक्यात वर्णन करा.
- iv) फौजदारी स्वरूपाचे गुन्हे व ते टाळण्यासाठी केल्या जाणाऱ्या प्रतिबंधात्मक उपायांचे स्पष्टीकरण करा.

४. प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

३०

- i) सुरक्षा विभागाच्या कार्याचे वर्णन करा.
- ii) सुरक्षेचे नियोजन आणि अमलबजावणी स्पष्ट करा.
- iii) आगीची कारणे आणि प्रतिबंधात्मक उपायांचे वर्णन करा.
- iv) हवा प्रदुषणाचे नियंत्रण व उपाय स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – III)
(A) Defence Production in India
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

- 20
1. Answer in **20** words **each** (**any ten**) :
- 1) In which year did India declare her first five year Defence Plan ?
 - 2) Write the full form of I.S.R.O.
 - 3) State any two electronic requirements of Defence forces ?
 - 4) State any two problems of foreign collaboration.
 - 5) Give any two names of first world countries.
 - 6) Write any four names of ordnance factories in India.
 - 7) What is Defence ?
 - 8) State any two names of India's missiles.
 - 9) When was Mishra Dhatu Nigam Ltd. established ?
 - 10) What is L.D.C. ?
 - 11) Write the full form of D.R.D.O.
 - 12) Where are the production units of B.E.L. ?
 - 13) What was the defence expenditure of India during 2006-07 ?

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) State the objectives of Goa Shipyard Limited.
- 2) What are the objectives of ordnance factories ?
- 3) State the significance of Defence.
- 4) Write a note on ‘Bharat Electronic Ltd’.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) State the relations between defence and development.
- 2) State the Industrial Policy of Indian Government in 1991.
- 3) State the development of ordnance factories in India.
- 4) State the problems of the foreign collaboration in defence production.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain in detail development of H.A.L.
- 2) State the problems of Arms production in the third world countries.
- 3) What are the engineering requirements of Indian Defence forces ? Where are they manufactured ?
- 4) Trace the progress of ship-building industry in India.

मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- १) संरक्षणाची पहिली पंचवार्षिक योजना भारताने कोणत्या वर्षी घोषित केली ?
- २) आय.एस.आर.ओ.चे विस्तारीत रूप लिहा.
- ३) इलेक्ट्रॉनिक्स क्षेत्रातील संरक्षण दलाच्या कोणत्याही दोन गरजा सांगा.
- ४) परकीय सहयोगाच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
- ५) पहिल्या जगातील राष्ट्रे कोणती ?
- ६) भारतातील कोणत्याही चार दारूगोळा फॅक्टरीजची नावे लिहा.
- ७) संरक्षण म्हणजे काय ?
- ८) भारताच्या कोणत्याही दोन क्षिपणास्त्रांची नावे सांगा.
- ९) मिश्र धातु निगम लि. ची स्थापना केंव्हा झाली ?
- १०) एल.डी.सी. म्हणजे काय ?
- ११) डी.आर.डी.ओ.चे विस्तारीत रूप लिहा.
- १२) बी.ई.एल.ची उत्पादन युनिट्स कोठे आहेत ?
- १३) २००६-०७ चा आर्थिक वर्षात भारताचा संरक्षण खर्च किती होता ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

१०

- १) गोवा शिप्यार्ड लि.ची उद्दिष्टे सांगा.
- २) ऑर्डिनन्स, फॅक्टरीची उद्दिष्टे कोणती ?
- ३) ‘संरक्षणाचे’ महत्व सांगा.
- ४) भारत इलेक्ट्रॉनिक्स लि. यावर टीप लिहा.

३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

२०

- १) संरक्षण व विकास यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.
- २) १९९१ मधील भारत सरकारचे औद्योगीक धोरण सांगा.
- ३) ऑर्डिनन्स फॅक्टरीजचा भारतातील विकास सांगा.
- ४) संरक्षण उत्पादनातील परकीय सहयोगाच्या समस्या सांगा.

४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

३०

- १) एच.ए.एल. चा विकास सविस्तर स्पष्ट करा.
- २) तिसऱ्या जगातील राष्ट्राच्या शस्त्रास्त्र उत्पादनाच्या समस्या सांगा.
- ३) अभियांत्रिकी क्षेत्रातील भारतीय संरक्षण दलाच्या गरजा कोणत्या ? त्याचे उत्पादन कोठे केले जाते ?
- ४) भारतातील जहाज बांधणी उद्योगाच्या प्रगतीचा आढावा घ्या.

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – III)
(B) Defence Economics
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours **Max. Marks : 80**

N.B. : i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the **right** indicate **full marks**.

- 20
1. Answer in **20** words each (**any ten**) :
- i) State any two features of Indian Economic system.
 - ii) When the Defence budget is presented in the Parliament ?
 - iii) What is Rationing ?
 - iv) What is Wartime Economy ?
 - v) What is War Potential ?
 - vi) Give any two types of taxes.
 - vii) What is Economic Warfare ?
 - viii) What is Economic Cost of War ?
 - ix) What was Defence expenditure during the war year 1962-63 ?
 - x) What is Defence ?
 - xi) What was the Defence budget of India during the financial year 2009-2010 ?
 - xii) Write any two means of Wartime economy.
 - xiii) What is war finance ?

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- i) State distribution of Defence budget of India.
- ii) Explain the necessity of Control in the Wartime Economy.
- iii) State importance of War finance.
- iv) Explain the concept of Defence.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- i) Explain importance of Price Control and Rationing in Wartime economy.
- ii) State the aims and functions of Public Accounts Committee.
- iii) Describe the effects of War on Economic structure.
- iv) Contrast between Defence and Development.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- i) Describe the means of War finance.
- ii) Explain the means of Economic Warfare.
- iii) Describe the determinants of India's defence expenditure.
- iv) Explain the determinants of War Potential.

मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 - २) उजवीकडील अंक पूर्ण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- i) भारतीय अर्थव्यवस्थेची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- ii) संरक्षण अंदाजपत्रक संसदेत केंव्हा सादर केले जाते ?
- iii) रेशनिंग म्हणजे काय ?
- iv) युद्धकालीन अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?
- v) युद्ध क्षमता म्हणजे काय ?
- vi) करांचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- vii) आर्थिक युद्ध पद्धती म्हणजे काय ?
- viii) युद्धाची आर्थिक किंमत म्हणजे काय ?
- ix) इ.स. १९६२-६३ या वर्षात भारताच्या संरक्षण खर्च किती होता ?
- x) संरक्षण म्हणजे काय ?
- xi) इ.स. २००९-२०१० या वर्षातील भारताचे संरक्षण अंदाजपत्रक किती होते ?
- xii) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेची कोणतीही दोन साधने लिहा.
- xiii) युद्ध वित्त म्हणजे काय ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

१०

- i) भारताच्या संरक्षण अंदाजपत्रकाचे वितरण सांगा.
- ii) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेतील नियंत्रणाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- iii) युद्ध वित्ताचे महत्व सांगा.
- iv) ‘संरक्षण’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.

३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

२०

- i) किंमत नियंत्रण व रेशनिंग यांचे युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेतील महत्व स्पष्ट करा.
- ii) लोक लेखा समितीची उद्दिष्ट्ये व कार्ये सांगा.
- iii) युद्धाचे आर्थीक संरचनेवरील परिणाम विशद करा.
- iv) संरक्षण आणि विकास यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.

४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

३०

- i) युद्ध वित्ताच्या साधनांचे वर्णन करा.
- ii) आर्थीक युद्ध पद्धतीची साधने स्पष्ट करा.
- iii) भारताच्या संरक्षण खर्चाचे घटक विशद करा.
- iv) युद्धाची क्षमता निर्धारित करणारे घटक स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – III)
(C) Research Methodology – I
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours **Max. Marks : 80**

N.B. : i) All questions are compulsory.
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words **each** (**any ten**) : **20**

 - 1) What is Secondary Sources ?
 - 2) What is Research Methodology ?
 - 3) Define ‘Concept’ ?
 - 4) What do you mean by Research process ?
 - 5) What is Questionnaire ?
 - 6) What do you mean by “Analysis of Data” ?
 - 7) Define ‘Investigation’.
 - 8) Define hypothesis.
 - 9) State the types of “Research Design”.
 - 10) What is the purpose of scientific method ?
 - 11) State the types of ‘Reports’.
 - 12) What is ‘Chapterization’ ?
 - 13) What do you mean by “Findings” ?

2. Answer in **50** words **each** (**any two**) : **10**

 - 1) Write a few lines on ‘Questionnaire’.
 - 2) Why is an interview essential during research process ?
 - 3) Explain in brief characteristics of Hypothesis.
 - 4) Explain the necessity of Research Design.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Explain the sources of Hypothesis.
- 2) Prepare the Bibliography of five books in a proper sequence.
- 3) Explain the “Sources of Data Collection”.
- 4) State the major objectives of interview in Research.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Evaluate the problem of objectivity in Social Research.
- 2) State the objectives of Exploratory Research Design.
- 3) Define concept and explain the nature of concept.
- 4) Describe the structure of Research Report.

मराठी रूपांतर

१. प्रत्येकी **२०** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **२०**

- १) दुय्यम साधने म्हणजे काय ?
- २) ‘संशोधन पद्धती’ म्हणजे काय ?
- ३) ‘संकल्पना’ व्याख्या द्या.
- ४) संशोधन प्रक्रिया म्हणजे काय ?
- ५) प्रश्नावली म्हणजे काय ?
- ६) माहितीचे विश्लेषण म्हणजे काय ?
- ७) ‘चौकशी’ व्याख्या द्या.
- ८) गृहितक ची व्याख्या द्या.

- १) संशोधन आराखड्याचे प्रकार नमुद करा.
- १०) वैज्ञानिक पद्धतीचे संशोधन करण्याचे हेतू कोणते ?
- ११) अहवालाचे प्रकार नमुद करा.
- १२) प्रकरण रूपरेषा म्हणजे काय ?
- १३) अनुमान म्हणजे काय ?
२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- १) प्रश्नावली विषयी थोडक्यात लिहा.
- २) संशोधन प्रक्रीयेत मुलाखत का आवश्यक असते ?
- ३) गृहीतकांची वैशिष्ट्ये थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ४) संशोधन आराखड्याची आवश्यकता स्पष्ट करा.
३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- १) गृहीतकाचे उगमस्रोत स्पष्ट करा.
- २) क्रमवार पद्धतीने पाच पुस्तकांची संदर्भसूची तयार करा.
- ३) माहिती संकलनाचे स्रोत स्पष्ट करा.
- ४) संशोधनातील मुलाखतीची प्रमुख उद्दिष्टे सांगा.
४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) सामाजीक संशोधनातील उद्दिष्टतेच्या समस्या –मूल्यमापन करा.
- २) अन्वेषणात्मक संशोधन आराखड्याची उद्दिष्टे कोणती ?
- ३) संकल्पनेची व्याख्या सांगुन तिचे स्वरूप विशद करा.
- ४) संशोधन अहवालाच्या रचनेचे वर्णन करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – IV)
(A) : Defence Organisation in India
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are *compulsory*.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) :	20
1) When did Coast Guard come into existence ?	
2) How many companies are there in the Battalion of Army ?	
3) State the name of Aircraft carrier in the Indian Navy.	
4) What is the rank of Vice Chief of the Air Staff ?	
5) What is the main role of Defence Committee of the cabinet ?	
6) When did National Defence Council come into existence ?	
7) Which tank has been designed by India ?	
8) Write the long form of GOC.	
9) Where is the Naval H.Q. located ?	
10) Who is the chief of Ministry of Defence.	
11) At present who is the supreme commander of Armed forces ?	
12) Write the long form of I.B.	
13) Define counter-intelligence.	

2. Answer in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) Write a note on ‘Civil Defence’.
- 2) What are the limitations of Tank ?
- 3) State the role of AMC.
- 4) State the role of signals.

3. Answer in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) What are the characteristics, role of Infantry’ ?
- 2) Explain with the help of chart the organisation of an Infantry Division.
- 3) Trace the growth of Indian Navy since 1947.
- 4) State the role of Engineers during wartime.

4. Answer in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) State the role of ASC and AOC.
- 2) Describe the scope and role of the intelligence.
- 3) Explain in detail the principles of defence organisation.
- 4) Explain with the help of chart the organisation of Naval H.Q.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 २) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- १) तटरक्षक दलाची स्थापना केंव्हा झाली ?
- २) स्थलसेनेच्या एका बटालियनमध्ये किती कंपन्या असतात ?
- ३) भारतीय नौदलातील विमानवाहू जहाजाचे नाव सांगा.

- ४) उप हवाईदल प्रमुखांचा हुद्दा कोणता ?
- ५) केंद्रीय मंत्रीमंडलाच्या संरक्षण समितीचे प्रमुख काम कोणते ?
- ६) राष्ट्रीय सुरक्षा परिषदेची स्थापना केंव्हा झाली ?
- ७) भारताने कोणता रणगाडा विकसित केला ?
- ८) जी.ओ.सी. (GOC) चे विस्तारीत रूप लिहा.
- ९) नौसेनेचे प्रमुख कार्यालय कोठे आहे ?
- १०) संरक्षण मंत्रालयाचा प्रमुख कोण असतो ?
- ११) सद्या सशस्त्र दलांचे सर्वोच्च कमांडर कोण आहेत ?
- १२) आय.बी. (I.B.) चे विस्तारीत रूप लिहा.
- १३) प्रतिशत्रुविषयक ज्ञानाची व्याख्या द्या.

२. प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

10

- १) ‘नागरी संरक्षण’ यावर टिप्पण लिहा.
- २) रणगाड्याच्या मर्यादा कोणत्या ?
- ३) ए.एम.सी. चे कार्ये सांगा.
- ४) संपर्क दलाचे कार्ये सांगा.

३. प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

20

- १) पायदलाची वैशिष्ट्ये, कार्ये कोणती आहेत ?
- २) आराखड्याच्या सहाय्याने पायदल डिव्हीजनची संघटना स्पष्ट करा.
- ३) इ.स. १९४७ पासूनचा भारतीय नौदलाच्या विकासाचा आढावा घ्या.
- ४) इंजिनियर्सची युद्धकालीन कामे सांगा.

४. प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

30

- १) ए.एस.सी.व ए.ओ.सी.ची कार्ये सांगा.
 - २) शत्रुविषयक ज्ञानाची व्याप्ती आणि कार्ये विशद करा.
 - ३) संरक्षण संघटनेची तत्वे सविस्तर स्पष्ट करा.
 - ४) आराखड्याच्या साहयाने नौसेना प्रमुख कार्यालयाची संघटना स्पष्ट करा.
-

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – IV)
(B) : India and her Neighbours
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are *compulsory*.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) :	20
1) Write full form of SAARC.	
2) Who are the members of SAARC ?	
3) What is National Power ?	
4) In which year was China attack on India ?	
5) When did India grant asylum to Dalai Lama ?	
6) Which Indian State having contiguity with MacMohan line ?	
7) What is Maritime Border ?	
8) In which year was Panchsheel treaty signed ?	
9) State the location of Bhutan.	
10) Between whom was the Simla treaty signed ?	
11) Which treaty was signed after 1965 war ?	
12) Who was the chief of Indian Army in Bangladesh War ?	
13) Which battle is called battle of tank ?	
2. Answer in 50 words each (any 2) :	10
1) Write a note on ‘MacMohan Line’.	
2) What are the causes of 1962 war ?	
3) Explain the objectives of SAARC.	
4) State the lessons of 1965 war.	

3. Answer in **150** words **each** (any **2**) : **20**

- 1) Explain India's role in SAARC.
- 2) State the ethnic problem in Srilanka.
- 3) What are the causes of 1971 war ?
- 4) State India's geostrategic location and its significance.

4. Answer in **300** words **each** (any **2**) : **30**

- 1) Explain the historical relations between India and Myanmar.
- 2) Describe in detail Indo-Afghanistan relations.
- 3) What are the causes and implications of 1962 war.
- 4) Explain the elements of India's National Power.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 २) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. प्रत्येकी **२०** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **१०**) : **२०**

- १) SAARC चे विस्तारीत रूप लिहा.
- २) सार्कची सदस्य राष्ट्रे कोणती ?
- ३) राष्ट्रीय सत्ता म्हणजे काय ?
- ४) चीनने भारतावर कोणत्या वर्षी हल्ला केला ?
- ५) दलाई लामाला भारताने आश्रय केब्बा दिला ?
- ६) मँकमोहन रेषा भारताच्या कोणत्या राज्याशी संलग्न आहे ?
- ७) समुद्र सीमा म्हणजे काय ?
- ८) पंचशील करार कोणत्या वर्षी झाला ?

९) भूतानचे स्थान सांगा.

१०) सिमला करार कोणता झाला ?

११) १९६५ च्या युद्धानंतर कोणता करार झाला ?

१२) बांगला देश युद्धात भारतीय सेनेचा प्रमुख कोण होता ?

१३) कोणत्या लढाईला रणगाड्याची लढाई म्हटले जाते ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही २) :

५०

१) मँक मोहन रेषा यावर टिपण लिहा.

२) १९६२ च्या युद्धाची कारणे कोणती ?

३) सार्कची उद्दीष्टे स्पष्ट करा.

४) १९६५ च्या युद्धापासून मिळालेले धडे सांगा.

३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही २) :

२०

१) सार्कमधील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.

२) श्रीलंकेतील वांशिक समस्या सांगा.

३) १९७१ च्या युद्धाची कारणे कोणती ?

४) भारताचे भूसामरिक स्थान व महत्व सांगा.

४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही २) :

३०

१) भारत आणि म्यानमार यांच्यातील ऐतिहासिक संबंध स्पष्ट करा.

२) भारत अफगानिस्तान संबंधाचे सविस्तर वर्णन करा.

३) १९६२ च्या युद्धाचे कारणे आणि परिणाम कोणते ?

४) भारताच्या राष्ट्रीय सत्तेचे घटक स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Special – IV)
(C) : Role of Science and Technology in National Security
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are **compulsory**.
2) Figures to the right indicate **full marks**.

1. Answer in **20** words **each** (any **ten**) : **20**

- 1) What is Science ?
- 2) Define Technology.
- 3) What do you understand by National Security ?
- 4) State the basic aim of India's Space Programme.
- 5) Which weapons were newly introduced during world war second ?
- 6) What is Information Technology ?
- 7) Give the long form of ISRO.
- 8) What is Biological warfare ?
- 9) Define 'Energy'.
- 10) What is starwar ?
- 11) What is INSAT ?
- 12) In which year India established Atomic Energy Commission ?
- 13) What is computer system ?

2. Answer in **50** words **each** (any **two**) : **10**

- 1) Explain the role of Tank in warfare ?
- 2) Explain Newton's Law of motion.
- 3) Describe the concept of National security.
- 4) Explain the objectives of India's scientific research.

3. Answer in **150** words **each** (any **two**) : **20**

- 1) Write an essay on Industrial Revolution.
- 2) Explain in detail the India's Space Programme.
- 3) Discuss the role of science and technology as an element of war potential in National Security.
- 4) Explain D.R.D.O's contribution to the modernisation programme of Indian armed forces.

4. Answer in **300** words **each** (any **two**) : **30**

- 1) Explain the impact of Naval power on warfare.
- 2) Describe the role of science and technology in National Security.
- 3) Evaluate the role of Technologies during second world war.
- 4) Explain the impact of dual use Technologies.

मराठी रूपांतर

सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 २) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. प्रत्येकी २० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

२०

- १) विज्ञान म्हणजे काय ?
- २) तंत्रज्ञानाची व्याख्या द्या.
- ३) राष्ट्रीय सुरक्षिततेविषयी आपणास काय माहिती आहे ?
- ४) भारताच्या अवकाश कार्यक्रमाचा मूळ उद्देश्य सांगा.
- ५) दुसऱ्या महायुद्धात कोणती नवीन शस्त्रास्त्रे वापरण्यात आली ?
- ६) माहिती तंत्रज्ञान म्हणजे काय ?
- ७) आय.एस.आर.ओ. (ISRO) चे विस्तारीत रूप लिहा.
- ८) जैविक युद्धपद्धती म्हणजे काय ?
- ९) ‘ऊर्जा’ व्याख्या द्या.
- १०) स्टारवॉर म्हणजे काय ?
- ११) इन्सॅट म्हणजे काय ?
- १२) भारतात अटोमिक इन्जर्जी कमिशनची स्थापना कधी झाली ?
- १३) संगणक पद्धत म्हणजे काय ?

२. प्रत्येकी ५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : १०
- १) रणगाडा युद्धपद्धतीचे अर्थ स्पष्ट करा.
 - २) न्यूटनचे गतिविषयक नियम स्पष्ट करा.
 - ३) राष्ट्रीय सुरक्षेची संकल्पना विशद करा.
 - ४) भारताच्या विज्ञान संशोधनाचे हेतू स्पष्ट करा.
३. प्रत्येकी १५० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : २०
- १) ‘ओद्योगिक क्रान्तिवर’ निबंध लिहा.
 - २) भारताचा अवकाश कार्यक्रम सविस्तर स्पष्ट करा.
 - ३) राष्ट्रीय सुरक्षेतील युद्ध क्षमता घटक म्हणून विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या भूमिकेची चर्चा करा.
 - ४) भारतीय सशस्त्र दलाच्या आधुनिकीकरणाच्या कार्यक्रमात डी.आर.डी.ओ चे योगदान स्पष्ट करा.
४. प्रत्येकी ३०० शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : ३०
- १) युद्ध पद्धतीवर नाविक शक्तीचा काय परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.
 - २) राष्ट्रीय सुरक्षेतील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाची भूमिका विशद करा.
 - ३) दुसऱ्या महायुद्धातील तंत्रज्ञानाच्या भूमिकेचे मूल्यांकन करा.
 - ४) द्विं उपयुक्तता तंत्रज्ञानाचे परिणाम स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. Examination, 2011
MATHEMATICS
FMG-III : Computational Mathematics
(2004 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B.: i) All questions are **compulsory**.
ii) Figures to the **right** indicate **full marks**.

- 16
1. Attempt **each** of the following :
- i) Which of the following are invalid identifiers ? Justify.
 - a) a b c
 - b) my name
 - ii) Determine which of the following are valid character constants ? Justify.
 - a) 'b'
 - b) 'abc'
 - iii) Write a for loop to calculate the sum
- $$2 + 4 + 8 + 16 + \dots + 128.$$
- iv) Explain the meaning of the following declaration :
- ```
float sq (float x, int n);
```
- v) Define a structure consisting of two integer members and a floating-point member. Also declare two variables of this structure.
- vi) Explain the meaning of the following declarations :
- ```
float x[2] [3];
```
- ```
int a[2] [6];
```
- vii) What is the relationship between the address of a variable i and the corresponding pointer variable P<sup>i</sup> ?
  - viii) State any two preprocessor directives used in C language.



2. A) Attempt **any one** of the following : 6
- i) Write a short note on logical operators.
  - ii) Write a short note on arithmetic operators.
- B) Attempt **any two** of the following : 10
- i) Write a C program to calculate the average of n integers.
  - ii) Write an algorithm to find the maximum and minimum of three numbers.
  - iii) Draw a flow chart to check whether the given number is prime or composite.
3. A) Attempt **any two** of the following : 8
- i) Write a note on for loop.
  - ii) Write a C program to find the reverse of a given integer.
  - iii) Write a C program to accept three sides of a triangle and check whether the triangle is an equilateral, isosceles or scalene triangle.
- B) Attempt **any two** of the following : 8
- i) Write a short note on multidimensional arrays.
  - ii) Write a short note on fclose and fopen functions.
  - iii) Write a short note on external variables.
4. A) Attempt **any one** of the following : 6
- i) Write a C program for addition and subtraction of two complex numbers using structures.
  - ii) Write a C program for addition of two matrices of size  $3 \times 3$ .
- B) Attempt **any two** of the following : 10
- i) Write a C program that will read a line from a data file on a character by character basis, and displays the text on the screen.
  - ii) Write a short note on command line arguments.
  - iii) Write a short note on passing structures to functions.



5. A) Attempt **any one** of the following : 6

- i) Write a note on pointer arithmetic.
- ii) Write a note on storage classes.

B) Attempt **any two** of the following : 10

- i) Write a C program using structures to accept and display customer recorders of 100 customers. Customer record should include account number, name and balance.
  - ii) Write a short note on data files.
  - iii) Write a short note on structures.
-



[3901] – 6

**T.Y.B.A. Examination, 2011  
FRENCH SPECIAL – III  
Litterature : Theatre : 17<sup>th</sup>, 19 cent + 20<sup>th</sup> century  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**All questions carry equal marks.**

Question 1. "Fuis-Moi !" Pourquoi Hernani dit-il cela à sa bien-aimée ?

Ou

Le rôle de l'amour chez Corneille.

Question 2. Pourquoi L'Infante veut-elle changer le destin d'Inès dans "La Reine Morte" ?

Question 3. Faites une comparaison entre M.Jourdain et Harpagon.  
Lequel des deux, vous parait-il le plus sympathique ?

Question 4. Situez et expliquez 2 au choix.

a. " J'y réfléchirai "

b. Que diable ! Voilà pour traiter toute une ville.

c. ".....Misérable vengeur d'une juste querelle "



[3901] – 60

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**MATHEMATICAL STATISTICS (General)**  
**Statistical Inference**  
**(Old Course) (2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :**
- i) All questions are compulsory.
  - ii) Figures to the right indicate full marks.
  - iii) Use of calculator and statistical table is allowed.
  - iv) Symbols and abbreviations have their usual meaning.

1. Attempt any ten of the following : (2×10=20)

- a) Let  $X_1, X_2, \dots, X_5$  be a random sample of size 5 from Poisson distribution with mean 3.

Find relative efficiency of

$$T_1 = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_5}{5} \text{ with respect to}$$

$$T_2 = \frac{X_1 + X_2 + 3X_3}{5} \text{ and write your conclusion.}$$

- b) Define ‘size of a test’ and power of a test.  
c) State Neyman-Pearson (N.P) lemma.  
d) State Pitman-Koopman form of distribution.  
e) Distinguish between an estimator and an estimate.  
f) Define ‘Null hypothesis’.



- g) Define level of significance and size of a test.
- h) Define simple hypothesis and composite hypothesis.
- i) Comment on the statement. ‘If  $T$  is an unbiased estimator of  $\theta$  then  $T+\theta$  is an unbiased estimator of  $2\theta$ ’.
- j) Define length of confidence interval.
- k) Define ‘Pivotal quantity’.
- l) Explain the term ‘Run’.

2. Attempt **any two** of the following : **(2×5=10)**

- a) Let  $X_1, X_2, \dots, X_n$  be a random sample of size  $n$  from  $N(\mu, \sigma^2)$  distribution. Show that the statistic  $T = \frac{1}{2(n-1)} \sum_{i=1}^{n-1} (X_{i+1} - X_i)^2$  is an unbiased estimator of  $\sigma^2$ .

- b) State the Pitman-Koopman form of distribution and prove that a probability distribution  $f(x, \theta)$  is of this form then there exists a sufficient statistic for the parameter  $\theta$ .

- c) Construct SPRT of strength  $(\alpha, \beta)$  for testing  $H_0 : \mu = \mu_0$  against  $H_1 : \mu = \mu_1$  for  $N(\mu, \sigma^2)$  where  $\sigma^2$  is known.

- d) A sequence of plants in a row observed as diseased (D) and healthy (H) as follows :

HH DHHHHHH DHDDD HHHHHHDDHHD

Test whether disease struck randomly to the plants ? Use 5% level of significance.



3. Attempt **any two** of the following : **(2×10=20)**

- State and prove Cramer -Rao inequality.
- i) Find Fisher's information  $I(\alpha)$  for the exponential distribution with parameter  $\alpha$ .
- ii) Obtain the m.l.e of  $\mu$  for  $N(\mu, \sigma^2)$ ,  $\sigma^2$  known.
- c) Let  $X_1, X_2, \dots, X_{25}$  be a random sample of size 25 from a normal distribution with mean  $\mu$  and variance 4. To test  $H_0: \mu = 10$  against  $H_1: \mu = 9$

Determine :

- i) The best critical region (BCR) of size 0.04.
- ii) Power of the critical region.
- iii) Does the test based on this (BCR) remain UMP test for testing  $H_1: \mu < 10$  ?
- d) i) Describe one sample 'Wilcoxon's signed rank test'.
- ii) A sequence of 15 random numbers generated on a computer are given below. Using sign test examine whether the sequence has population median  $\mu = 0.5$  at 5% level of significance : 0.96, 0.51, 0.41, 0.09, 0.50, 0.12, 0.12, 0.55, 0.52, 0.84, 0.77, 0.78, 0.28, 0.69, 0.38.

4. Attempt **any two** of the following : **(2×15=30)**

- a) State whether **each** of the following statement is **true or false**. Give reason.
  - If  $T$  is an unbiased estimator of a parameter  $\theta$  and  $\phi(\theta)$  is a function of  $\theta$  then  $\phi(T)$  is an unbiased estimator of  $\phi(\theta)$ .
  - If  $T$  is MVBUE for  $\theta$  then  $T$  is sufficient for  $\theta$ .
  - If  $T_1$  and  $T_2$  are two independent estimators of  $\theta$ . Then  $\frac{T_1 + T_2}{2}$  is less efficient than both  $T_1$  and  $T_2$ .
  - An estimator is consistent if its bias and variance both tend to zero as the sample size tends to infinity.
  - Sample standard deviation is a biased estimator of the population standard deviation.



- b) A nicotine contents of two brands of cigarettes, measured in milligrams, was found to be as follows :

Brand **A** : 2.1, 4.0, 6.3, 5.4, 4.8, 3.7, 6.1, 3.3.

Brand **B** : 4.1, 0.6, 3.1, 2.5, 4.0, 6.2, 1.6, 2.2, 1.9, 5.4.

Use Mann-Whitney U-test, to test the hypothesis that the average nicotine contents of the two brands are equal against the alternative hypothesis that they are unequal, at 5% level of significance.

- c) Explain the notions of Best Linear unbiased Estimator and Uniformly minimum variance unbiased estimator (UMVUE) and prove that UMVUE is unique whenever it exists.
- d) Define :
- i) Unbiasedness
  - ii) Efficiency and
  - iii) Consistency.



**T.Y. B.A. Examination, 2011  
ENGLISH (Special – III)  
Functional English  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B. :** i) All questions are **compulsory**.  
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. A) Do as directed (**any three**) :

**6**

- i) Give form labels for each underlined word in the following phrases :
  - a) the technician's tool
  - b) my favourite tourist place
- ii) Give function labels for each underlined word in the following phrases :
  - a) Very large slice
  - b) Wild life in Canada
- iii) Draw a labelled tree diagram for the following sentence :  
The critics have stated his play without mercy.
- iv) Identify the clause structure of the following sentence in terms of SPOCA :  
She works at home very rarely.

B) Do as directed (**any four**) :

**8**

- i) Brinjal is a good source of vitamins and minerals, especially iron.  
(Identify the register of the utterance and mention its markers)
- ii) Come, have a bite.  
(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and mention its markers)



iii) I'm afraid, I entirely disagree with you.

(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and mention its markers)

iv) Mr. John went to Washington by railroad.

(Identify the utterance as an instance of British English, American English or General Indian English and mention its markers)

v) Where you are going ?

(Identify the utterance as an instance of British English, American English or General Indian English and Mention its markers)

C) Do as directed (**any three**) :

**6**

i) Transcribe **any two** of the following words :

morning, application, again, leader.

ii) Give two instances of minimal pair – /D/ – /D̪ :/

iii) Mention the number of syllables in the word ‘Management’ and mark the accent on an appropriate syllable.

iv) Define with suitable examples the term ‘allophone’.

2. Write short notes on **any two** of the following in not more than **50** words **each** : **10**

i) The Falling Tone

ii) Consonants of English

iii) Word Accent

iv) The structure of the syllable.



3. Write short notes on **any two** of the following in not more than **150** words **each** : **20**

- i) The closed classes of words.
- ii) Pre-modifiers and Post-Modifiers of Noun Phrase.
- iii) Adjective Phrase.
- iv) Grammatical Tests.

4. A) Attempt **any one** of the following in not more than **300** words : **15**

- i) Explain the levels of linguistic analysis.
- ii) Point out the relationship between the Cooperative Principle and Politeness Principle.

B) Attempt **any one** of the following in not more than **300** words : **15**

- i) Discuss with examples the open classes of words.
  - ii) Explain how language varies according to both the use and the user.
-



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**ENGLISH (Special – IV)**

**Introduction to Literary Criticism and Literary Appreciation**  
**(2004 Pattern)**

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B. : i) All questions are compulsory.*  
*ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Attempt **any ten** of the following in **not** more than **20** words **each** : **20**

- 1) What is an ‘Image’ ?
- 2) What is ‘Wit’ ?
- 3) What is ‘Persona’ ?
- 4) Define the term ‘Intentional Fallacy’.
- 5) What is ‘Hamartia’ ?
- 6) What is ‘Genre’ ?
- 7) What is an ‘epithet’ ?
- 8) Explain the term ‘Empathy and Sympathy’.
- 9) What is a ‘flat’ character.
- 10) What is ‘conceit’ ?
- 11) What is meant by ‘comic relief’ ?
- 12) What is ‘paradox’ ?
- 13) What is meant by ‘Comedy of Manners’ ?



2. Answer **any two** of the following in **not** more than **50** words **each** : 10

- 1) What is the purpose of literary criticism ?
- 2) Explain literature as a fine art.
- 3) What is the aim or object of ‘Imitation’ ?
- 4) Bring out the distinction between the ‘poetic truth’ and ‘historical truth’.

3. Attempt **any two** of the following : 20

- a) Read the following poems and answer the questions that follow :

To force the pace and never to be still  
Is not the way of those who study birds  
Or women. The best poets wait for words.  
  
The hunt is not an exercise of will  
But patient love relaxing on a hill  
To note the movement of a timid wing;  
Until the one who knows that she is loved  
No longer waits but risks surrendering-  
In this the poet finds his moral proved,  
Who never spoke before his spirit moved.  
  
The slow movement seems, somehow, to say much more  
To watch the rarer birds, you have to go  
Along deserted lanes and where the rivers flow  
In silence near the source, or by a shore  
Remote and thorny like the heart’s dark floor.  
  
And there the women slowly turn around,  
Not only flesh and bone but myths of light  
With darkness at the core, and sense is found  
By poets lost in crooked, restless flight,  
The deaf can hear, the blind recover sight.

**Questions :**

- 1) What is the theme of the poem ?
  - 2) How does the poet describe the lover and the bird watcher ?
  - 3) Where can be watch the rarer birds ?
  - 4) What do the birds symbolise ?
  - 5) Suggest a suitable title to the poem.
- b) At sixteen, glib of tongue and shy,  
And slave to giant pride;  
Given to grass and stream and sky,  
And flesh, erratic guide.  
But now I am a leaf: touch me with the sun: and  
I will laugh.

At thirty-five a scarred ship,  
Cargo safe in port,  
Delight on quay and life in grip,  
Dry love, the dry retort.  
But now I am a leaf: and touch me with the sun: and  
I will laugh.

Cupped in decrepit easy chair,  
Mellow gum in eyes,  
On life's porch with a languid air  
He waits a guest's surprise.  
Now too I am a leaf: and touch me with sun: and  
I will laugh.



Bright Tree ! bright branches! Tree that lives  
In the world's secret root,  
Scans sky, field and man, and gives  
Devotion flower and fruit,  
Of you I am a leaf: touch me with the sun: and  
I will laugh.

Questions :

- 1) What stage of life is pictured in the first stanza ? How ?
- 2) What does the 'leaf' stand for ?
- 3) What is the symbolic significance of the last stanza ?
- 4) What is the rhyme scheme of first four lines in each stanza ?
- 5) Suggest a suitable title to the poem.

c) The tarpaulin flaps are buttoned down  
on the windows of the state transport bus  
all the way up to Jejuri.

A cold wind keeps whipping  
and slapping a corner of the tarpaulin  
at your elbow.



You look down the roaring road.

You search for signs of daybreak in  
what little light spills out of the bus

Your own divided face in a pair of glasses  
on an old man's nose  
is all the countryside you get to see

You seem to move continually forward  
towards a destination  
just beyond the caste mark between his eyebrows.

Outside, the sun has risen quietly.  
It aims through an eyelet in the tarpaulin  
and shoots at the old man's glasses.

A sawed off sunbeam comes to rest  
gently against the driver's right temple.  
The bus seems to change direction.

At the end of the bumpy ride  
with your own face on either side  
when you get off the bus  
you don't step inside the old man's head.



## Questions :

- 1) What is the theme of the poem ?
  - 2) Where does the pilgrim see his divided face ?
  - 3) Mention the words suggestive of the time of the day.
  - 4) Comment on the setting of the poem.
  - 5) Suggest a suitable title to the poem.
- d) Nothing is so beautiful as spring-

When weeds, in wheels, shoot long and lovely and lush,  
Thrush's eggs look little low heavens, and thrush  
Through the echoing timber does so rinse and wring  
The ear, it strikes like lightnings to hear him sing;  
The glassy peartree leaves and blooms, they brush  
The descending blue; that blue is all in a rush  
With richness; the racing lambs too have fair their fling.

What is all this juice and all this joy ?  
A strain of the earth's sweet being in the beginning  
In Eden garden – Have, get, before it cloy,  
Before it cloud, Christ, lord and sour with sinning,  
Innocent mind and Mayday in girl and boy,  
Most, O maid's child, thy choice and worthy the winning



Questions :

- 1) Comment on the repetition of the sounds in lines 2, 3 and 8.
  - 2) To whom does the phrase ‘innocent mind’ refer to ?
  - 3) Which words describe the loss of innocence ?
  - 4) Why does the poet say ‘Nothing is so beautiful as spring’ ?
  - 5) Suggest a suitable title to the poem.
4. Answer **any two** of the following in **not** more than **300** words **each** : **30**

- 1) Write a critical note on Sidney’s views on nature and function of poetry.
- 2) Explain how Dr. Johnson defends Shakespear’s violation of the three unities.
- 3) Discuss Eliot’s views about ‘tradition’ .
- 4) Explain in detail the usefulness of biographical approach to literature in interpreting the individual literary texts.



[3901] – 64

**T.Y. B.A. Examination, 2011  
PHYSICAL EDUCATION  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** i) All questions are **compulsory.**  
ii) Figures to the **right** indicate **full marks.**  
iii) Draw **neat** diagram **wherever** necessary.

1. Answer the following in **twenty** words **each** (**any ten**) : **20**

- 1) In which Country 2010 Commonwealth games will be held in which Town ?
- 2) Who is the Indian player who got the Gold medal in 2008 Olympics ?  
In which game ?
- 3) Give measurements of Hockey ground.
- 4) Which Indian Bowler is awarded “Padmashree” in 2009 ?
- 5) Who is the medal winner Indian player in Boxing in 2008 Olympics ? Which medal ?
- 6) Who is known as the ‘Magician’ in Hockey ?
- 7) Which day is celebrated as the ‘sports day’ ?
- 8) Give basic skills required in wrestling.
- 9) Give basic skills necessary in game of Volleyball.
- 10) Give measurements of Kabaddi ground.
- 11) Give measurements of Badminton ground for singles and doubles.
- 12) Give basic skills required in the Gymnastic event.
- 13) Give motto of Olympic games.



2. Answer the following in **fifty** words **each (any two)** : **10**

- 1) Describe various throws in Athletics.
- 2) Explain planning of physical education at College Level.
- 3) Give importance of school level physical education.
- 4) Explain importance of ‘National games’.

3. Answer the following in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Explain the nature of physical education during British Period.
- 2) Explain the functions and importance of ‘Sports Authority of India’.
- 3) Give basic skills and rule for the game of Volleyball.
- 4) Give importance of Akhadas and Talims in post independence period.

4. Answer the following in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain objectives, aims and importance of ‘Olympic games’.
- 2) Draw neat diagram of Kho Kho ground with measurements and explain in detail skills and rules of the game.
- 3) Explain planning and Organisation of Kabaddi competition.
- 4) Draw diagram of Badminton Court with measurements and write in detail skill and rule of Badminton.



### मराठी रूपांतर

- सूचना:** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.  
iii) आवश्यक तेथे आकृती काढा.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी वीस शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही दहा) : **20**

- 1) 2010 मध्ये होणारी राष्ट्रकूठ स्पर्धा कोणत्या देशात व कोणात्या शहरात होणार आहे ?
- 2) सन 2008 मध्ये झालेल्या ऑलिम्पीक स्पर्धेत कोणात्या भारतीय खेळाडून सुवर्णपदक मिळाले ? व कोणत्या क्रीडाप्रकारामध्ये ?
- 3) हॉकीच्या मैदानाची मोजमापे लिहा.
- 4) सन 2009 साली कोणत्या भारतीय फिटकी गोळंदाजास पद्मश्री पुरस्काराने गौरविण्यात आले ?
- 5) सन 2008 च्या ऑलिम्पीक स्पर्धेत कोणत्या भारतीय खेळाडून मुष्ठीयुद्धं प्रकारात पदक मिळाले व कोणते ?
- 6) हॉकीचे ‘जावूगर’ म्हणून कोणत्या खेळाडूस संबोदाले जाते ?
- 7) ‘राष्ट्रीय क्रीडादिन’ म्हणून कोणता दिवस साजरा केला जातो ?
- 8) कुस्ती या क्रीडाप्रकारातील कौशल्य सांगा.
- 9) व्हॉलीबॉल या क्रीडाप्रकारातील कौशल्य सांगा.
- 10) कबड्डी क्रीडांगणाची मोजमापे लिहा.
- 11) बॉडमिंटन कोर्टची एकेरी व दुहेरी स्पर्धेसाठीची मोजमापे लिहा.
- 12) जिम्स्टीक या क्रीडाप्रकारातील विविध कौशल्य (बाणी) सांगा.
- 13) ऑलिम्पीक खेळाचे ब्रीदवाक्य / बोधवाक्य कोणते ?



2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी पन्नास शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : **10**

- 1) मैदानी स्पर्धेतील विविध प्रकारांचे वर्णन करा.
- 2) महाविद्यालय स्तरावरील शारीरिक शिक्षणाचे नियोजन स्पष्ट करा.
- 3) शालेय शारीरिक शिक्षणाचे महत्व सांगा.
- 4) राष्ट्रीय क्रीडास्पर्धाचे महत्व स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची दिडशे शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : **20**

- 1) ब्रिटीश कालातील शारीरिक शिक्षण थोडक्यात स्पष्ट करा.
- 2) क्रीडाप्राधिकरणाचे कार्य व महत्व स्पष्ट करा.
- 3) व्हॉलीबॉल खेळातील मुलभूत कौशल्य व नियमांची माहिती सांगा.
- 4) स्वातंत्र्य प्राप्तीच्या कालातील आखाडे व तालमीचे महत्व स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी तीनशे शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : **30**

- 1) ऑलिम्पीक खेळाचे ध्येय व महत्व स्पष्ट करा.
- 2) खो-खो खेलाच्या मैदानाची मोजमापासह आकृती काढून कौशल्य व नियमाची सविस्तर माहिती लिहा.
- 3) कबड्डी खेळाचे स्पर्धानियोजन स्पष्ट करा.
- 4) बॉडमिंटन कोर्टची मोजमापासह आकृती काढून कौशल्य व नियमांची सविस्तर माहिती लिहा.



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**MATHEMATICS (MG – III)**  
**Algebra**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** 1) All questions are compulsory.  
2) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : 16

- i) True or false ? Every binary operation defined on a set having exactly one element is both commutative and associative.
- ii) Find the order of the cyclic subgroup of  $Z_4$  generated by  $\bar{3}$ .
- iii) If  $\sigma = (1,2,5,4) \in S_5$  then find the index of  $\langle \sigma \rangle$  in  $S_5$ .
- iv) Let  $F$  be the additive group of all functions from  $\mathbb{R}$  into  $\mathbb{R}$ , and let  $\phi: F \rightarrow F$  be given by  $\phi(f) = 3f$ . Show that  $\phi$  is group homomorphism.
- v) Find the order of the ring  $M_2(Z_2)$ .
- vi) Write the field of quotients of the integral domain  $\mathbb{Z}$ .
- vii) Show that  $\frac{Q[x]}{\langle x^2 - 3 \rangle}$  is a field.
- viii) Write all zero divisors of the ring  $Z_{12}$ .

2. A) Attempt any one of the following : 6

- i) Prove that a subgroup of a cyclic group is cyclic.
- ii) Prove that for  $n \geq 2$ ,  $A_n$  = set of all even permutations forms a subgroup of  $S_n$  of order  $\frac{n!}{2}$ .

P.T.O.

B) Attempt **any two** of the following :**10**i) Let  $G$  be a group and let  $a, b \in G$ . Show that

$$(ab)^{-1} = a^{-1}b^{-1} \text{ if and only if } G \text{ is abelian group.}$$

ii) Let  $H$  be a subgroup of a group  $G$  such that  $g^{-1}hg \in H$  for all  $g \in G$  and all  $h \in H$ . Show that every left coset  $gH$  is the same as the right coset  $Hg$ .iii) Let  $S_n$  be the symmetric group on  $n$  letters, and let

$$\phi: S_n \rightarrow Z_2 \text{ be defined by}$$

$$\phi(\sigma) = \begin{cases} 0 & \text{if } \sigma \text{ is an even permutation} \\ 1 & \text{if } \sigma \text{ is an odd permutation} \end{cases}$$

3. A) Attempt **any two** of the following :**8**i) Show that an intersection of normal subgroups of a group  $G$  is again a normal subgroup of  $G$ .ii) Show that if a finite group  $G$  contains a nontrivial subgroup of index 2 in  $G$ , then  $G$  is not simple.

iii) Show that every cyclic group is an abelian group.

B) Attempt **any two** of the following :**8**i) Show that  $a^2 - b^2 = (a + b)(a - b)$  for all  $a$  and  $b$  in a ring  $R$  if and only if  $R$  is commutative.ii) Prove that every field  $F$  is an integral domain.iii) Show that the characteristic of an integral domain is either 0 or a prime  $P$ .4. A) Attempt **any one** of the following :**6**i) Prove that an element  $a \in F$  (field) is a zero of  $f(x) \in F[x]$  if and only if  $(x - a)$  is a factor of  $f(x)$  in  $F[x]$ .

ii) State and prove Eisenstein criterion.



B) Attempt **any two** of the following :

**10**

- i) Let  $R$  be a commutative ring and let  $a \in R$ . Show that  
 $I_a = \{x \in R / ax = 0\}$  is an ideal of  $R$ .

- ii) Show that  $\phi: C \rightarrow M_2(\mathbb{R})$  given by

$$\phi(a + ib) = \begin{pmatrix} a & b \\ -b & a \end{pmatrix}$$

for  $a, b \in R$  is a one-one ring homomorphism.

- iii) Prove that in a commutative ring  $R$  with unity, any maximal ideal is a prime ideal.

5. A) Attempt **any one** of the following :

**6**

- i) Prove that every PID is a UFD.  
ii) Prove that every Euclidean domain is a PID.

B) Attempt **any two** of the following :

**10**

- i) By using Euclidean algorithm find gcd  $d$  and integers  $a = 22471$  and  $b = 3, 266$ . Also, find  $m, n \in \mathbb{Z}$  such that  $d = ma + nb$ .  
ii) Show that every field is a Euclidean domain.  
iii) Prove that  $\mathbb{Z}[i]$  is an integral domain.



[3901] – 66

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**MATHEMATICS (Special – III)**  
**Metric Spaces and Complex Analysis**  
**(2004 Pattern)**

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

- N.B.** : i) All questions are compulsory.  
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : 16

i) Let  $A = \left\{ < x, y > \in \mathbb{R}^2 \mid x + y = 1 \right\}$ . Show that the point  $\left( \frac{1}{2}, \frac{1}{3} \right)$  is not a limit point of A.

ii) State, whether the following statement is true or false with justification.

The sequence  $\left\{ 1, \frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \dots, \frac{1}{n}, \dots \right\}$  is convergent in  $\mathbb{R}_d$ .

iii) Let M be a metric space. If  $f : M \rightarrow \mathbb{R}_d$  is a one-one function which is continuous at  $a \in M$ , then show that  $\{a\}$  is an open ball in M.

iv) Show that  $M = (0, 1]$  is not a compact metric space with absolute value metric.

v) State whether the following statement is true or false with justification.

If x is a real number, then  $\cos(ix)$  is also a real number.

vi) Find the principal value of  $(-i)^i$ .

vii) Show that  $f(z) = e^x (\cos y + i \sin y)$  is an entire function, where  $z = x + iy$ .

viii) Find the value of the integral :

$$\int_C \frac{1}{z^2 + 4} dz$$
, where C is the circle  $|z - i| = 2$  in the positive sense.

P.T.O.



2. A) Attempt **any one** of the following : 6

- i) If the metric space  $M$  has the Heine-Borel property, then prove that  $M$  is compact.
- ii) Let  $M_1$  and  $M_2$  be any two metric spaces. Prove that a function  $f : M_1 \rightarrow M_2$  is continuous at  $a \in M_1$  if and only if whenever  $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$  is a sequence of points in  $M_1$  converging to  $a$ , then the sequence  $\{f(x_n)\}_{n=1}^{\infty}$  of points in  $M_2$  converges to  $f(a)$ .

B) Attempt **any two** of the following : 10

- i) Show that  $\mathbb{R}^1$  and  $\mathbb{R}_d$  are not homeomorphic.
- ii) If  $A$  is a connected subset of the metric space  $M$ , prove that  $\overline{A}$  is connected.
- iii) If  $A$  and  $B$  are open subsets of  $\mathbb{R}^1$ , prove that  $A \times B$  is an open subset of  $\mathbb{R}^2$ .

3. A) Attempt **any two** of the following : 8

- i) Prove that if  $A$  is an infinite set and  $x \in A$ , then  $A$  and  $A - \{x\}$  are equivalent.
- ii) If  $E$  is any subset of a metric space  $M$ , then prove that  $\overline{E}$  is a closed subset of  $M$ .
- iii) If  $\langle M, \rho \rangle$  is a complete metric space and  $A$  is a closed subset of  $M$ , then prove that  $\langle A, \rho \rangle$  is also complete.



B) Attempt **any two** of the following : 8

- i) Use definitions of  $\sin z$  and  $\cos z$  to show that

$$2 \sin(z_1 + z_2) \sin(z_1 - z_2) = \cos 2z_2 - \cos 2z_1.$$

- ii) Find all values of  $z$  such that  $e^z = -2$ .

- iii) Show that  $f(z) = \sin x \cos hy + i \cos x \cdot \sin hy$  is an entire function.

4. A) Attempt **any one** of the following : 6

- i) Let  $f(z) = u(x, y) + iv(x, y)$ . If  $f'(z)$  exists at a point  $z_0 = x_0 + iy_0$ , then prove that the first order partial derivatives of  $u$  and  $v$  exist at  $(x_0, y_0)$ . Also prove that first-order partial derivatives of  $u$  and  $v$  satisfy the C.R. equations at  $(x_0, y_0)$ .

- ii) Suppose that a complex valued function  $f$  is continuous on a domain  $D$ . If  $f$  has an antiderivative  $F$  in  $D$ , then prove that the integrals of  $f(z)$  along contours lying entirely in  $D$  and extending from any fixed point  $z_1$  to any fixed point  $z_2$  all have the same value.

B) Attempt **any two** of the following : 10

- i) Find all the roots of the equation  $\sin z = \cosh 4$ .

- ii) Give two Laurent series expansion in powers of  $z$  for the function

$f(z) = \frac{1}{z^2(1-z)}$  and specify the regions in which those expansions are valid.

- iii) Let  $C$  be the circle  $|z| = 2$ , described in the positive sense. Evaluate the integral  $\int_C \tan z \, dz$ .

5. A) Attempt **any one** of the following :**6**

- i) State and prove Taylor's theorem.
- ii) State and prove fundamental theorem of algebra.

B) Attempt **any two** of the following :**10**

- i) Let  $C$  be unit circle  $z = e^{i\theta} (-\pi \leq \theta \leq \pi)$ . First show that, for any real constant  $a$ ,

$$\int_C \frac{e^{az}}{z} dz = 2\pi i.$$

Then write the integral in terms of  $\theta$  to derive the integration formula

$$\int_0^\pi e^{a \cos \theta} \cos(a \sin \theta) d\theta = \pi$$

- ii) Find the linear fractional transformation that maps the points  $z_1 = 1$ ,  $z_2 = 0$ ,  $z_3 = -1$  on to the points  $w_1 = i$ ,  $w_2 = \infty$ ,  $w_3 = 1$ .
- iii) Let  $C_R$  denote the upper half of the circle  $|z| = R$  ( $R > 2$ ), taken in the counter clockwise direction. Show that

$$\left| \int_{C_R} \frac{2z^2 - 1}{z^4 + 5z^2 + 4} dz \right| \leq \frac{\pi R(2R^2 + 1)}{(R^2 + 1)(R^2 + 4)}.$$

---



[3901] – 69

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE (General – III)**  
**Indian Logic and Methodology of Natural and Social Sciences**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B. :** *i) All questions are compulsory.*  
*ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer **any ten** questions in **one** or **two** sentences **each** (**20** words) : **20**
- i) What is scientific induction ?
  - ii) State two goals of social sciences.
  - iii) Define formal science.
  - iv) List any two social sciences.
  - v) What is genetic explanation ?
  - vi) Define interview as a technique in social sciences.
  - vii) Name two scientists who advocated the mechanistic approach to nature.
  - viii) Distinguish between ‘event’ and ‘action’.
  - ix) What is the problem of induction ?
  - x) What is behaviourism ?
  - xi) What is a scientific law ?
  - xii) What is the meaning of ‘objectivity’ with reference to social sciences ?
  - xiii) List two major issues in philosophy of social sciences.

P.T.O.



2. Answer **any two** questions in **five** or **six** sentences **each** (**50** words) : **10**

- i) Explain the nature of testability.
- ii) Why do we need interpretative understanding in Social Sciences ?
- iii) Explain Aristotle's notion of material and formal cause.
- iv) What is the principle of Uniformity of Nature ?

3. Answer **any two** questions in **twenty five** or **thirty** lines **each** (**200** words) : **20**

- i) Discuss the deductive Nomological Model of explanation.
- ii) Discuss the notion of value-neutrality.
- iii) What are the difficulties regarding prediction in social sciences ?
- iv) Discuss the limits of scientific rationality.

4. Answer **any two** of the following in **fifty** to **sixty** sentences **each** (**500** words) : **30**

- i) Explain the nature and characteristics of scientific laws.
- ii) State the data collection techniques in social sciences and discuss the merits and demerits of observation.
- iii) Elaborately discuss the limits to experimentation in social sciences.
- iv) Critically evaluate the thesis of unity of method.

### मराठी रूपांतर

**सूचना:** i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.  
 ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.  
 iii) मूळ इंग्रजी पञ्चापत्रिका पहावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी एक किंवा दोन वाक्यात लिहा (२० शब्द) : **२०**

- १) वैज्ञानिक विगमन म्हणजे काय ?
- २) सामाजिक शास्त्रांची दोन उद्दिष्टे सांगा.
- ३) आकारिक शास्त्राची व्याख्या द्या.
- ४) कोणत्याही दोन सामाजिक शास्त्रांची नावे सांगा.



- ५) जनुकीय स्पष्टीकरण म्हणजे काय ?  
 ६) सामाजिक शास्त्रांचे एक तंत्र म्हणून मुलाखतीची व्याख्या करा.  
 ७) निसर्गांकडे बधव्याच्या यांत्रिकी दृष्टिकोनाचे प्रतिपादन करणाऱ्या वैज्ञानिकांची नावे सांगा.  
 ८) ‘घटना’ आणि ‘कृती’ यातील फरक सांगा.  
 ९) विगमनाची समस्या काय आहे ?  
 १०) वर्तनवाद म्हणजे काय ?  
 ११) वैज्ञानिक नियम म्हणजे काय ?  
 १२) सामाजिक शास्त्रांच्या संदर्भात वस्तुनिष्ठतेचा काय अर्थ होतो ?  
 १३) सामाजिक शास्त्रांच्या तत्वज्ञानातील दोन प्रमुख मुद्दे सांगा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पाच ते सहा वाक्यात लिहा (५० शब्द): १०

- १) परीक्षणक्षमतेचे स्वरूप स्पष्ट करा.  
 २) सामाजिक शास्त्रात अर्थविवरणात्मक जाण असणे का गरजेचे असते ?  
 ३) ऑरिस्टॉटलच्या उपादान कारण आणि आकारिक कारण था कल्पनांची चर्चा करा.  
 ४) निसर्ग समरूपतेचे तत्त्व काय आहे ?

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पंचविस किंवा तीस ओळीत लिहा (२०० शब्द): २०

- १) स्पष्टीकरणाच्या डी.एन. मॉडेलची चर्चा करा.  
 २) मूल्य-तटस्थेच्या कल्पनेची चर्चा करा.  
 ३) सामाजिक शास्त्रातील भविष्यकथना संबंधी कोणत्या समस्या आहेत ?  
 ४) वैज्ञानिक विवेकशीलतेच्या मर्यादांची चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी पन्नास किंवा साठ ओळीत उत्तरे लिहा (५०० शब्द): ३०

- १) वैज्ञानिक नियमांचे स्वरूप आणि गुणविशेष स्पष्ट करा.  
 २) सामाजिक शास्त्रातील माहिती-संकलनाची तंत्रे सांगा आणि निरीक्षण तांत्राच्या गुण-दोषांची चर्चा करा.  
 ३) सामाजिक शास्त्रातील प्रयोग पद्धतीच्या मर्यादांची सविस्तर चर्चा करा.  
 ४) पद्धतीच्या एकतेच्या सिद्धान्ताचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.



[3901] – 7

**T.Y. B.A. Examination, 2011  
FRENCH SPECIAL – IV  
Literature : Roman : 18<sup>th</sup>, 19<sup>th</sup> + 20<sup>th</sup> century  
(2004 Pattern)**

Time: 3 Hours

Max. Marks : 80

**All questions carry equal marks.**

Question 1. Le "Temple de la nouvelle religion", devient lieu de tragédie dans le roman de Zola : "Au Bonheur des Dames". Commentez.

Question 2. Comment la rage amoureuse d'Emma Bovary, mène-t-elle à sa chute ?

Ou

Pourquoi Rousseau n'apprécie-t-il pas le comique de Molière ?

Question 3. Quelle est la place de "Candide" dans l'oeuvre littéraire de Voltaire ?

Question 4 : Situez et expliquez 2 au choix.

- a. Et la discussion finit pas s'aigrir
- b. ".....en se jetant dans le monde, en y souffrant, en y luttant qu'il se définit peu à peu."
- c. J'ignore absolument l'aventure dont vous me parlez.



[3901] – 70

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**SOCIOLOGY (General – III)**  
**Group A : INDUSTRIAL SOCIOLOGY**  
**OR**  
**Group B : CRIME AND SOCIETY**  
**(2004 PATTERN)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.:** *i) All questions are compulsory.*  
*ii) Figures to the right indicate full marks.*  
*iii) Attempt Group A or Group B.*

**Group – A : Industrial Sociology**

- |                                                                           |           |
|---------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 1. Answer any ten of the following in maximum <b>20</b> words each :      | <b>20</b> |
| 1) State any two importance of study of Industrial Sociology.             |           |
| 2) What is Guild system ?                                                 |           |
| 3) Write any two problems of Industrial Society.                          |           |
| 4) Mention any two consequences of industrialization on family structure. |           |
| 5) Define Line Organization.                                              |           |
| 6) Name any two tactics of Trade Union.                                   |           |
| 7) Define Industrial Relation.                                            |           |
| 8) What is Labour Court ?                                                 |           |
| 9) Give the meaning of factory.                                           |           |
| 10) Define Collective Bargaining.                                         |           |
| 11) State the sociological approach to industrial relation.               |           |
| 12) Write any two functions of foreman.                                   |           |
| 13) What is Industrial Tribunal ?                                         |           |

P.T.O.



2. Write notes on **any two** of the following in maximum **50** words **each** : **10**

- 1) Characteristics of Industrial Society.
- 2) Conciliation.
- 3) Functions of Trade Unions.
- 4) Staff organization.

3. Answer **any two** of the following in maximum **150** words **each** : **20**

- 1) Discuss the impact of industrialization on environment.
- 2) Explain the characteristics of industrial labour.
- 3) Describe the characteristics of collective bargaining.
- 4) Explain the role of Joint Management Councils at various levels.

4. Answer **any two** of the following in maximum **300** words **each** : **30**

- 1) Define Industrial Sociology. Explain the subject matter and scope of industrial sociology.
- 2) What is Organization ? Discuss the types of organization.
- 3) Define Trade Union. Examine the achievements and failures of Trade Union.
- 4) Examine the Industrial Policy in India since 1991.



## मराठी रूपांतर

- सूचना:** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.  
iii) दोहोंपैकी कोणत्याही एका गटाची उत्तरे लिहा.

### गट – अ : औद्योगिक समाजशास्त्र

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा :

20

- 1) औद्योगिक समाजशास्त्राच्या अभ्यासाचे कोणतेही दोन महत्व सांगा.
- 2) संघ उत्पादन पद्धती म्हणजे काय ?
- 3) औद्योगिक समाजाच्या कोणत्याही दोन समस्या लिहा.
- 4) औद्योगिकरणाचे कुटुंब संरचनेवरील कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
- 5) रेखांकित संघटनाची व्याख्या करा.
- 6) कामगार संघटनेच्या कोणत्याही दोन भुकूत्या सांगा.
- 7) औद्योगिक संबंधाची व्याख्या करा.
- 8) कामगार न्यायालय म्हणजे काय ?
- 9) कारखान्याचा अर्थ द्या.
- 10) सामुहिक सौदेबाजीची व्याख्या करा.
- 11) औद्योगिक संबंधाचा सामाजिक दृष्टिकोन सांगा.
- 12) पर्यवेक्षकाची कोणतीही दोन कार्ये लिहा.
- 13) औद्योगिक न्यायालय म्हणजे काय ?



2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त **50** शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : **10**

- 1) औद्योगिक समाजाची वैशिष्ट्ये.
- 2) सामोपचार.
- 3) कामगार संघटनांची कार्ये.
- 4) कर्मचारी संघटन.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त **150** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **20**

- 1) औद्योगिकरणाच्या पर्यावरणावर होणाऱ्या परिणामांची चर्चा करा.
- 2) औद्योगिक कामगारांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- 3) सामुहिक सौदेबाजीच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.
- 4) संयुक्त व्यवस्थापन समितीची विविध पातळीवरील भूमिका स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **300** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **30**

- 1) औद्योगिक समाजशास्त्राची व्याख्या करा. औद्योगिक समाजशास्त्राचा अभ्यासविषय व व्याप्ती स्पष्ट करा.
  - 2) संघटन म्हणजे काय ? संघटनेच्या प्रकारांची चर्चा करा.
  - 3) कामगार संघटनेची व्याख्या करा. कामगार संघटनेचे यश आणि अपयशाचे परीक्षण करा.
  - 4) 1991 पासूनच्या भारताच्या औद्योगिक धोरणांचे परीक्षण करा.
-



**OR**  
**Group B : Crime and Society**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B.: I) All questions are compulsory.  
II) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer **any ten** of the following in maximum **20** words **each** : 20

- 1) What is Labeling ?
- 2) What is Crime ?
- 3) State the meaning of Marxian Theory of Crime.
- 4) Define Organised Crime.
- 5) Write the examples of deterrent punishment.
- 6) What is Domestic violence ?
- 7) State the types of Victim.
- 8) Give the meaning of Preventive Theory.
- 9) What is Victimology ?
- 10) Name any two terrorist organization in India.
- 11) What is Victim ?
- 12) Write the meaning of rape.
- 13) What is white collar crime ?

2. Write notes on **any two** of the following in maximum **50** words **each** : 10

- 1) Retribution Theory.
- 2) The classical school of crime.
- 3) Probation.
- 4) Cyber crime.



3. Answer **any two** of the following in maximum **150** words **each** : **20**

- 1) Elaborate the Sutherland's Differential Association Theory of crime.
- 2) Explain the Demonological theory of crime.
- 3) Explain the Reformation theory of crime.
- 4) Describe the nature and role of victims.

4. Answer **any two** of the following in maximum **300** words **each** : **30**

- 1) What is Prison ? Discuss the History of Prison system.
- 2) Define Juvenile Delinquency. Explain the measures to solve the problem of Juvenile Delinquency.
- 3) Write the concept of Terrorism and explain the characteristics of Terrorism.
- 4) Elaborate the characteristics and types of crime.

किंवा  
मराठी रूपांतर

**सूचना:** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील आकडे प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

**गट – ब : गुन्हेगारी आणि समाज**

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **20** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **20**

- 1) लेबलिंग म्हणजे काय ?
- 2) गुन्हा म्हणजे काय ?
- 3) मार्क्सच्या गुन्हेगारी विषयीच्या सिद्धांताचा अर्थ द्या.
- 4) संघटीत गुन्ह्याची व्याख्या द्या.
- 5) दहशतीवर आधारित शिक्षेचे प्रकार लिहा.
- 6) कौटुंबिक हिंसाचार म्हणजे काय ?



- 7) बळीचे प्रकार सांगा.
- 8) प्रतिबंधात्मक सिद्धांताचा अर्थ द्या.
- 9) बळीशास्त्र म्हणजे काय ?
- 10) भारतातील कोणत्याही दोन दहशतवादी संघटनांची नावे लिहा.
- 11) बळी म्हणजे काय ?
- 12) बलात्काराचा अर्थ लिहा.
- 13) पांढरपेशीय गुन्हा म्हणजे काय ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त **50** शब्दांपर्यंत टीपा लिहा :

**10**

- 1) बदला किंवा सूड सिद्धांत.
- 2) गुन्ह्याचा अभिजात सिद्धांत.
- 3) प्रोबेशन.
- 4) संगणकीय गुन्हे.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **150** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा :

**20**

- 1) सदरलड यांनी मांडलेला गुन्ह्याचा विभेदित साहचर्य सिद्धांत विशद करा.
- 2) गुन्ह्याचा शैतानी सिद्धांत स्पष्ट करा.
- 3) गुन्ह्याचा सुधारात्मक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- 4) बळीचे स्वरूप व भूमिकांचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **300** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा :

**30**

- 1) तुरुंग म्हणजे काय ? तुरुंग व्यवस्थेच्या इतिहासाची चर्चा करा.
- 2) बाल गुन्हेगारीची व्याख्या द्या व बालगुन्हेगारीची समस्या सोडविष्ण्यासाठी उपाय सूचवा.
- 3) दहशतवादाची संकल्पना लिहा व दहशतवादाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- 4) गुन्ह्याची वैशिष्ट्ये व प्रकार विशद करा.



**T.Y. B.A. Examination, 2011  
SOCIOLOGY (Special – III)  
Social Research Methods)  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B. :** i) All questions are *compulsory*.  
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer **any ten** of the following questions in maximum **20** words **each** : **20**
- 1) What is objectivity ?
  - 2) Define concept.
  - 3) Write any two types of sampling.
  - 4) State the meaning of applied research.
  - 5) Define case study method.
  - 6) What is observation ?
  - 7) Write any two uses of research design.
  - 8) What is Median ?
  - 9) Define social fact.
  - 10) Give the meaning of schedule.
  - 11) What is survey method ?
  - 12) Name any two secondary sources of data collection.
  - 13) Define Mode.
2. Write notes on **any two** of the following in maximum **50** words **each** : **10**
- 1) Merits of survey method.
  - 2) Demerits of observation method.
  - 3) Types of graphs.
  - 4) Content analysis.

P.T.O.



3. Answer **any two** of the following in maximum **150** words **each** : **20**

- 1) Discuss the obstacles to objectivity.
- 2) Briefly explain merits-demerits of interview.
- 3) Elucidate any two types of research design.
- 4) State the significance of computer in research.

4. Answer **any two** of the following in maximum **300** words **each** : **30**

- 1) Explain the meaning and stages of social research.
- 2) Elucidate the nature and types of hypothesis.
- 3) Discuss the meaning and merits-demerits of questionnaire.
- 4) Write characteristics and importance of good research report.

### मराठी रूपांतर

**सूचना :** i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.  
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **20**

- १) वस्तुनिष्ठता म्हणजे काय ?
- २) संकल्पनेची व्याख्या लिहा.
- ३) नमुना निवडीचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- ४) उपयोजित संशोधनाचा अर्थ सांगा.
- ५) वृत्ताभ्यास पद्धतीची व्याख्या लिहा.
- ६) निरीक्षण म्हणजे काय ?
- ७) संशोधन आराखडयाचे कोणतेही दोन उपयोग लिहा.
- ८) मध्यांक म्हणजे काय ?



- ९) सामाजिक तथ्याची व्याख्या द्या.
- १०) अनुसूचीचा अर्थ द्या.
- ११) सर्वेक्षण पद्धती म्हणजे काय ?
- १२) तथ्य संकलनाच्या दोन दुय्यम स्रोतांची नावे द्या.
- १३) बहुलकाची व्याख्या लिहा.
२. खलिलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त ५० शब्दांपर्यंत टीपा लिहा : **10**
- १) सर्वेक्षण पद्धतीचे गुण.
  - २) निरीक्षण पद्धतीचे दोष.
  - ३) आलेखांचे प्रकार.
  - ४) आशय विश्लेषण.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **20**
- १) वस्तुनिष्ठतेच्या मार्गातील अडथळ्यांवर चर्चा करा.
  - २) मुलाखत पद्धतीचे गुण-दोष थोडक्यात स्पष्ट करा.
  - ३) संशोधन आराखडयाचे कोणतेही दोन प्रकार विशद करा.
  - ४) संशोधनातील संगणकाचे महत्त्व सांगा.
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : **30**
- १) सामाजिक संशोधनाचा अर्थ आणि अवस्था स्पष्ट करा.
  - २) गृहितकृत्याचे स्वरूप व प्रकार विशद करा.
  - ३) प्रश्नावलीचा अर्थ व गुण-दोषांची चर्चा करा.
  - ४) आदर्श अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये व महत्त्व लिहा.



[3901] – 72

**T.Y.B.A. Examination, 2011  
SOCIOLOGY (Special – IV)  
Indian Society : Structure and Change  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** i) All questions are **compulsory.**  
ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer **any ten** of the following in maximum **20** words **each** : **20**
- 1) What is conflict approach ?
  - 2) State the types of kinship.
  - 3) Define village.
  - 4) State any two impacts of Britishers on Indian society.
  - 5) Define class.
  - 6) Write any two objectives of Dalit Movement.
  - 7) What is meant by caste discrimination ?
  - 8) State the meaning of modernization.
  - 9) Write any two books written by Nehru.
  - 10) Give the meaning of pluralism.
  - 11) State the meaning of gender discrimination.
  - 12) Define Sanskritization.
  - 13) Define minorities in Indian context.
2. Write notes on **any two** of the following in maximum **50** words **each** : **10**
- 1) Structural functional approach.
  - 2) Characteristics of Joint family.
  - 3) Impact of Westernization.
  - 4) M.Gandhi's views on untouchability.

P.T.O.



3. Answer **any two** of the following in maximum **150** words **each** : **20**

- 1) Explain the contribution of G.S.Ghurye to indological approach.
- 2) Discuss the features of village in India.
- 3) Explain the impact of industrialization on women's position in India.
- 4) Discuss the impact of secularization on Indian society.

4. Answer **any two** of the following in maximum **300** words **each** : **30**

- 1) Write an essay on Harrapa-Mohenjo-Daro civilization.
- 2) Examine the legislations affecting the institution of marriage and family in India.
- 3) Describe the factors bringing about changes in the caste system.
- 4) Define Democracy. Discuss the challenges before Indian democracy.

### मराठी रूपांतर

**सूचना:** i) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.  
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **20** शब्दांत उत्तरे लिहा. **20**

- 1) संघर्षवादी दृष्टिकोन म्हणजे काय ?
- 2) नातेसंबंधाचे प्रकार सांगा.
- 3) खेड्यांची व्याख्या करा.
- 4) भारतीय समाजावरील ब्रिटिशांचे कोणतेही दोन प्रभाव सांगा.
- 5) वर्गाची व्याख्या करा.
- 6) दलित चळवळीची कोणतीही दोन उद्दिष्ट्ये लिहा.
- 7) जाती आधारित भेदभाव म्हणजे काय ?
- 8) आधुनिकिकरणाचा अर्थ सांगा.
- 9) नेहरूंनी लिहिलेल्या कोणत्याही दोन पुस्तंकाची नावे लिहा.
- 10) बहुविधवादाचा अर्थ द्या.



- 11) लिंग भेदभावाचा अर्थ सांगा.
- 12) संस्कृतिकरणाची व्याख्या करा.
- 13) भारताच्या संदर्भातील अल्पसंख्याकांची व्याख्या करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **50** शब्दापर्यंत टीपा लिहा. **10**
- 1) संरचनात्मक कार्यवादी दृष्टिकोन
  - 2) संयुक्त कुटुंबाची वैशिष्ट्ये
  - 3) पाश्चिमात्यीकरणाचा प्रभाव
  - 4) म. गांधीचे अस्पृश्यते संबंधी विचार.
3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **150** शब्दांत उत्तरे लिहा. **20**
- 1) जी. एस. घुर्ये यांनी भारतशास्त्रीय दृष्टिकोनाला दिलेले योगदान स्पष्ट करा.
  - 2) भारतीय खेड्यांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
  - 3) भारतातील महिलांच्या स्थितीवर झालेले औद्योगिकरणाचा परिणाम स्पष्ट करा.
  - 4) भारतीय समाजावरील धर्मनिरपेक्षतावादाच्या परिणामांची चर्चा करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त **300** शब्दांत उत्तरे लिहा. **30**
- 1) हडप्पा-मोहेंजोदरो संस्कृतीवर निबंध लिहा.
  - 2) कायद्याच्या भारतीय विवाह आणि कुटुंब संस्थेवर होणाऱ्या परिणामांचे परीक्षण करा.
  - 3) जातीव्यवस्थेमध्ये बदल घडविणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.
  - 4) लोकशाहीची व्याख्या करा. भारतीय लोकशाही समोरील आव्हानांची चर्चा करा.



[3901] – 75

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**STATISTICS (General – III) (2004 Pattern)**  
**Operations Research and Design of Experiments**  
**(Old Course)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.:**
- i) All questions are **compulsory**.
  - ii) Figures to the **right** indicate **full marks**.
  - iii) **Use** of calculator and statistical tables is **allowed**.
  - iv) Notations and symbols have their **usual** meanings.
  - v) Graph papers will be **provided** on request.

1. Attempt **any ten** of the following : **(2×10=20)**
- a) Describe the meaning of slack variable.
  - b) Explain the term ‘Treatment’ with an illustration.
  - c) State the linear mathematical mode of CRD.
  - d) State any two advantages of confounding in factorial experiments.
  - e) Give mathematical model of a split plot design.
  - f) Describe a transportation problem.
  - g) Define a relative efficiency of a design  $D_1$  with respect to design  $D_2$ .
  - h) State all assumptions related with a sequencing problem of two machines and n-jobs.
  - i) Explain the concept of a concomitant variable.
  - j) State a linear mathematical model for analysis of covariance in Randomised Block Design (RBD).
  - k) Explain the term ‘Experimental unit’ with an illustration.
  - l) Give a real life application for RBD.
  - m) Define simple effect in  $2^2$  factorial experiment.



2. Attempt **any two** of the following : **(2×5=10)**

- a) Define a LPP. State canonical form and standard form of a LPP.
- b) Obtain an initial basic feasible solution by using least cost method for the following T.P. Also find cost of transportation of it.

| <b>Origin</b>        | <b>Destination</b>   |                      |                      |                      | <b>Availability</b> |
|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|---------------------|
|                      | <b>D<sub>1</sub></b> | <b>D<sub>2</sub></b> | <b>D<sub>3</sub></b> | <b>D<sub>4</sub></b> |                     |
| <b>O<sub>1</sub></b> | 12                   | 10                   | 13                   | 9                    | 30                  |
| <b>O<sub>2</sub></b> | 11                   | 14                   | 16                   | 8                    | 45                  |
| <b>O<sub>3</sub></b> | 10                   | 11                   | 14                   | 12                   | 35                  |
| <b>Requirement</b>   | 20                   | 28                   | 32                   | 30                   |                     |

- c) Explain any two principles of the design of experiments.
- d) Distinguish between total confounding and partial confounding.

3. Attempt **any two** of the following : **(2×10=20)**

- a) Describe the complete analysis of variance in LSD.
- b) Solve the following LPP by graphical method :

$$\text{Minimize } z = 40x_1 + 80x_2,$$

Subject to :

$$20x_1 + 10x_2 \geq 100,$$

$$6x_1 + 24x_2 \geq 72,$$

$$18x_1 + 3x_2 \geq 54,$$

$$x_1, x_2 \geq 0.$$



- c) The following is a T.P. with initial solution provided in circles and the costs per unit of transportation.

| Plants               | Warehouses     |                |                |                | Supply ('000) |    |
|----------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|---------------|----|
|                      | W <sub>1</sub> | W <sub>2</sub> | W <sub>3</sub> | W <sub>4</sub> |               |    |
| A                    |                | (10)<br>6      | 4              | (4)<br>1       | 5             | 14 |
| B                    | (5)<br>8       |                | 9              | (11)<br>2      | 7             | 16 |
| C                    | (1)<br>4       |                | 3              | 6              | (4)<br>2      | 5  |
| <b>Demand ('000)</b> | 6              | 10             | 15             | 4              |               |    |

Is the above solution optimal ? If not, obtain an optimal solution and minimum cost of transportation.

- d) i) Describe the Yates method to obtain the factorial effects in case of 2<sup>2</sup> factorial experiment. 5

- ii) Obtain the mathematical expression of main effect in 2<sup>2</sup> factorial experiment. 5

4. Attempt **any two** of the following : **(2×15=30)**

- a) i) Give the ANOCOVA table for CRD. Describe the procedure to test :

I)  $H_{01} : \beta = 0,$

- II)  $H_{02} : \text{The treatments are equal in their effects.}$  10

- ii) What is Split plot design (SPD) ? Give any one situation of SPD. 5



- b) i) Prepare initial simplex table and get an improved basic feasible solution by performing only one iteration to the following LPP.

10

$$\text{Maximize } Z = 4x_1 + 10x_2,$$

Subject to :

$$x_1 + x_2 \leq 20,$$

$$4x_1 + 6x_2 \leq 24,$$

$$x_1, x_2 \geq 0.$$

- ii) Describe a sequencing problem of three machines with n-jobs.

5

- c) i) In RBD, show that the mean error sums of squares is an unbiased estimator of population error variance ( $\sigma_e^2$ ).

8

- ii) Five jobs are to be processed on two machines  $M_1$  and  $M_2$  in the order  $M_1 M_2$ . The time (in hrs) to process the jobs on these machines are as given below :

| Machine | Job |    |   |    |    |
|---------|-----|----|---|----|----|
|         | 1   | 2  | 3 | 4  | 5  |
| $M_1$   | 20  | 10 | 8 | 13 | 16 |
| $M_2$   | 15  | 12 | 7 | 15 | 20 |

Find the optimum sequence of jobs in order to minimize total elapsed time.  
Also find total elapsed time and idle time for each machine.

7

- d) i) Give the ANOVA table for total confounding in  $2^3$  factorial experiment in RBD. Also describe the test of various hypotheses in it.

8

- ii) Complete the following ANOVA table and calculate the efficiency of RBD over CRD.

7

| Source     | d.f | S.S  | M.S.S. |
|------------|-----|------|--------|
| treatments | 2   | *    | 1.64   |
| blocks     | 3   | 65.9 | 21.96  |
| error      | 6   | *    | 0.54   |



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**STATISTICS (Special – III)**  
**Paper : (Distribution Theory) (2004 Pattern)**  
**(Old Course)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :**
- i) All questions are **compulsory**.
  - ii) Figures to the right indicate **full marks**.
  - iii) Use of calculator and statistical table is **allowed**.
  - iv) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

1. Attempt any ten of the following : (2×10=20)

- a) If  $X \rightarrow W(1, 4)$  then state the value of  $E(X)$ .
- b) If  $X \rightarrow L(0, 1)$  then state  $V(X)$ .
- c) If  $X \rightarrow P(20)$  then compute  $P(X < 40)$  by CLT.
- d) State additive property of Cauchy's distribution.
- e) State the p.d.f. of  $X_{(n)}$  for random sample of  $n$  observations from continuous distribution.
- f) State value of mean of Binomial distribution with parameters  $\left( n = 10, p = \frac{1}{2} \right)$  truncated at  $X = 0$ .
- g) If  $(X_1, X_2, X_3) \rightarrow MD(n = 10, 0.2, 0.3, 0.5)$  then state  $E(X_3)$ .
- h) If  $X \rightarrow U(-3, 3)$  then state its  $F(x)$ .
- i) Justify the following statement :  
If  $X \rightarrow C(\mu, \lambda)$  then distribution of  $X$  is symmetric about its mode.
- j) If  $X \rightarrow L(5, 2)$  then state the value of  $F(5)$ .
- k) If  $(X, Y) \rightarrow BN(1, 3, 9, 49, 0.5)$  then state the value of  $V(Y/X)$ .
- l) If  $X \rightarrow LN(0, 1, 4)$  then state S.D. of  $\log_e X$ .
- m) If  $X \rightarrow C(0, 1)$  then state the distribution of  $Y = \frac{1}{X}$ .

P.T.O.



2. Attempt **any two** of the following : **(2×5=10)**

- a) State and prove Chebyshev's theorem for continuous random variable. Hence obtain Chebyshev's inequality for it.
- b) Let  $X_{(1)}, X_{(2)}, \dots, X_{(n)}$  be the order statistics of a random sample of size  $n$  from exponential distribution with mean  $\theta$ . Find the distribution of  $X_{(1)}$  and hence find  $E[X_{(1)}]$ .
- c) Let  $X \rightarrow C(0, 1)$  distribution. Find  $E(|X|)$ .
- d) A continuous random variable has Laplace distribution with parameters  $\mu = 1$  and  $\lambda = \frac{1}{2}$ . Find  $P(|X| < 3)$ .

3. Attempt **any two** of the following : **(2×10=20)**

- a) State and prove control limit theorem for independent identically distributed random variables (i.i.d.r.vs.) through m.g.f. approach.
- b) Let  $X_1, X_2, \dots, X_k \rightarrow MD(n; p_1, p_2, \dots, p_k)$ . Obtain m.g.f. of  $(X_1, X_2, \dots, X_k)$ . Hence obtain variance – covariance matrix for  $K = 3$ .
- c) Let  $X \rightarrow LN(a, \mu, \sigma^2)$ . Obtain  $r^{\text{th}}$  moment about 'a'. Hence obtain its mean and variance of  $X$ .
- d) Let  $(X, Y) \rightarrow BN(\mu_1, \mu_2, \sigma_1^2, \sigma_2^2, \rho)$  distribution with  
 $E(X/Y) = 0.7 - 0.15 Y$ ,  
 $E(Y/X) = 0.6 - 0.4x$  and  
 $\text{Var}(Y/X) = 3.81$   
Find the parameters of the distribution and also compute  $\text{var}(X/Y)$ .

4. Attempt **any two** of the following : **(2×15=30)**

- a) i) If  $X \rightarrow W(\alpha, \beta)$  then obtain its distribution function  $F(x)$  and hence find its quartile deviation. 8
- ii) If  $X \rightarrow N(\mu, \sigma^2)$  then obtain the distribution of  $Y = \log x$ . 7



b) i) Let  $X \rightarrow U(0, 1)$  obtain the distributions of

$$\text{I) } Y = -2 \log_e X \text{ and} \quad \text{II) } Z = \frac{1}{X}. \quad 8$$

ii) Let  $X$  and  $Y$  be two independent exponential variates with mean  $\theta$ . Obtain distribution of  $(X - Y)$  and identify the distribution. 7

c) i) The p.m.f. of a random variable  $X$  is given below :

$$P(X = x) = \frac{\binom{n}{x} p^x q^{n-x}}{1 - q^n}, \quad x = 1, 2, 3, \dots n$$

$$0 \leq p \leq 1$$

$$q = 1 - p$$

Find  $E(X)$  and  $\text{var}(X)$ . 8

ii) If  $X \rightarrow N(0, 1)$  and  $Y \rightarrow N(0, 1)$  are independently distributed random

variables then obtain the distribution of  $\frac{X}{Y}$ , hence identify the distribution. 7

d) i) If  $(X, Y) \rightarrow BN(1, 2, 4^2, 9^2, 0.7)$ , then find :

$$P(3X + 2Y \geq 15) \text{ and } P(Y > 1/X = 1). \quad 8$$

ii) An unbiased coin is tossed 100 times. Obtain a bound by Chebyshev's inequality to the probability that the number of heads lies in the interval

(40, 60). 7



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**PHILOSOPHY**  
**(General – III)**  
**(Aesthetics and Philosophy of Religion)**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B. :** *i) All questions are compulsory.*  
*ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in **1-2** sentences (**20** words) **each (any ten)** : (**20**)

- 1) Give an example of Aesthetic judgement.
- 2) List any four types of Art.
- 3) State two distinct materials of Sculpture.
- 4) Name any two theories by which a Work of Art is evaluated ?
- 5) Explain the term ‘Form’ in the context of a Work of Art.
- 6) Can a picture of an ugly man be beautiful ? Explain your answer.
- 7) In what sense religion is a social institution ?
- 8) What is Philosophy of Religion ?
- 9) Define Henotheism.
- 10) State and illustrate kinds of Evil.
- 11) State the moral attributes of God.
- 12) Who put forth the teleological argument and who criticized it ?
- 13) Define prayer.

2. Write short notes on **any 2** in **5-6** sentences (**50** words) **each** : (**10**)

- 1) Beauty
- 2) Plastic arts
- 3) Religious Philosophy
- 4) Possibility of Religion without Morality.



3. Answer **any 2** of the following in **25-30** sentences (**200** words) **each** : **(20)**

- 1) Explain the theory of art as imitation.
- 2) Explain the nature of Aesthetic Experience.
- 3) How can the problem of evil be solved ? Explain.
- 4) Explain fully the moral argument for the existence of god.

4. Answer **any 2** of the following in **50-60** sentences (**500** words) **each** : **(30)**

- 1) State fully the theory of *Rasa*.
- 2) What is sublime ? Explain fully.
- 3) What is secularism ? Explain the notion of secular state.
- 4) Explain fully the relation between Religion and Philosophy of Religion.

### मराठी रूपांतर

**सूचना:** १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.  
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.  
 ३) मूळ इंग्रजी पश्नपत्रिकाही पहावी.

१. खालील प्रश्नांची १–२ वाक्यात (२० शब्दात) उत्तरे लिहा (कोणत्याही दहा) : **(२०)**

- १) सौंदर्यविधानाचे/सौंदर्यविषयक निर्णयाचे एक उदाहरण द्या.
- २) कलेचे कोणतेही चार प्रकार सांगा.
- ३) शिल्पकलेची / मूर्तिकलेची दोन विभिन्न द्रव्ये सांगा.
- ४) कलाकृतीच्या मूल्यमापनाबाबतच्या कोणत्याही दोन उपपत्तींची नावे सांगा.
- ५) एखाद्या कलाकृतीच्या संदर्भात आकार ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- ६) कुरूप व्यक्तीचे चित्र सुंदर असू शकते काय ? तुमचे उत्तर स्पष्ट करा.
- ७) धर्म ही एक सामाजिक संस्था आहे, असे का म्हटले जाते ते सांगा.
- ८) धर्माचे तत्त्वज्ञान म्हणजे काय ?
- ९) प्रस्तुतदेवतावादाची व्याख्या करा.
- १०) दुरिताचे प्रकार सोदाहरण सांगा.



- ११) ईश्वराचे नीतिशास्त्रीय / नैतिक गुणधर्म सांगा.  
 १२) प्रयोजनवादी युक्तिवाद कोणी मांडला व त्या युक्तिवादावर कोणी टीका केली ?  
 १३) व्याख्या करा : प्रार्थना.

२. कोणत्याही दोन वर प्रत्येकी ५-६ वाक्यात (५० शब्दात) टीपा लिहा : (१०)

- १) सौंदर्य
- २) प्लास्टीक आर्ट्स
- ३) धार्मिकतेचे तत्त्वज्ञान
- ४) नीतिविरहित धर्माची शक्यता.

३. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे २५-३० वाक्यात (२०० शब्दात) लिहा : (२०)

- १) ‘कला म्हणजे अनुकृती’ ही उपपत्ती सविस्तर विशद करा.
- २) सौंदर्यानुभवाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ३) दुरित-समस्येचे निराकरण करणे कसे शक्य आहे, ते सपष्ट करा.
- ४) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठीच्या नैतिक युक्तिवादाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही २ प्रश्नांची उत्तरे ५०-६० वाक्यात (५०० शब्दात) लिहा : (३०)

- १) रसविषयक उपपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा.
- २) उदात्त म्हणजे काय ? सविस्तर स्पष्ट करा.
- ३) धर्मनिरपेक्षता म्हणजे काय ? धर्मनिरपेक्ष राज्याची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ४) धर्म आणि धर्माच्या तत्त्वज्ञानातील संबंध सविस्तर स्पष्ट करा.



[3901] – 8

**T.Y. B.A. Examinations, 2011  
GERMAN (General Paper – III)  
Advance Course in Language  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

***Instruction: Use of a dictionary is allowed.***

**Q 1 Beantworten Sie 6 der Fragen mit etwa 80 Wörtern!**

(18)

1. Welche Minderheiten hat Österreich?
2. An welches Land grenzt Österreich im Osten?
3. Wie ist das Verhältnis zwischen den Österreichern und den Deutschen?
4. Wo in der Welt leben Deutsche als Minderheiten?
5. Erklären Sie kurz den Begriff 'Planwirtschaft' in Bezug auf Deutschland!
6. Erklären Sie das Asylrecht der BRD!
7. Ist die Schweiz ein stark neutraler Staat?
8. Wie heißt die Schweiz offiziell?
9. Braucht Deutschland die Einwanderer?
10. Wie kam es zum Fall der Berliner Mauer?

**Q. 2 Bringen Sie die passenden Teile aus den zwei Spalten zusammen!**

(08)

|           |     |                                                       |
|-----------|-----|-------------------------------------------------------|
| 1949      | --- | Vertretung der Bundesländer in der BRD                |
| Südtirol  | --- | Kleinste Verwaltungseinheit in der BRD                |
| Mahnwache | --- | Hauptstadt von Vorarlberg                             |
| Magdeburg | --- | Das Parlament von einem Landkreis in der BRD          |
| Bregenz   | --- | Deutschsprachige Minderheit in Italien                |
| 1989      | --- | Hauptstadt von Sachsen-Anhalt                         |
| Senat     | --- | Eine Minderheit in Österreich                         |
| Gemeinde  | --- | Die erste wirksame Revolution auf dem deutschen Boden |
| Bundesrat | --- | Eine Art gewaltfreier Protest                         |
| Magyaren  | --- | Regierungen der Stadtstaaten Hamburg, Bremen, Berlin  |
| Kreistag  | --- | Das Grundgesetz tritt in Kraft                        |

**Q. 3 Antworten Sie auf 5 der Fragen (mit etwa 80 Wörtern)!**

(20)

1. Was hat der Hofgelehrte von seinem Wissen bis jetzt bekommen?
2. Verstehen Sie den Standpunkt der Ameise?
3. Was ist das zentrale Problem in der Erzählung 'Landstrassengeschichte'?
4. Warum ist der winzig kleine Mann traurig?
5. Welche Gewohnheit hatte Frau Dupont?
6. Erläutern Sie das Zukunftsproblem in den zwei kleinen Gedichte der konkreten Poesie?
7. Wie sieht Karl-August nach seinem Urlaub? Warum?

P.T.O.



Q. 4 Übersetzen Sie ins Englische oder Marathi!

(10)

In Baden-Württemberg wird um das Kopftuch einer moslemischen Lehrerin, Fereshta Ludin, gestritten. Nach der Entscheidung der christdemokratischen Kulturministerin Annette Schavan, die junge Lehrerin im Beruf sein zu lassen, sehen empörte Bürger "den Anfang vom Ende des Christentums" nahen. Die 24jährige Fereshta Ludin besteht darauf, als überzeugte Gläubige auch im Unterricht ihr Kopftuch tragen zu dürfen – "als Teil meiner Persönlichkeit", wie die in Afghanistan geborene Lehrerin sagt. Das Ministerium und die Zeitungen werden mit Stellungnahmen eingedeckt, in denen die Lehrerin mehrheitlich zur Anpassung an hiesige Gebräuche aufgefordert wird.

Q. 5 Lesen Sie den Text und beantworten Sie die Fragen!

(12)

Jeder Deutsche, der mal deutsche Freunde oder Verwandte am Mittelmeer, Asien oder auch in Amerika besucht hat, kennt die Antwort auf die Frage, was sie gern als Mitbringsel aus Heimat hätten. Alle sagen: "Bitte, bringt doch ein frisches Vollkornbrot mit!" Das deutsche Brot gilt für die Deutschen im Ausland als einer der größten Heimwehfaktoren. In den Ländern des Weißbrots sehnen sie sich nach den bissfesten Krusten der Heimat zurück. Als typisch deutsch gelten immerhin die herzhaften dunklen Brote mit ihren knusprigen Krusten. "Es gibt kein richtiges Brot in den Staaten", jammerte schon Bertolt Brecht 1941 im amerikanischen Exil in sein Tagebuch, "und ich esse gern Brot."

Die deutsche Brotkultur hat extreme Vielfalt von rund 300 Sorten und dazu 1200 verschiedenen Kleingebäcken. Bereits vor der Christianisierung wurde hier Brot gebacken. Die Grundbestandteile sind seit je die selben: Mehl, und/oder Schrot, Wasser, Hefe oder Sauerteig Und Salz. Doch in Deutschland, insbesondere im Norden, wurde sehr bald schon Weizenmehl mit Roggenmehl gemischt – die Grundlage für das typisch deutsche Brot, denn in zwei Dritteln aller deutschen Brotsorten steht Roggen auf der Zutatenliste. Aber auch Gerste, Zwiebeln, Nüsse, besondere Körner und Gewürze kommen gern mal mit in den Teig.

1. Wonach sehnen sich die Deutschen im Ausland?
2. Was ist die Besonderheit des deutschen Brotes?
3. Was war das große Leid für Bertolt Brecht?
4. Woraus besteht grundsätzlich das Brot?
5. Welche Zutaten hat das deutsche Brot?
6. Wie groß ist die Vielfalt des deutschen Brotes?

Q.6 Übersetzen Sie ins Deutsche!

(12)

I live in the other part of the town which is on the other side of the bridge. It used to be a totally different culture, but the gap is closing fast due to high incomes and increase in population. My elder brother was an obedient boy but I expect that my parents do not intervene in the things I do outside of the home and how I spend my pocket-money, as long as I am not asking for more money. I have very often quarrels on this matter. I like this much happening mod city centre. My brother does not come to this place happily. He likes the old town.

#### O D E R

Schreiben Sie an Ihre Schwester darüber, was Sie im Deutschunterricht alles über die Deutschen und ihre Kultur erfahren!



[3901] – 80

**T.Y.B.A. Examination, 2011**  
**PHILOSOPHY**  
**Special – III**  
**(Thinkers : Western and Indian)**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B. :** 1) All questions are **compulsory**.

2) Figures to the **right** indicate **full marks**.

1. Answer **any ten** of the following questions in **one** or **two** sentences (**20** words) **each :** **20**

- 1) What is the relation between a fact and a proposition according to Picture theory of meaning ?
- 2) List three major issues discussed by Ryle.
- 3) Explain the term Satyagraha.
- 4) What according to M. Phule is the root cause of the deterioration of the life of downtroddens ?
- 5) Explain the term Universal Religion.
- 6) Explain the term Dialectical Materialism.
- 7) How does Krishnamurti characterize ‘truth’ ?
- 8) Explain the term ‘being-for-itself’.
- 9) What according to Philosophical Investigation is the function of Philosophy ?
- 10) Name any two basic tenets of Existentialism.
- 11) Name any two characteristics of Practical Vedant.
- 12) What does Sartre mean by Bad Faith ?
- 13) Name any two basic principles of naturalism according to Tagore.

P.T.O.



2. Write short note on **any two** of the following in **five or six** sentences (**50** words) **each :** 10
- 1) Quasi ontological statements.
  - 2) Slave Society.
  - 3) Tagore's view in Art.
  - 4) Krishnamurti's understanding of Freedom.
3. Answer **any two** of the following questions in **25** to **30** sentences (**200** words) **each :** 20
- 1) State and explain the picture theory of meaning.
  - 2) Discuss Gandhi's doctrine of Sarvodaya.
  - 3) Explain Sartre's 'Hell is the other'.
  - 4) Elaborate Tagore's concept of education.
4. Answer **any two** of the following questions in **50** to **60** sentences (**500** words) : 30
- 1) What does Ryle mean by Systematically Misleading Expressions ? Explain.
  - 2) State and explain Mahatma Phule's notion of Sarvajanik Satyadharma.
  - 3) Critically discuss Marx's theory of Alienation.
  - 4) Elaborate and explain the concept of 'Practical Vedanta' according to Vivekananda.

### मराठी रूपांतर

**सूचना :** १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.  
 २) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.  
 ३) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिकाही पहावी.

१. खालील पैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **२०** शब्दांत लिहा : २०
- १) चित्र उपपत्तीनुसार वस्तुस्थिती आणि विधान यांत कोणता संबंध असतो ?
  - २) राईलने चर्चा केलेले तीन प्रमुख प्रश्न सांगा.
  - ३) सत्यागृह ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - ४) महात्मा फुले यांच्या मते समाजातील खाळच्या स्तरातील लोकांच्या वॉइट स्थितीचे मूळ कारण काय आहे ?



- ५) विश्वधर्म ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ६) द्वंद्वात्मक जडवाद ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- ७) कृष्णमूर्ती सत्वाच्या स्वरूपाचे वर्णन कसे करतात ?
- ८) स्वहेतुक सत्ताही संज्ञा स्पष्ट करा.
- ९) फिल्सॉफिकल इन्वेस्टिगेशननुसार तत्त्वज्ञानाचे कार्य काय आहे ?
- १०) अस्तित्ववादाची कोणतीही दोन प्रमुख तत्वे सांगा.
- ११) व्यावहारिक वेदांताची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा ?
- १२) सार्वत्रच्या मते अपश्रद्धा म्हणजे काय ?
- १३) टागोरांच्या मतानुसार निसर्गवादाची कोणतीही दोन मूलभूत तत्वे सांगा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी ५० शब्दांत टीपा लिहा :

१०

- १) क्वासी सत्ताशास्त्रीय विधाने.
- २) गुलाम समाज.
- ३) टागोरांचा कलेबाबतचा दृष्टिकोन.
- ४) कृष्णमूर्तीची स्वातंत्र्य संकल्पना.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी २०० शब्दांत लिहा :

२०

- १) अर्थविषयक चित्र उपपत्ती सांगून स्पष्ट करा.
- २) गांधीजींच्या सर्वोदय सिद्धांताची चर्चा करा.
- ३) ‘दुसरा म्हणजे नरक’, सार्वत्रे हे मत स्पष्ट करा.
- ४) टागोरांची शिक्षणाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी ५०० शब्दांत लिहा :

३०

- १) राईलच्या मते पद्धतशीरपणे दिशाभूल करणारी विधाने म्हणजे काय ? स्पष्ट करा.
- २) महात्मा फुले यांची सार्वजनिक सत्यधर्म ही संकल्पना सांगून स्पष्ट करा.
- ३) मार्क्सच्या परात्मतेच्या उपपत्तीची चिकित्सक चर्चा करा.
- ४) विवेकानंदांच्या मतानुसार व्यावहारिक वेदांत ही संकल्पना सांगून ती स्पष्ट करा.



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**PHILOSOPHY (Textual Studies)**  
**Special – IV**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B. :** 1) *All questions are compulsory.*  
2) *Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer **any ten** of the following questions in **one** or **two** sentences (**20** words) **20**  
**each :**
- 1) What did the Oracle at Delphi say about Socrates ?
  - 2) What is the subject matter that Vinaya Pitaka deals with ?
  - 3) What do the term “qui” and ‘quid’ refer to in Marcel’s treatment of “having as possession” ?
  - 4) State any four angas of the Ashtang Marg.
  - 5) State any two reasons for which philosophical questions are important according to Russell.
  - 6) Is it true that the Falsifiability means the same as Verifiability ?
  - 7) What according to Moore must “Esse est percipi” mean if it is to be of some importance ?
  - 8) State two characteristics of true Brahman according to Dhammapada.
  - 9) List three theories which according to Popper are Pseudo Scientific.
  - 10) Is the Buddha a Liberator or a Path giver.
  - 11) What are the accusations the Miletus and his friends bring against Socrates ?
  - 12) State four Noble Truths.
  - 13) State two characteristics of Arhat.



2. Write short note on **any two** of the following in **five or six** sentences (**50** words) **each :** **10**
- 1) Buddhist concept of Sheela.
  - 2) Distinction between Consciousness and Object of Consciousness according to Moore.
  - 3) The doctrine of Nibban.
  - 4) Socrates's reason for not being afraid of death.
3. Answer **any two** of the following questions in **25** to **30** sentences (**200** words) **each :** **20**
- 1) What are the implications of Moore's Refutation of Idealism ?
  - 2) Explain the Buddhist conception of Magga in the light of Dhammapada.
  - 3) Do you agree with Russell's views about the Value of Philosophy ?
  - 4) Explain the notion of Anatta and bring about its significance.
4. Answer **any two** of the following questions in **50** to **60** sentences (**500** words) : **30**
- 1) Explain Falsification as a principle of demarcation.
  - 2) Discuss the salient features of Buddhist morality in the light of Dhammapada.
  - 3) Fully discuss Marcks' account of the position that the body occupies in the tension between 'being and having.'
  - 4) Write an essay on the problem and genesis of Dukkha as discussed in Buddhism.



## मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - संभासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची १, २ वाक्यात अथवा २० शब्दात उत्तरे लिहा :

२०

- १) सॉक्रेटीसबद्धल डेल्फी देवतेची भविष्यवाणी काय म्हणाली ?
- २) विनयपिटक कोणत्या विषय तत्त्वाशी संबंधीत आहे ?
- ३) मार्सेलच्या पाशी असणे म्हणजे मालकीचे असणे या विवेचनात ‘क्वि’ आणि ‘क्विड’ या पदांचा संदर्भ काय आहे ?
- ४) अष्टांगमार्गातील कोणतीही चार अंगे सांगा ?
- ५) रसेलच्या मते तत्त्वज्ञानात्मक प्रश्न कोणत्या कारणांनी महत्वाचे असतात ?
- ६) असत्यीकरण म्हणजे प्रत्यंतरक्षमता असे म्हणने योग्य आहे का ?
- ७) ‘अस्तित्व म्हणजे संवेदन’ हे विधान जर महत्वाचे असेल तर त्याचा अर्थ काय असला पाहीजे असे मूळा वाटते ?
- ८) धम्मपादाला अनुसरून रक्या ब्राह्मणाची दोन वैषिष्ट्ये सांगा.
- ९) पॉपरच्या मते कृतक वैज्ञानिक असलेल्या कोणत्याही तीन उपपत्तीची नांवे सांगा.
- १०) बुद्ध हा मोक्षदाता आहे की मार्गदर्शक आहे ?
- ११) मिलेट्स आणि त्याच्या मिमांनी सॉक्रेटीस विरुद्ध कोणते आरोप केले ?
- १२) चार आर्यसत्ये सांगा.
- १३) अर्हतची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.



२. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर ५/६ ओळी अथवा ५० शब्दात टीपा लिहा : १०

- १) बुद्धाची शील संकल्पना.
- २) मूला अनुसरून जाणिव आणि जाणीव विषय यातील फरक.
- ३) निब्बाण सिद्धांत.
- ४) सॉक्रेटीसची मृत्यूला न भिण्याची कारणे.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची २५/३० ओळी अथवा २०० शब्दात उत्तरे लिहा : २०

- १) मूरच्या कल्पनावादाच्या खंडणाचे परिणाम काय आहेत ?
- २) धम्पपादाच्या संदर्भात बुद्ध दर्शनातील मग्ग संकल्पना स्पष्ट करा.
- ३) तत्त्वज्ञानाला असलेल्या मूल्यविषयीच्या रसेलच्या दृष्टीकोनाशी तुम्ही सहत आहात कां ?
- ४) अनन्त संकल्पना सांगूनतिचे महत्त्व स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची ५०–६० ओळी अथवा ५०० शब्दात उत्तरे लिहा : ३०

- १) असत्यीकरण हे सीमा निश्चितीचे तत्त्व म्हणून स्पष्ट करा.
- २) धम्पपदाच्या संदर्भात बौद्ध नीतिशास्त्राच्या प्रमुख वैशिष्ट्यांची थोडक्यात चर्चा करा.
- ३) अस्तित्व आणि पाशी असणे यांच्यामधील ताणात शरीराला कोणती स्थिती प्राप्त होते याबाबतच्या मार्सेलच्या विवेचनाची सविस्तर चर्चा करा.
- ४) बौद्ध दर्शनात सांगितलेल्या दुःखाची समस्या आणि उगम यावर निबंध लिहा.



[3901] – 84

**T.Y. B.A. Examination, 2011  
COMPUTER APPLICATION – V  
(2004 Pattern) (Vocational Paper – V)**

Time: 3 Hours

Max. Marks : 60

**SECTION – 1**

1. Answer the following questions (**any three**) : **15**
- a) State advantages of Internet.
  - b) What is Topology ? Explain different types of topologies with diagram.
  - c) What is Domain Name System ?
  - d) What is a website ? Explain types of websites.
2. Write short notes on (**any five**) : **15**
- a) Search Engine
  - b) Chatting
  - c) Web Browser
  - d) Internet Service Protocol
  - e) Intranet
  - f) Networking.

**SECTION – 2**

3. Answer the following questions (**any three**) : **15**
- a) Explain the terms B2B, B2C, C2C.
  - b) Distinguish between Traditional Commerce and E-commerce.
  - c) Explain E-Market with example.
  - d) Why electronic data security is important in E-commerce ?
4. Write short notes on (**any five**) : **15**
- a) Credit Card
  - b) Internet Commerce
  - c) E-Cheque
  - d) Digital Certificate
  - e) Trade Cycle
  - f) EDIFACT.



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**(Vocational) (Paper – V)**  
**SOIL CONSERVATION – III**  
**(2004 Pattern)**

Time : 2 Hours

Max. Marks : 60

- N.B. :**
- i) All questions are compulsory.*
  - ii) Figures to the right indicate marks.*
  - iii) Draw **neat** diagrams whenever necessary.*

1. Answer the following questions : (14)
  - a) What is the distance between two graded bunds ?
  - b) What is the pH of Sodic soil ?
  - c) What is saline soil ?
  - d) What is crop rotation ?
  - e) What is watershed ?
  - f) What is land use planning ?
  - g) What is the pH of saline water ?
2. a) Explain the relationship of water quality and soil properties. (5)  
b) What are the mechanical measures for controlling the soil erosion ? (5)
3. a) Define sodic soil. Explain the measures to reclaim sodic soil. (8)  
b) What is soil survey ? Explain their importance. (8)
4. Attempt **any two** of the following : (20)
  - a) What is land capability classification ? Explain the importance of land capability classification. (10)
  - b) How to reclaim saline and sodic soil ? (10)
  - c) Explain factors of wasteland formation and their control measures. (10)



## मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा : (14)
  - अ) ढाळीच्या दोन बांधामधील अंतर किती असते ?
  - ब) चोपण जमिनीचा सामू किती असतो ?
  - क) सारपड जमीन म्हणजे काय ?
  - ड) फेरपालरीचे पीक म्हणजे काय ?
  - इ) पाणषोरक्षेत्र म्हणजे काय ?
  - फ) भुमी उपयोगिता म्हणजे काय ?
  - ग) सारपड पण्याचा सामू किती असतो ?
2. अ) पाण्याची प्रत आणि जमिनीचे गुणधर्म यातील संबंध स्पष्ट करा. (5)
  
ब) जमिनीची घुप थांबविण्याच्चा यांत्रिक पद्धती कोणत्या ? (5)
3. अ) चोपण जमिनीची व्याख्या लिहा. चोपण जमीन सुधारविण्याच्या उपायांविणयी माहिती लिहा. (8)
  
ब) मृदासर्वेक्षण म्हणजे काय ? मृदासर्वेक्षणाचे महत्व विषद करा. (8)
4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : (20)
  - अ) भूमिउपयोगिता वर्गीकरण म्हणजे काय ? भूमिउपयोगिता वर्गवारीचे महत्व विषद करा. (10)
  - ब) क्षारपड व चोपण जमिनी सुधारण्याविषयी माहिती लिहा. (10)
  - क) पडिक जमिनी निर्माण होव्याची कारणे व उपाय लिहा. (10)



[3901] – 9

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**GERMAN (Special Paper – III)**  
**Study of German Literature**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Q.1: Beantworten Sie **zwei** der Fragen zu dem Roman! ( etwa 250 Wörter) (15)

1. Was soll das Ziel der Erziehung sein? Wie weit wird es in der Klosterschule erreicht?
2. Erzählen Sie den Inhalt des ersten Kapitels!
3. Was ist eine Vision? Was lehrt der Katholizismus dazu?
4. Was wird den Schülerinnen über ihr künftiges Leben als Ehefrau gelehrt?

Q.2: Übersetzen Sie ins Englische oder Marathi! (10)

Ein deutscher Soldat kam aus dem Wald und lief auf mich zu. Er trug keine Waffen. Er hatte auch keinen Mantel und keine Mütze mehr. Ich glaube, er war kaum älter als ich. Er sprach mich mit gebrochenem Deutsch an. Ich konnte ihn kaum verstehen, aber ich merkte, dass er grosse Angst hatte – berechtigte Angst, wie ich bald herausbekam, denn er war ein Soldat der Wlassow Armee. Also ein Russe, der auf deutscher Seite gegen die Russen selbst gekämpft hatte. Ich begriff: Er war verloren, wenn seine siegreichen Landsleute dies erführen. Er bestürmte mich, ihm Zivilkleider zu beschaffen. Ich lief ins Haus und suchte in aller Eile ein paar Sachen vom Vater: Hemd, Weste und Jacke. Nur eine Hose hatten wir nicht mehr. Aus Vaters Hosen hatte meine Mutter meinen Brüder Höschchen und den jüngeren Schwestern Röcke genäht. Der Soldat bedankte mich überschwenglich aber war zornig zugleich. Die verdammte deutsche Hose gefährdete sein Leben.

Q.3: Antworten Sie auf **fünf** der Fragen! (etwa 125 Wörter) (25)

1. Was war die Misäre des Kapitäns?
2. Wie geht es zu beim Essen mit den Zumpens?
3. Erklären Sie den Titel der Erzählung von Sten Nadolny!
4. Charakterisieren Sie den Jungen ndrea aus dem Stück Galileo Galilei!
5. Welchen Grossmuttertyp haben Sie gern?
6. Warum hat der Autor eine Lokomotive in der Garage?
7. Was für Gesellschaft hat Heinrich Böll in "Wie in schlechten Romanen" geschildert?

Q.4 A Geben Sie Ihren Gesamteindruck von den Gedichten entweder von Enzensberger **oder** Sarah Kirsch an! ( etwa 150 Wörter) (09)

B Beantworten Sie zwei der Fragen! (etwa 80 Wörter) (06)

1. Was sagt Heinrich Heine über die verschiedenen Länder als Wohnort für ihn?
2. Beschreiben Sie das Stadtbild von Venedig!
3. Worüber streitet Schiller mit dem Gott?

P.T.O.



Q.5 Antworten Sie auf **drei** der Fragen!

1. Was für Literatur erschien in Deutschland in der Aufklärung?
  2. Welche Dichter bestimmen hauptsächlich die deutsche Klassik?
  3. Wofür und wogegen kämpften die Romantiker?
  4. Was waren die Themen im Realismus?
  5. Wie wird die Moderne zeitmäßig definiert? Nennen Sie die Vertreter der Moderne in der deutschen Literatur und erklären Sie ihre Themen!
-



[3901] – 96

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT – VI (Common to)**  
**Computer Application (Vocational) (2004 Pattern) (Pattern – VI)**  
**Functional English**  
**Tourism and Travel Management, Advertising,**  
**Sales Promotion and Sales Management**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 50

**N.B. : i) All questions are compulsory.**

**ii) Figures to the right indicate full marks.**

1. Define the term ‘entrepreneur’. What is the significance of entrepreneurship ? **12**

OR

Bring out the merits and demerits of partnership form of organisation. **12**

2. Explain the criteria on which a product is selected by small-scale entrepreneur. **12**

OR

Write a note on major contents of project report. **12**

3. Define the term SWOT Analysis. What is its importance ? **12**

OR

What do you mean by stress ? Suggest remedies to cope with stress. **12**

4. Write short notes on (**any two**) : **14**

- a) Significance of innovation.
- b) Manager v/s Entrepreneur.
- c) Functions of DIC.
- d) Marketing Mix.



[3901] – 26

**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**ECONOMICS (General – III)**  
**(Development and Environmental Economics)**  
**(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

**N.B. :** i) All questions are compulsory.  
ii) Figures to the right indicate full marks.

- |                                                                       |           |
|-----------------------------------------------------------------------|-----------|
| 1. Answer the following questions in <b>20</b> words each (any ten) : | <b>20</b> |
| 1) Define Economic Growth.                                            |           |
| 2) Define the Capital Intensive Technique.                            |           |
| 3) What is Globalisation ?                                            |           |
| 4) Define the economic planning.                                      |           |
| 5) What is soil pollution ?                                           |           |
| 6) What is Agricultural Productivity ?                                |           |
| 7) Define Bank Rate.                                                  |           |
| 8) What is deficit financing ?                                        |           |
| 9) What is mean by demonstration effects ?                            |           |
| 10) What is Democratic Planning ?                                     |           |
| 11) Define Monetary Policy.                                           |           |
| 12) Define Poverty.                                                   |           |
| 13) What is Innovation ?                                              |           |

P.T.O.



2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**

- i) Explain the effects of water pollution.
- ii) State the causes of scarcity of capital.
- iii) State the importance of Land Reforms.
- iv) State the advantages of Labour Intensive Technique.

3. Answer the following question in **150** words **each (any two)** : **20**

- i) Distinguish between economic development and economic growth.
- ii) Explain the causes of Air-Pollution.
- iii) Explain the selective measures of Monetary Policy.
- iv) Explain the effects of population explosion on economic development.

4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**

- 1) Explain the causes of low productivity of Agriculture.
- 2) Explain the Schumpeterian theory of economic development.
- 3) What is Economic Planning ? Explain the need for economic planning.
- 4) What is multinational corporations ? Explain the role of multinational corporations in economic development.



### मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - ii) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.
  - iii) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : **20**

- 1) आर्थिक वृद्धीची व्याख्या लिहा.
- 2) भांडवल प्रधानतंत्राची व्याख्या लिहा.
- 3) जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
- 4) आर्थिक नियोजनाची व्याख्या द्या.
- 5) मृदा प्रदूषण म्हणजे काय ?
- 6) शेतीची उत्पादकता म्हणजे काय ?
- 7) बैंक दराची व्याख्या लिहा.
- 8) तुटीचा अर्थभरणा म्हणजे काय ?
- 9) प्रदर्शन परिणाम म्हणजे काय ?
- 10) लोकशाही नियोजन म्हणजे काय ?
- 11) चलनविषयक धोरणाची व्याख्या द्या.
- 12) दारिद्र्याची व्याख्या द्या.
- 13) नवप्रवर्तन म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **10**

- 1) जलप्रदूषणाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- 2) भांडवल टंचाईची कारणे सांगा.
- 3) जमीन सुधारणांचे महत्व सांगा.
- 4) श्रमप्रधान तंत्राचे फायदे सांगा.



3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**
- 1) आर्थिक विकास व आर्थिक वृद्धी या मधील फरक स्पष्ट करा.
  - 2) हवा प्रदूषणाची कारणे सांगा.
  - 3) चलनविषयक धोरणाची निवडक साधने स्पष्ट करा.
  - 4) लोकसंख्या प्रस्फोटाचे आर्थिक विकासावरील परिणाम स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**
- 1) शेतीच्या कमी उत्पादकतेची कारणे स्पष्ट करा.
  - 2) शुम्पीटरचा आर्थिक विकासाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
  - 3) आर्थिक नियोजन म्हणजे काय ? आर्थिक नियोजनाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
  - 4) बहूराष्ट्रीय महामंडळे म्हणजे काय ? आर्थिक विकासातील बहूराष्ट्रीय महामंडळांची भूमिका स्पष्ट करा.
-

**T.Y. B.A. Examination, 2011****HISTORY****(Special – IV)****(1) History of Transformation in Modern Maharashtra (1818 – 1960)  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

**N.B.** : i) All questions are **compulsory**.  
ii) Figures to the right indicate **full marks**.

1. Answer the following questions in **20** words **each (any ten)** : **20**

- 1) State names of any two Mahanubhav saints in Medieval Period.
- 2) Write the concept of Maharashtra Dharma by V.K. Rajawade.
- 3) State any two political effects of the British administration in Maharashtra.
- 4) Write any two constituents of a ‘Nation’.
- 5) Explain the concept ‘Moderate’.
- 6) Who was the President of the ‘Samyukta Maharashtra Parishad’ ?
- 7) What is ‘Mass Education’ ?
- 8) What was the idea of Prarthana Samaj about the incarnation of God ?
- 9) Name the book written by Tārābāi Shinde.
- 10) Who wrote the book ‘Lakshmijñayan’ ?
- 11) Explain the concept ‘Urbanization’.
- 12) What is ‘Deccan Riot’ ?
- 13) Write the work of Narayan Meghaji Lokhande about ‘Workers Movement’.



2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) Write short note on ‘Foundation of Swarajya by Chhatrapati Shivaji Maharaj’.
- 2) State in brief about Karmaveer Bhaurao Patil.
- 3) Explain the concept ‘Emancipation of Women’.
- 4) Write in brief the principles of Co-operative Movement.

3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**

- 1) Discuss the potentials of change in the expansionism of Maratha power.
- 2) Describe the various revolts against the British power in 19<sup>th</sup> century Maharashtra.
- 3) Describe the causes for the Socio-religious Reforms Movement in Maharashtra.
- 4) Take a brief review of the Marathi literature in 19<sup>th</sup> century Maharashtra.

4. Answer the following questions in **300** word **each (any two)** : **30**

- 1) Take a review of the events in the Samyukta Maharashtra Movement.
- 2) Describe the Dalit Movement in Maharashtra with reference to the unique work by Dr. Bābāsāheb Ambedkar.
- 3) Explain the concept Economic Nationalism and discuss how the exploitation by the British was responded by social reformers.
- 4) Write an essay on the Peasant Movements in Maharashtra under the period of your study.



### मराठी रूपांतर

**सूचना:** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतीही दहा) : **20**

- 1) मध्ययुगीन कालातील कोणत्याही दोन महानुभाव संतांची नावे सांगा.
- 2) वि. का. राजवाडे यांनी केलेली ‘महाराष्ट्र धर्माची’ संकल्पना लिहा.
- 3) महाराष्ट्रातील ब्रिटिश प्रशासनाचे कोणतेही दोन राजकीय परिणाम सांगा.
- 4) ‘राष्ट्र’ याचे कोणतेही दोन घटक लिहा.
- 5) ‘मवाळ’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 6) ‘संयुक्त महाराष्ट्र परिषदेचे’ अध्यक्ष कोण होते ?
- 7) ‘बहुजनांचे शिक्षण’ म्हणजे काय ?
- 8) इश्वराचा अवतार या विषयी प्रार्थना समाजाची काय कल्पना होती ?
- 9) ताराबाई शिंदे यांनी लिहिलेल्या पुस्तकाचे नाव द्या.
- 10) ‘लक्ष्मीज्ञान’ हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- 11) ‘नागरिकरण’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 12) ‘दख्खनचा दंगा’ म्हणजे काय ?
- 13) कामगार चळवळीच्या विषयी नारायण मेघाजी लोखंडे यांची कार्य लिहा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **10**

- 1) ‘छत्रपती शिवाजी महाराजांनी केलेली स्वराज्याची स्थापना’ यावर संक्षिप्त टीप लिहा.
- 2) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या विषयी थोडक्यात लिहा.
- 3) ‘स्त्रियांची बंधमुक्ती’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 4) सहकार चळवळीची तत्वे थोडक्यात लिहा.



3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **20**

- 1) मराठी सत्तेच्या विस्तारवादातील बदलांच्या क्षमतांची चर्चा करा.
- 2) 19 व्या शतकातील महाराष्ट्रातील ब्रिटिश सत्तेविरुद्धचे विविध उठाव वर्णन करा.
- 3) महाराष्ट्रातील सामाजिक – धार्मिक सुधारणा चळवळीची कारणे वर्णन करा.
- 4) 19 व्या शतकातील महाराष्ट्रातील मराठी साहित्याचा थोडक्यात आढावा द्या.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : **30**

- 1) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतील घटनांचा आढावा ध्या.
  - 2) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अद्वितीय कार्याच्या संदर्भात महाराष्ट्रातील दलित चळवळीची वर्णन करा.
  - 3) आर्थिक राष्ट्रवाद ही संकल्पना स्पष्ट करा आणि ब्रिटिशांनी केलेल्या शोषणाला समाजसुधारकांनी कशी प्रतिक्रिया दिली त्याची चर्चा करा.
  - 4) तुमच्या अभ्यासाच्या कालखंडातील महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या चळवळी यावर निबंध लिहा.
-



**OR**  
**(2) HISTORY OF RUSSIA**  
**(Special – IV)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

*N.B. : i) All questions are compulsory.  
ii) Figures to the right indicate full marks.*

1. Answer the following questions in **20** words **each (any ten)** : **20**

- 1) What is ‘Feudalism’ ?
- 2) Who is known as the ‘Tsar of Liberator’ ?
- 3) Which day is known as ‘Bloody Sunday’ in the history of Russia ?
- 4) Who wrote ‘Das Capital’ ?
- 5) When did the Romanov Dynasty came to an end ?
- 6) What is full form of U.S.S.R. ?
- 7) Which treaty was signed by Russia and Germany in 1922 ?
- 8) Who introduced the Five Year Plan ?
- 9) What is ‘Cheka’ ?
- 10) State any two names of nations who involved in the Warsaw Pact.
- 11) Name the first lady who travelled in the space.
- 12) What is meant by ‘Perestroika’ ?
- 13) Who was the last President of U.S.S.R. ?

2. Answer the following questions in **50** words **each (any two)** : **10**

- 1) Explain the term, ‘Nihilism’.
- 2) State the salient features of the Russian Constitution of 1936.
- 3) Which concession did given to peasant class by Breznev ?
- 4) Write note on ‘Glasnost’.



3. Answer the following questions in **150** words **each (any two)** : **20**
- 1) Describe the role of Lenin in the Russian Revolution of 1917.
  - 2) Examine the new economic policy of Lenin.
  - 3) What is meant by ‘Cold War’ ? How did Russia face it ?
  - 4) State the causes of disintegration of Soviet Union.
4. Answer the following questions in **300** words **each (any two)** : **30**
- 1) State the causes of Russian Revolution of 1917.
  - 2) Review the Foreign Policy of Stalin.
  - 3) Evaluate the Domestic Policy of Krushchev.
  - 4) Review the progress of atomic and space research of Soviet Union.

### मराठी रूपांतर

**सूचना :** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : **20**
- 1) ‘फ्यूडलिझम’ म्हणजे काय ?
  - 2) ‘मुक्तीदाता झार’ असे कोणास म्हटले जाते ?
  - 3) रशियाच्या इतिहासातील कोणता दिवस ‘रक्तरंजीत रविवार’ म्हणुन ओळखला जातो ?
  - 4) ‘दास कॅपीटल’ हा ग्रंथ कोणी लिहीला ?
  - 5) रशियातील रोम्नोव्ह राजसत्तेचा अंत केव्हा झाला ?
  - 6) U.S.S.R. चे पुर्ण रूप काय ?
  - 7) सन 1922 मध्ये रशिया व जर्मनी यांनी कोणत्या व्हावर सह्या केल्या ?
  - 8) पंचवार्षिक योजनांची सुरुवात कोणी केली ?
  - 9) ‘चेका’ म्हणजे काय ?



- 10) वार्सा करारात सहभागी झालेल्या कोणत्याही दोन देशांची नंवे सांगा ?
- 11) आकाशभ्रमण करणारी पहिली महिला कोण ?
- 12) ‘ऐरेस्ट्रोइंका’ म्हणजे काय ?
- 13) U.S.S.R. चे शेवटचे राष्ट्राध्यक्ष कोण ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) :

**10**

- 1) ‘निहीलीझम’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- 2) सन 1936 च्या रशियन राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
- 3) ब्रेझनेव्ह यांनी रशियन शेतकऱ्यांना कोणत्या सवलती दिल्या ?
- 4) टिप लिहा – ‘ग्लॅसनोस्ट’.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) :

**20**

- 1) रशियन राज्यक्रांतीमधील लेनिन ची भूमिका विशद करा.
- 2) लेनिनच्या नव्या आर्थिक धोरणाचे परीक्षण करा.
- 3) ‘शितयुद्ध’ म्हणजे काय ? रशियाने त्याला कसे तोंड दिले ?
- 4) सोव्हिएट रशियाच्या विघटनाची कारणे सांगा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) :

**30**

- 1) सन 1917 च्या रशियन राज्यक्रांतीची कारणे सांगा.
- 2) स्टॅलिनच्या परराष्ट्रीय धोरणाचा आढावा ध्या.
- 3) क्रुश्चेव्ह च्या अंतर्गत धोरणाचे परीक्षण करा.
- 4) सोव्हिएट रशियाच्या अणु व अंतरिक्ष संशोधनाच्या विकासाचा आढावा ध्या.



[3901] – 5

**T.Y. B.A. Examination, 2011  
FRENCH – III (General)  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Q1 A) Traduisez en anglais.

[8]

La musique est un langage qui n'a pas de frontières et souvent on connaît et on apprécie certaines œuvres sans les associer avec un pays particulier. La musique occupe une place importante dans la vie des français. Beaucoup de festivals d'été sont consacrés à la musique ou à l'opéra.

Pour exprimer leur amour de la musique, une grande fête nationale est organisée chaque année. Cette fête appelée « La fête de la Musique » a lieu à travers le monde le 21 juin, premier jour de l'été. Elle est imaginée en 1981 par Marcel Landowski et popularisée par Jack Lang, alors ministre de la culture française et la première édition a lieu le 21 juin 1982.

La fête de la musique est une grande manifestation gratuite, ouverte à tous les participants amateurs et professionnels. Elle permet à un public large d'accéder à des musiques de toutes sortes et origines (musique classique, jazz, rock, world musique etc.)

B) Traduisez en français

[6]

- 1) Global warming, greenhouse effect, deforestation and pollution are grave problems that are destroying our planet.
- 2) The majority of civilizations have attributed the older generation an important place in society, either as advisors or managers , thanks to their large experience.
- 3) If I won a lottery, I would buy a house near the sea-side, I would travel the whole world and of course keep a small part for charity.

Q2) Compréhension.

[10]

Le chômage peut être défini comme l'inactivité d'une personne souhaitant travailler. Cette définition du chômage connaît de nombreuses variantes et son concepte donne toujours lieu à des controverses théoriques et statistiques. Le chômage est devenu un des problèmes sociaux et économiques les plus centraux des pays développés. Longtemps, les femmes sans emploi ne se considéraient pas comme chômeurs mais simplement « non payées ». Aujourd'hui, elle refuse souvent le statut de « femme au foyer »et la perte des liens sociaux qui dépendaient de l'exercice de leur profession. Avec l'apparition des familles monoparentales elles peuvent vivre des situations de désastre économique et de culpabilité vis -a vis du foyer dont elles ont la charge.

La France est le pays où le taux de chômage est le plus bas de l'Union européenne. Le taux de chômage en France a reculé de 2,16% au mois de mai 2006, ce qui équivaut à 48900 chômeurs de moins. Ce bon résultat qui est le troisième meilleur depuis 25ans, est

P.T.O.



attribué aux effets du plan de cohésion sociale et au développement des services à la personne. L'ANPE (Agence Nationale pour l'Emploi) a été créé à Paris le 13 juillet 1967..en ayant pour mission d'aider et de conseiller les personnes à la recherche d'un emploi ou d'une formation, mais également d'aider les employeurs pour l'embauche et le reclassement des salariés. Tout récemment, les jeunes de moins de 26 ans ont leur propre espace sur le site Internet de l'ANPE afin de pouvoir les accompagner dans leur démarche de recherche d'un premier emploi ou bien trouver un job pour l'été.

Répondez :

- 1) Selon vous, comment peut-on définir le chômage ?
- 2) Pourquoi le taux de chômage en France est le plus bas de l'Union Européenne.
- 3) Que savez-vous de l'ANPE ? comment aide-t-il les jeunes ?
- 4) Dites vrai ou faux.
  - a) Autrefois les femmes sans emploi étaient considérées comme chômeuses.
  - b) En France , le taux de chômage augmente.
  - c) l'ANPE a été créé en 2006..
  - d) L'ANPE aide les jeunes à trouver des emplois

Q3) Répondez aux questions. (3 au choix)

[15]

1. « Le rire est une langue universelle et joue un rôle important ». Commentez.
2. « Les vieux ne servent à rien ». Argumentez.
3. Citez quelques exemples d'escroquerie. Décrivez les conséquences.
4. « Sauvez la planète ? Oui, c'est possible ! » Commentez.
5. Quelle est l'image des Français à l'étranger ?

Q4. Traitez UN des sujets ci-dessous.

[5]

- a) Rédigez un commentaire sur l'opinion des Provinciaux sur les Parisiens et celle des Parisiens sur les Provinciaux en utilisant les adjectifs et les pronoms indéfinis (certains, tous ,plusieurs , chacun etc)

1) Des provinciaux sur les Parisiens

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| Ils sont toujours stressés | 91% |
| élégants                   | 62% |
| Superficiels               | 44% |
| Antipathiques              | 35% |

2) Des Parisiens sur les provinciaux.

|                                |     |
|--------------------------------|-----|
| Ils vivent mieux que nous      | 70% |
| Ils travaillent moins que nous | 50% |

OU

- b) Vous avez visité votre ville natale et vous êtes choqué par la dégradation du patrimoine culturel. Ecrivez une lettre au rédacteur de votre journal de votre ville. Exprimez votre surprise, votre indignation et ensuite donnez vos conseils. Utilisez les expressions comme « cela m'a choqué, il faut que, il est possible d'entretenir, etc.)



## Q5) GRAMMAIRE

- A) Mettez au discours indirect. [4]
1. Le père a demandé à son fils : « qu'est-ce qui se passe ? »
  2. Elle a dit à sa mère : « Je ne suis pas d'accord avec toi »
  3. Le professeur a ordonné aux élèves : « Ne criez pas ! »
  4. Le client a annoncé ; « Je ne viendrai jamais chez vous »
- B) Donnez les noms. [4]
1. interdire, insinuer, propre, moquer
- C) Reliez les phrases avec le gérondif. [4]
1. Etudiez bien ; vous réussirez à l'examen.
  2. Elle a eu un accident ; elle conduisait imprudemment.
  3. Si tu as de la chance, tu retrouveras tes lunettes au restaurant.
  4. Il lit cet essai, il a appris beaucoup de choses.
- D) Complétez les expressions ci-dessous avec les parties du corps qui conviennent. [4]
1. Le professeur a dit, « avec ces notes, je sais que tu n'aimes pas les maths. Ca saute aux \_\_\_\_\_.
  2. Hier, à l'aéroport, je me suis trouvé \_\_\_\_\_ avec mon acteur préféré et j'étais très contente.
  3. Le film est une comédie ; si drôle que nous avons ri à nous tenir les \_\_\_\_\_.
  4. Le mannequin est élégante jusqu'au bout de ses \_\_\_\_\_.
- E) Reliez les colonnes [4]
- |                             |                                   |
|-----------------------------|-----------------------------------|
| 1. boute-en-train           | glisser quelque chose à l'oreille |
| 2. chuchoter                | avouer son ignorance              |
| 3. donner la langue au chat | faiblesse                         |
| 4. talon d'Achille          | amusant                           |
- F) Donnez les adjectifs qui terminent avec le suffixe « ible » ou « able ». [4]
1. difficile à lire
  2. qui peut-être élu.
  3. qui peut corrompre.
  4. qu'on peut croire.
- G) Reliez les phrases avec les pronom relatifs composés (duquel, laquelle.etc) [4]
1. Je vais vous présenter les gens avec \_\_\_\_\_ vous allez travailler.
  2. Voici le train par \_\_\_\_\_ les voleurs ont échappé.
  3. Le couple à côté \_\_\_\_\_ nous étions assis n'ont pas cessé de discuter pendant tout le spectacle.
  4. La solution \_\_\_\_\_ tu penses ne sera pas acceptable.



H) Mettez ce qui, ce que selon le cas. [4]

1. \_\_\_ me plaît, c'est la liberté. On peut faire \_\_\_ on veut.
2. \_\_\_ je n'aime pas, c'est la circulation, les autoroutes. Il y a toujours la possibilité d'une panne, \_\_\_ arrive de temps en temps naturellement.

I) Mettez l'adjectif verbal ou le participe présent. [4]

1. Il ne travaille jamais le jour \_\_\_ son anniversaire de mariage.  
(précédent, précédent)
2. L'argument de l'avocat n'était pas \_\_\_. (convaincant /convainquant)
3. Les recettes \_\_\_ les dépenses, le budget de la société est en \_\_\_.  
(excédent, excédant)



**T.Y. B.A. Examination, 2011**  
**APPLIED STATISTICS (General – III)**  
**Applications of Statistics**  
**(Old Course) (2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

- N.B.** : i) All questions are **compulsory**.  
ii) Figures to the **right** indicate **full marks**.  
iii) Use of calculator and statistical table is **allowed**.  
iv) Notations and abbreviations have their **usual meanings**.

1. Attempt **any ten** of the following : **(2 each)**
- a) Define the distribution function (d.f.) of a continuous random variable (r.v.) and state any two properties of it.
  - b) State the probability density function (p.d.f.) of normal distribution with parameters  $\mu$  and  $\sigma^2$ .
  - c) Let  $X \rightarrow N(0, 1)$ . Find  $P(-3 < X < 3)$  further interpret the result you obtained.
  - d) State the interpretation of low spots on p – chart.
  - e) Explain with illustration the null hypothesis.
  - f) Define the term ‘General Fertility Rate (GFR)’.
  - g) Define the term ‘Type I error’.
  - h) Explain the term ‘Chance causes of quality variations’.
  - i) State the test statistic for testing  $H_0: P_1 = P_2$  against  $H_1: P_1 > P_2$ , where  $P_1$  and  $P_2$  are population proportions of two populations.
  - j) State the mathematical model used in case of ANOVA (one way classification).



k) State the difference between parametric and non-parametric problems.

l) State any two assumptions made in non-parametric problems.

m) Explain the term ‘parameter’ with illustration.

2. Attempt **any two** of the following : (5 each)

a) Explain the test procedure for testing  $H_0 : P = P_0$  against  $H_1 : P > P_0$ , where  $P$  is population proportion.

b) A manufacturer of car batteries claims that the life of his batteries is approximately normally distributed with standard deviation equal to 0.9 year. If a random sample of 10 of these batteries has standard deviation of 1.2 years, do you think that  $\sigma > 0.9$ ? Test the claim at 5% level of significance (l.o.s.).

c) In an industrial process the diameter of ball bearing is an important component part. The buyer sets specifications on the diameter to be  $3.0 \pm 0.01$  cm. The implication is that no part falling outside these specifications will be accepted. It is known that in the process the diameter of a ball bearing has normal distribution with mean  $\mu = 3.0$  and standard deviation  $\sigma = 0.005$ . What percent of manufactured ball bearings will be scraped ?

d) Describe the procedure of construction of C chart when standards are not given.

3. Attempt **any two** of the following :

a) i) Explain concept of analysis of variance. 5

ii) Describe the procedure to test  $H_0 : \sigma_1^2 = \sigma_2^2$  against  $H_1 : \sigma_1^2 > \sigma_2^2$ . 5



- b) i) The table given below gives the number of women in child bearing age group and yearly births by quinquennial age groups of a particular city. Calculate GFR and TFR.

7

| Age Group | Female Population<br>(In thousand) | No. of Births |
|-----------|------------------------------------|---------------|
| 15 - 19   | 15                                 | 306           |
| 20 - 24   | 22                                 | 1530          |
| 25 - 29   | 10                                 | 2096          |
| 30 - 34   | 11                                 | 1395          |
| 35 - 39   | 8                                  | 805           |
| 40 - 44   | 7                                  | 295           |
| 45 - 49   | 5                                  | 15            |

- ii) Explain in brief the difference between direct method and indirect method of Standardized Death Rate.
- c) Given below are the values of sample mean X and the range (R) for term samples of size 5 each :

3

| Sample Number | Range | Mean |
|---------------|-------|------|
| 1             | 4     | 35   |
| 2             | 5     | 34   |
| 3             | 4     | 30   |
| 4             | 6     | 35   |
| 5             | 6     | 36   |
| 6             | 3     | 30   |
| 7             | 7     | 34   |
| 8             | 5     | 31   |
| 9             | 3     | 35   |
| 10            | 5     | 33   |

Set up X and R - charts, examine the state of control of the given process.  
Comment on your results.

10



- d) i) Compute Crude Death Rate (CDR) and Standardized Death Rate (STDR) by direct method for population A from the following data : 5

| Age in group<br>(In years) | Population A   |               | Standard<br>Population |
|----------------------------|----------------|---------------|------------------------|
|                            | No. of persons | No. of deaths | No. of persons         |
| 0 - 10                     | 6000           | 160           | 4000                   |
| 10 - 20                    | 10000          | 40            | 15000                  |
| 20 - 60                    | 30000          | 210           | 29000                  |
| 60 and above               | 4000           | 160           | 2000                   |

- ii) The probability density function of normal distribution of a study variable  $x$  is

$$f(x) = K \exp \left\{ -\frac{x^2}{25} + 4x - 200 \right\} \quad -\infty < x < \infty .$$

Find the mean  $\mu$  and variance  $\sigma^2$  for the normal distribution. Further obtain  $P(95 < X < 110)$ . 5

4. Attempt **any two** of the following :

- a) i) An industrial safety program was recently instituted in the computer chip industry. The average weekly loss in man hours due to accidents in 10 similar plants both before and after program are as follows :



| Plant | Before | After |
|-------|--------|-------|
| 1     | 30.5   | 23    |
| 2     | 18.5   | 21    |
| 3     | 24.5   | 22    |
| 4     | 32     | 28.5  |
| 5     | 16     | 14.5  |
| 6     | 15     | 15.5  |
| 7     | 23.5   | 24.5  |
| 8     | 25.5   | 21    |
| 9     | 28     | 23.5  |
| 10    | 18     | 16.5  |

Test at 5% l.o.s. whether the safety program has been proven to be effective.

7

- ii) Complete the following analysis of variance table:

| Source of variation | Degrees of freedom | Sum of squares | Mean sum of squares | F-ratio |
|---------------------|--------------------|----------------|---------------------|---------|
| Treatment           | 10                 | 120            | ?                   | ?       |
| Error               | 15                 | 340.2          | ?                   |         |
| Total               | 25                 | 460.2          |                     |         |

3

- iii) Define the following terms :

Crude Death Rate (CDR),

Age Specific Fertility Rate (ASFR),

Gross Reproduction Rate (GRR).

5



- b) i) Let X and Y be two independent normal variables with means 4, 7 and variances 2, 9 respectively. Find
- I)  $P(2X + 4Y > 20)$
- II)  $P(X - Y < 3)$ . 5
- ii) Test the randomness of the sequence of defective (D) and non-defective (N) items in the sample given below :  
 DDNNNNNDNDNNND  
 Use 5% level of significance. 5
- iii) Describe large sample test for testing  $H_0: \mu = \mu_0$  against  $H_1: \mu \neq \mu_0$ . 5
- c) i) Compute Gross Reproduction Rate (GRR) and Net Reproduction Rate (NRR) for the following data :

| Age - Group | Female population (in '000) | No. of female births | Survival rate |
|-------------|-----------------------------|----------------------|---------------|
| 15 - 19     | 140                         | 4300                 | 0.91          |
| 20 - 24     | 110                         | 10800                | 0.87          |
| 25 - 29     | 102                         | 8300                 | 0.85          |
| 30 - 34     | 96                          | 3400                 | 0.83          |
| 35 - 39     | 102                         | 1000                 | 0.81          |
| 40 - 44     | 105                         | 470                  | 0.79          |
| 45 - 49     | 100                         | 120                  | 0.76          |

- ii) Describe two tailed test procedure of sign test. 5



- d) i) The following table is obtained from the inspection on completed units of a product in 20 lots of size 100 each.

| <b>Lot No. :</b>           | 1  | 2  | 3  | 4  | 5  | 6  | 7  | 8  | 9  | 10 |
|----------------------------|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|
| <b>No. of Defectives :</b> |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |
|                            | 3  | 8  | 10 | 6  | 4  | 3  | 4  | 1  | 1  | 3  |
| <b>Lot No. :</b>           | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | 20 |
| <b>No. of Defectives :</b> |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |
|                            | 2  | 5  | 6  | 2  | 1  | 3  | 2  | 8  | 4  | 6  |

Set up an appropriate control chart and comment on the state of control. **10**

- ii) Describe the chi-square test for independence of attribute. **5**



[3901] – 94

**T.Y. B.A. Examination, 2011  
(Vocational) Paper – VI  
WATER MANAGEMENT – III  
(2004 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60

- N.B. :** i) All questions are compulsory.  
ii) Figures to the right indicate full marks.  
iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following questions : **14**
- What is watershed ?
  - Give the toxic effect of boron on crop.
  - Enlist the salt tolerant crops.
  - What is infiltration ?
  - What is the use of neutron probe ?
  - What is maximum water holding capacity of soil ?
  - Enlist the factors affecting quality of irrigation water.

2. a) Give the advantages of fertigation. **5**

OR

Explain the importance of tensiometer.

- b) Explain the relationship between water quality and soil properties. **5**
3. a) What are the factors affecting water requirement of crop ? **8**
- b) Describe the major irrigation projects of Maharashtra. **8**

OR

Give the importance of farm pond.

P.T.O.



4. a) Give the importance of transpiration in water uptake by plants. **10**

**OR**

a) What are the advanced methods of irrigation ? Describe drip irrigation method. **10**

b) Explain soil-water plant relationship. **10**

### मराठी रूपांतर

**सूचना :** i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.  
ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.  
iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **14**

- a) पाणलोट क्षेत्र म्हणजे काय ?
- b) बोरॅनचा पिकावरील दुष्परिणाम लिहा.
- c) क्षार सहनशील पिकांची नावे लिहा.
- d) अंतःसरण म्हणजे काय ?
- e) न्यूट्रॉन प्रोबचा उपयोग लिहा.
- f) जमिनीची कमाल जलधारणक्षमता म्हणजे काय ?
- g) सिंचनजलाच्या गुणवत्तेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची नावे लिहा.

2. a) द्रवरूप सतांचे फायदे लिहा. **5**

**किंवा**

टेन्शिओमीटर चे महत्व लिहा.

b) पाण्याची प्रत आणि जमिनीचे गुणधर्म यातील संबंध स्पष्ट करा. **5**



3. a) वनस्पतीच्या पाण्याच्या गरजेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची माहिती लिहा. 8

b) महाराष्ट्रातील प्रमुख जलसिंचन प्रकल्यांची माहिती लिहा. 8

**किंवा**

शेततळ्याचे महत्व लिहा.

4. a) वनस्पतीच्या पाणीग्रहणातील उत्सर्जनाचे महत्व लिहा. 10

**किंवा**

जलसिंचनाच्या आधुनिक पद्धती कोणत्या ? ठिंबक सिंचन पद्धतीची माहिती लिहा.

b) जमीन-पाणी-वनस्पती यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा. 10